

Galaterbrevet

Indledning og kommentar

Ved Torben Kjær

Kommentaren er pt. ufuldstændig, da der mangler kommentar til kapitel 3 og 6.

Galaterbrevet

I: Indledning

1) Forfatter

a) Brevets selvvidnesbyrd

Ifølge forordet har Paulus skrevet brevet. Gal 1,1:

Fra Paulus, apostel...

I Gal 1,10-2,21 fortæller forfatteren om sit tidligere liv som forfølger af menigheden og om sin kaldelse til apostel. Dette stemmer med vor viden om Paulus' fortid (ApG 8,1; 9,1-19; 22,1-21 og 26,1-18).

b) Den oldkirkelige tradition

Breve fra slutningen af det første og begyndelsen af det andet århundrede afslører et kendskab til Galaterbrevet.¹ Markion (130 e. Kr.) er dog den første, der omtaler Galaterbrevet med navn, og Markion placerer Galaterbrevet som det første blandt ti paulinske breve.² Galaterbrevet er med i Muratoris Kanon (170-180 e. Kr.),³ og det citeres med angivelse af navnet af Irenæus, Tertullian, Klemens af Aleksandria og Origines.⁴ Der er altså en gammel og sikker tradition om, at brevet er skrevet af Paulus.

c) Indvendinger imod paulinsk forfatterskab

I forskningen er det generelt anerkendt, at Paulus er forfatteren.

2) Adressat

Brevet er skrevet til "menighederne i Galatien" (Gal 1,2), og i Gal 3,1 omtaler Paulus også brevets modtagere som "galatere". Betegnelsen "Galatien" kan referere til *landskabet* Galatien, og "galatere" er etniske galatere, og da landskabet Galatien ligger i den nordlige del af Lilleasien, kaldes det for den nordgalatiske hypotese.⁵ Betegnelsen "Galatien" kan referere til den *romerske provins* Galatien,⁶ og "galatere" er provinsens indbyggere, og da provinsen ligger i den sydlige del af Lilleasien, kaldes det for den sydgaltiske hypotese.⁷

¹ I Første Klemensbrev 2,1 (96 e.Kr.) er der en allusion til Gal 3,1. Polykarps Brev 5,1 (ca. 110 e. Kr.) citerer Gal 6,7. Ignatius' brev (100-110 e. Kr.) til Rom 7,2 alluderer til Gal 5,24 og 6,14. I Ignatius' brev til Filadelfia 1,1 er der måske en allusion til Gal 1,1, og Ignatius' brev til Polykarp 1,2-3 alluderer til Gal 6,2. Justin alluderer i dialogen med Tryfon til Gal 3,10+13.

² Bruce, *Canon*, s.139-139.

³ Bruce, *Canon*, s.160.

⁴ Jf. Lightfoot, *Galatien*, s.60-62 og Hendriksen, *Galatians*, s.20-21.

⁵ Paulus tænker da på byer som Pessinus, Ankyra og Tavium.

⁶ Paulus anvender normalt de romerske provinsnavne.

⁷ Paulus tænker da på byer som Antiokia i Pisidien, Ikonium, Lystra og Derbe (jf. ApG 13,14-14,24).

I Gal 1-2 skriver Paulus om to besøg i Jerusalem efter hans omvendelse. Det første besøg (Gal 1,18-20) svarer til ApG 9,26-30. Det andet besøg (Gal 2,1-10) svarer til ApG 11,30. Brevet til galaterne er da skrevet før apostelmødet (ApG 15),⁸ og brevet er skrevet til menigheder i provinsen Galatien,⁹ for ifølge ApG 13-14 har Paulus missioneret og grundlagt menigheder i det område før apostelmødet.¹⁰ Den store majoritet i menighederne har været hedningekristen. Det fremgår af Gal 4,8, at menighedernes medlemmer er tidligere afgudsdyrkere, og det fremgår af Gal 5,3 og 6,12f, at de er uomskårne. Der har været en jødekrysten minoritet i menighederne (jf. ApG 13,13-14,28).

De galatiske menigheder er i krise. Vranglærere er trængt ind og har påvirket dem. De har forlangt, at de hedningekristne skal overholde Moseloven (Gal 4,21, Gal 5,3 og Gal 6,13), og de har lagt specielt vægt på omskærelse (Gal 5,2 og 6,12-13), overholdelse af jødiske festdage (Gal 4,10) og jødiske spiseregler (Gal 2,11ff). Vranglærerne har angrebet Paulus' apostolat. Han var ikke en rigtig apostel og havde ikke samme autoritet som de tolv apostle. Vranglærerne har angrebet hans evangelium for at være et forfalsket evangelium, fordi Paulus ikke har krævet, at galaterne skal omskæres og overholde Moseloven. Disse vranglærere kalder man for judaister, som er jødekrysten, der har suppleret troen på Jesus som Messias med et krav om opfyldelse af Moseloven.

3) Sted og tid

Galaterbrevet er skrevet år 48 e.Kr. og før apostelmødet. Paulus har grundlagt menigheder i det sydgaltiske område under sin første missionsrejse (ca. 47-48), han har modtaget informationer om modstandere, der er trængt ind i menighederne, og som volder problemer. Som svar på denne krise skriver han dette brev umiddelbart før apostelmødet (ApG 15,1-30).¹¹ Vi ved ikke, hvor det er skrevet. Kronologien ser sådan ud:

Korsfæstelse og opstandelse	33 (april)
Paulus' omvendelse og kaldelse	34
Paulus i Arabien	34-36
Paulus' første besøg i Jerusalem	36
(3 år efter er inklusivt = ca. to år efter)	
Paulus i Syrien og Kilikien (Gal 1,21)	36-46 (ca.)

⁸ Det afgørende argument er, at Paulus i Galaterbrevet ikke omtaler apostelmødet (ApG 15), og brevet er da skrevet før dette møde.

⁹ Bruce, *Acts*, s.298-302, Guthrie, *Introduction*, s.450-465 og Bruce, *Galatians*, s.3-18.

¹⁰ Først efter apostelmødet rejser han til landskabet Galatien måske på sin anden missionsrejse (ApG 16,6) og ellers på sin tredje missionsrejse (ApG 18,23).

¹¹ Går man ind for den nordgalatiske hypotese, er brevet sandsynligvis skrevet på den tredje missionsrejse og omkring år 56-57 e.Kr.

Paulus' andet besøg i Jerusalem	
(Acta 11,30 og Gal 2,1-10)	47
(14 år er inklusivt = ca. 13 år) ¹²	
Den første missionsrejse	47-48
Galaterbrevet skrives	48 (i begyndelsen af året)
apostelmødet (= Acta 15,1-30)	48 (forår)

Ekskurs: Beskriver Gal 2,1-10 apostelmødet (ApG 15)?

Galaterbrevet omtaler to besøg i Jerusalem:

- 1) Det første besøg - tre år efter omvendelsen (Gal 1,18-19)
- 2) Det andet besøg - fjorten år efter omvendelsen (Gal 2,1-10).

ApG omtaler fem besøg:

- 1) ApG 9,26-30 (præsentationsbesøget)
- 2) ApG 11,30 (nødhjælpsbesøget)
- 3) ApG 15,1-30 (apostelmødet)
- 4) ApG 18,22 (det korte besøg)
- 5) ApG 21,15-17 (kollektbesøget)

Der er ingen tvivl om, at Gal 1,13-14 og ApG 9,26-30 beskriver det samme besøg. Det er det første besøg, Paulus aflægger i Jerusalem efter omvendelsen. Til gengæld vil mange mene, at Gal 2,1-10 beskriver det samme besøg som ApG 15,1-30 (apostelmødet). Til fordel for denne identifikation kan nævnes en række ligheder. Begge tekster beskriver et møde, der behandler hedningekristnes forhold til Moseloven. Begge steder er diskussionen forårsaget af jødekristerne, der mener, at man skal overholde Moseloven. I begge tekster optræder Paulus og Barnabas på den ene side og Peter og Jakob, Herrens broder, på den anden, og i begge tekster omtales en afgørelse til fordel for de hedningekristnes frihed fra Moseloven. Men der er også en række forskelle, der taler imod en identifikation:

- a) Paulus' rolle er forskellig. I Gal 2 har han en fremtrædende rolle, mens han i ApG 15 har en mere tilbagetrukket rolle.
- b) Begrundelsen for rejsen til Jerusalem er forskellig. I Gal 2 rejste Paulus som følge af en åbenbaring, mens han i ApG 15 rejste som følge af en beslutning i menigheden i Antiokia.
- c) Mødets karakter er forskellig. I Gal 2 beskrives et privat møde med menighedens ledere, mens ApG 15 beskriver et offentligt møde i menigheden.
- d) Apostelmødet munder ud i det såkaldte aposteldekret, om at hedningekristne skal afholde sig fra offerkød, blod, kød fra kvalte dyr og fra utugt (ApG 15, 20-21+23-30) af hensyn til de jødekristerne i menigheden. Ifølge Gal 2,1-10 stillede de ansete ingen krav til Paulus (Gal 2,6: "mig pålagde de ansete intet").

Udover disse forskelle kan der nævnes tre argumenter, der peger på, at Gal 2,1-10 og ApG 15,1-30 beskriver to forskellige begivenheder.

- a) Det er uforklarligt, at Paulus i brevet til galaterne skulle undlade at fortælle om aposteldekretet, der netop giver frihed fra kravet om omskærelse. Det primære problem i galatermenigheden er spørgsmålet om omskærelse, og apostelmødet støtter Paulus.
- b) Hvis de to begivenheder var identiske, vil det betyde, at Paulus i Galaterbrevet har udeladt at omtale sit andet besøg i Jerusalem (ApG 11,30). Men det er uhæderligt og uforståeligt i en sammenhæng, hvor Paulus beskriver sit forhold til lederne i Jerusalem og omtaler sine tidligere besøg. En udeladelse gør Paulus sårbar overfor anklager om løgnagtighed.

¹² Jeg forudsætter, at "tre år efter" i Gal 1,18 er inklusivt forstået, og at "efter fjorten år" (Gal 1,18) inkluderer de tre år og er 14 år efter Paulus kaldelse og omvendelse. De 14 år er ligeledes inklusivt forstået. Der forløber da ca. 13 år mellem omvendelse og det andet besøg i Jerusalem.

c) Det sidste argument refererer til episoden i Antiokia (Gal 2,11ff), hvor Peter og Barnabas trækker sig tilbage fra bordfællesskab med hedningekristne. Peters adfærd er uforståelig, hvis dette finder sted efter apostelmødet.

Ifølge de kronologiske oplysninger i ApG og Gal svarer ApG 11,30 til Gal 2,1-10. De to beretninger kan uden videre forenes. Lukas er selektiv i sin fremstilling med hensyn til hvilke begivenheder, hvilke elementer i begivenhederne han omtaler, og hvilke personer han omtaler. Om det andet besøg har Lukas valgt at omtale:

- a) anledningen, som skyldes, at profeten Agabus forudsagde en stor hungersnød,
- b) indsamlingen af hjælp i Antiokia
- c) sendelsen af Barnabas og Paulus til de ældste i Jerusalem med hjælp.

Paulus er ligeledes selektiv i sin fremstilling. Hans intention er at fortælle om forholdet til lederne af menigheden i Jerusalem, og han fortæller derfor kun, hvad der er relevant med henblik på dette sigte:

- a) at Titus ikke blev tvunget til at lade sig omskære
- b) at de ansete anerkendte hans apostolat og evangelium.

Når vi sammenstykker oplysninger fra begge kilder er det andet besøg forløbet således. Paulus og Barnabas bliver sendt med hjælp til menigheden i Jerusalem. Den overrækker de til de ældste, og i forbindelse med besøget finder et møde sted mellem Paulus og Barnabas og de ansete, hvor de drøfter Paulus' mission, dvs. hans apostolat, evangelium og mission blandt hedninger. Ved dette møde anerkender apostlene Paulus' mission og afviser, at Titus skal omskæres. Opfordringen til at blive ved med at huske de fattige (Gal 2,10) passer fint sammen med, at Paulus og Barnabas netop har afleveret hjælp til de fattige. Det andet besøg i Jerusalem løser ikke alle problemer, for kort tid efter opstår der problemer omkring omskærelse i Antiokia, og Barnabas og Paulus sendes til Jerusalem, og apostelmødet finder sted (ApG 15).

4) Anledning og formål

Paulus har hørt nyt fra menighederne i Galatien. Nogle modstandere er trængt ind i menighederne, og de er i færd med at overtale de troende til at acceptere et andet evangelium. Der er altså krise i menighederne, og som svar på denne krise skriver Paulus Galaterbrevet. Dette er brevets anledning. Paulus' formål er at forsvare sit apostolat og sit evangelium og at formane og tilskynde menighederne til at holde fast i evangeliet om retfærdighed ved tro, for i dette evangeliet findes livet, velsignelsen og nåden.

5) Struktur

Gal 1.1-5:	Forord (præskript)
Gal 1.6-10:	Indledning
Gal 1.11-2.21:	Første hoveddel: Et forsvar for aposteltjeneste og evangelium
Gal 3.1-4.31:	Anden hoveddel: Undervisning om troen, retfærdigheden og loven
Gal 5.1-6.10:	Tredje hoveddel: Formaninger
Gal 6.11-18:	Afslutning (postskript)

6) Indhold¹³

a) Forsvar for aposteltjeneste og evangelium

Paulus forsvare sin status som apostel. Han er kaldet direkte af den opstandne Herre Jesus Kristus (Gal 1,15-16), og han har den samme autoritet som de tolv apostle. Det viser hans uafhængighed af

¹³ Oversigt over Galaterbrevets teologi findes hos Thielman, *Theology*, 262-275 og Marshall, *Theology*, s.209-235.

apostlene (Gal 1,16-2,21), og under det andet besøg i Jerusalem anerkender Jakob, Herrens broder, Kefas (Peter) og Johannes hans apostolat. De indser, at Gud har betroet Paulus at forkynde evangeliet for de uomskårne (Gal 2,7). Paulus forsvarer også sit evangelium. Det er givet ham direkte ved en åbenbaring. Evangeliet er ikke formidlet til ham via mennesker, men Jesus Kristus har givet ham det ved en åbenbaring. Paulus' uafhængighed af menigheden i Jerusalem viser dette (Gal 1,13-21).

b) Retfærdighed ved tro

I episoden i Antiokia (Gal 2,11-21) kommer Paulus ind på evangeliets centrale indhold. Det er et budskab om retfærdighed af nåde og ved tro. Peter (Kefas) og de andre jøder trækker sig fra måltidsfællesskabet med de hedningekristne. De ønsker at opfylde de gammeltestamentlige forskrifter for rene og urene madvarer. Derved signalerer Peter, at de hedningekristne skal blive jøder, for at kunne være sande medlemmer af Guds menighed. Derved fornægter Peter og de andre jøde i praksis evangeliets sandhed, for evangeliet er ikke, at et menneske erklæres retfærdig på grund af lovgerninger men ved tro på Jesus Kristus (Gal 2,16). Lovgerninger er de gerninger, som loven kræver opfyldt – det være sig omskærelse, spiseregler, overholdelse af sabbat etc.

Evangeliets sandhed er retfærdighed ved tro på Kristus, og i brevets anden hoveddel giver Paulus nogle beviser for dette. Det første bevis for retfærdighed ved tro er et erfaringsbevis (Gal 3,1-5). Galaterne modtog Ånden ved at høre evangeliet i tro. Ånden var nærværende i evangeliet og kom til dem gennem evangeliet. De erfarede Åndens komme, og det var et bevis på, at retfærdighed gives ved tro. Det andet bevis for retfærdiggørelse ved tro er et skriftbevis (Gal 3,6-14). Paulus citerer 1 Mos 15,6:

Han troede Gud, og det blev regnet ham til retfærdighed.

Troen blev regnet Abraham som retfærdighed i den forstand, at troen modtog retfærdigheden fra Gud. Paulus beskriver to frelsesordninger. Der er lovens og evangeliets ordning. Lovens ordning lyder (Gal 3,12):

Den, der holder budene, skal leve ved dem

Lovens ordning har som princip gerninger, og den, som opfylder alle budene, skal leve ved denne opfyldelse. Dette er umuligt, fordi Skriften siger, at den retfærdige skal leve ved tro. Lovens ordning er:

total opfyldelse (gerning) – liv; overtrædelse – forbandelse

Evangeliets ordning lyder (Gal 3,11):

Den retfærdige skal leve ved tro

Evangeliets frelsesordning har troen som princip, og den troende lever ved troen. Evangeliets ordning er:

tro – retfærdighed – liv (velsignelse)

Frelse gennem evangeliet er muligt, fordi Kristus har båret den forbandelse, der opstår, når man lever under loven. Den bar han i menneskehedens sted, idet han blev en forbandelse for vor skyld (Gal 3,13). Det tredje bevis for retfærdiggørelse ved tro er det frelseshistoriske bevis (Gal 3,15-18). Løftet (evangeliet) kom før loven, og loven kan ikke ændre løftet. Som sammenligning skriver Paulus om et retsgyldigt testamente, som man ikke kan ophæve senere. Testamentet svarer til Guds løfte til Abraham, og løftet har Gud gjort retsgyldigt, 430 år før loven blev givet på Sinaj.¹⁴

c) Lovens funktion

I Gal 3,19-4,31 behandler Paulus spørgsmålet om Moselovens funktion i frelseshistorien. Den blev føjet til løftet for at fremkalde overtrædelser (Gal 3,19), og Moseloven er en provisorisk ordning i frelseshistorien. Den er gyldig, indtil Kristus kommer. Herefter er Moseloven afskaffet. Moseloven er ikke imod Guds løfter, men den har en hjælpefunktion i forhold til løftet, idet Skriften via loven ”har indesluttet alt under synd, for at løftet ved tro på Jesus Kristus kunne gives dem, som tror” (Gal 3,22). Denne sidste funktion kalder vi for lovens tugtemesterfunktion eller lovens opdragerfunktion. Gal 3,23-24a:

*Før troen kom, blev vi bevoftet under loven og spærret inde,
indtil troen skulle åbenbares,
så at loven var vores opdrager til Kristus,¹⁵*

Gal 3,23-29 handler om det enkelte menneskes historie.¹⁶ Paulus skriver, hvad der sker, når den enkelte kommer til tro. ”Vi” inkluderer de hedningekristne i Galatien. Loven bliver vores

¹⁴ Fra Abrahams kaldelse og det første løfte (1 Mos 12) og til Moseloven er der 645 år. Patriarktiden varede 215 år og opholdet i Ægypten 430 år. Tallet 430 år findes i 2 Mos 12,40, og i 1 Mos 15,13 anvendes det runde tal 400. Hvis vi måler fra Abrahams kaldelse, er tallet 430 forkert. Nu har Paulus imidlertid anvendt ordet ”løfterne” i flertal (Gal 3,16), og der er derfor tænkt på det gentagne løfte. Det gentages for Abraham, for Isak (1 Mos 26,4) og for Jakob (1 Mos 28,14). Paulus måler da fra patriarktiden, som varer til udvandringen til Ægypten, og hvor løftet gentages, og til Moseloven, og da passer de 430 år.

¹⁵ Min oversættelse. Det er tydeligt, at DO forstår vers 23-25 frelseshistorisk. Derfor oversætter man vers 23-24a således:

*Før troen kom, blev vi bevoftet under loven og spærret inde,
indtil troen skulle åbenbares,
så at loven var vores opdrager, indtil Kristus kom,*

”Troen” er = evangeliet, og Paulus beskriver en udvikling i frelseshistorien. Først er der en periode, som begynder ved Sinaj. Det er lovens periode. I den periode blev vi (= jøderne) bevoftede under loven. Lovens periode ophørte, da ”troen” = evangeliet og Kristus kom. Derfor oversætter man vers 24a med ”indtil Kristus kom”. I denne tolkning har ”troen” objektiv betydning og svarer til evangeliet. I dette afsnit er den omtalte tro imidlertid subjektivt forstået som personlig tro og tillid.

”opdrager” ved at virke syndserkendelse. Derved driver den mennesket til Kristus. Derved forbereder den mennesket på at modtage frelsen. Syndserkendelse skal fjerne stolthed, gerninger og egen retfærdighed fra mennesket, så det står tilbage som synder, og så at det drives hen mod Kristus og hans retfærdighed. Ved troen sker der et skifte, og mennesket går fra at være under lov og opdrager og til at være Guds barn, iklædt Kristus og til lighed i Kristus. I troen har den kristne fået en ny status som Guds barn, en ny status som retfærdig og hellig (”iklædt Kristus”), og i troens og dåbens forhold til Kristus er alle etniske, sociale og kønsmæssige forskelle ophævet. Her er alle én dvs. en enhed i troens relation til Kristus. Paulus skriver i Gal 3,28 om den troendes status som søn og døbt og om den troendes tilegnelse af Kristus. I den relation er der lighed og enhed. Men de etniske, sociale og kønsmæssige forskelle er i øvrigt ikke ophævet.

I Gal 4 beskriver Paulus fortsat situationen under loven. Livet under loven er som at være umyndig og stå under formyndere (Gal 4,1-11). Dette refererer til verdens magter (Gal 4,3), som identificeres i vers 8-9 som afguderne. Mennesker træller for verdens magter gennem loven. Dette er fortiden. Med Kristus kommer et vendepunkt, for han blev født under loven

*for at han skulle løskøbe dem, der var under loven,
for at vi skulle få barnekår.*

Igennem sin gerning i liv og død befrier Jesus mennesket fra at være under loven. Befrielsen betyder adgang til barnekår. Beviset er, at Ånden i dem råber ”Abba, fader”. Skematisk ser det sådan ud:

under loven (under afguder):	i Kristus:
umyndig	barn
træl	fri og arving

I typologien i Gal 4,21-31 beskriver Paulus, hvad Moseloven selv lærer om det at være under loven. Dette finder han i beretningen om Abrahams to sønner med henholdsvis slavinden Hagar og den frie kvinde Sara. I Hagar-Ismael-nuværende Jerusalem og i Sara-Isak-himmelske Jerusalem finder Paulus nogle ordninger, der illustrerer lovens ordening og løftets (evangeliets) ordening. Forskellene på to pagter kan anskueliggøres på denne måde:

under loven:	under nåden:
træl	fri
kød (menneskets vilje og ressourcer)	Ånd (Guds vilje og ressourcer)

¹⁶ Troen er subjektivt forstået som personlig tro og tillid (se vers 26), for det er kun denne tro, der flytter et menneske fra loven og til retfærdigheden.

d) Under nåden eller under loven

I Gal 5,1-6 skriver Paulus om, at der findes to frelsesordninger. Der er lovens ordning, hvor frelse opnås gennem opfyldelse af loven. Her forholder mennesket sig til Gud gennem loven. Det betyder forbandelse og slaveri under loven. Der er evangeliets ordning, hvor frelse opnås gennem tro. Her forholder den troende sig til Gud gennem evangeliet. Det betyder nåde, frihed og retfærdighed. Disse to ordninger er absolutte modsætninger. De kan ikke kombineres, og hvis galaterne ønsker at kombinere Kristus med omskærelse, betyder det, at de er faldet ud af evangeliets ordning. Da gavner Kristus dem ikke. Da er de faldet ud af nåden, for hvis de lader sig omskære, er de forpligtede på at opfylde hele loven.

Evangeliets ordning med nåde, retfærdighed og liv ved troen betyder frihed fra loven som frelsesvej. Denne frihed er ikke antinomisme (Gal 5,13-26), men det er en frihed til at leve i kærlighed. Derved opfylder de Guds bud, der kan samles i budet om næstekærlighed. Guds bud er en norm for de troende. Den kristne kærlighed opfyldes ved, at de lever i Ånden og drives af denne, og Ånden leder og driver den troende ved at skrive budene i den troendes hjerte, så Guds bud er hans nye vilje. I den kristne står derfor Guds Ånd og kødet over for hinanden. Kødet er menneskets syndige natur. Paulus eksemplificerer, hvad der er kødets gerninger, og det er synd, og hvad der er Åndens frugt, og det er lovens opfyldelse.

II: Tolkning**Gal 1,1-5: Forord**

Paulus indleder sine breve med et forord, der indeholder tre led: 1) Afsender, 2) adressat og 3) nådes- og fredønske. Dette mønster findes i alle Paulus' breve. Her udvider Paulus afsenderdelen ved at skrive om, at Jesus Kristus og Gud Fader har kaldet ham til apostel. Dermed anslår Paulus ét

af brevets temaer nemlig forsvaret for hans aposteltjeneste. Nådes- og fredsønsket er udvidet med en beskrivelse af Kristi frelsende gerning, og dermed anslår Paulus et andet af brevets temaer nemlig Kristus som frelser og befrier.

Tekst

- v.1 Paulus, apostel, hverken fra mennesker eller ved et menneske,
men ved Jesus Kristus og Gud Fader, som oprejste ham fra de døde,
v.2 og alle brødrene sammen med mig,
til menighederne i Galatien:
v.3 Nåde være med jer og fred fra Gud, vor Fader, og Herren Jesus Kristus,
v.4 som gav sig selv hen for vore synder, for at rive os ud af den nuværende onde verden
efter Guds og vor Faders vilje.
v.5 Ham være ære i evighedernes evigheder! Amen.

Tolkning

1. *Paulus* står som afsender, og han er brevets forfatter. Paulus præsenterer sig som *apostel*, og han er apostel i egentlig forstand,¹⁷ dvs. Kristus har kaldet ham og givet ham autoritet, så at han repræsenterer Jesus Kristus i sin tjeneste. En apostel i egentlig forstand er et autoriseret sendebud, der kan tale og skrive på Kristi vegne. Paulus repræsenterer derfor Kristus i dette brev.

Apostel

Der er to typer apostle i NT. Der er apostle i almindelig forstand og i egentlig forstand. En apostel i almindelig forstand er en udsending fra menigheden. Han har autoritet fra menigheden men ingen speciel autoritet derudover (f. eks. ApG 14,4 og 14,14). En apostel i egentlig forstand er et autoriseret sendebud fra Kristus, som har autoritet til at tale og skrive på Kristi vegne. En apostel taler og skriver Guds ord. Der er to forskellige kategorier af apostle i egentlig forstand. Den ene kategori er de tolv apostle, og det er en lukket gruppe. To kriterier skal være opfyldt for at kunne være en af de tolv.

1) De skal være kaldet direkte af Herren Jesus (Mark 3,13-14 og ApG 1,23-26)

2) De skal være vidner til Jesu liv fra dåben og til himmelfarten og med speciel vægt lagt på opstandelsen (ApG 1,21-22).

Den anden kategori er Paulus og Herrens broder Jakob (Gal 1,19), og de tilhører en anden kategori, fordi de ikke har været øjenvidner til Jesu historie. Paulus nævner i sine breve tre kriterier, der skal være opfyldt, for at man kan være apostel i egentlig betydning:

1) En apostel skal være kaldet direkte af Herren Jesus (Gal 1,1; Gal 1,15-16 og ApG 9,1-19).

2) En apostel skal være et opstandelsesvidne (1 Kor 9,1). Han skal have set den opstandne på samme måde som de tolv apostle.

¹⁷ Vi skelner mellem apostel i almindelig betydning og i egentlig betydning. En apostel i almindelige betydning er blot en udsending fra en menighed. Han har ingen guddommelig autoritet.

3) En apostel skal bekræftes via menigheder, der grundlægges (1 Kor 9,2) og via undere og tegn (2 Kor 12,12).

Med *ikke fra mennesker* afviser Paulus, at han har modtaget aposteltjenesten fra mennesker. Mennesker har ikke kaldet ham til apostel. Med *ikke ved et menneske* afviser Paulus, at kaldelsen til apostel er formidlet via et menneske. *Men ved Jesus Kristus og Gud Fader* fortæller, at Paulus blev kaldet til apostel via Jesus Kristus og Gud Fader. De kaldte ham (Gal 1,15-16). Ordet og sidestiller Jesus Kristus og Gud Fader. Kaldelsen kommer fra begge. De to samarbejder og er sammen om at udføre denne funktion. Ligestillingen mellem Jesus Kristus og Gud Fader peger på, at de er ligestillede som personer, og at Jesus er Gud ligesom Gud Fader.¹⁸ *Jesus* er personnavn, og *Kristus* er den græske oversættelse af Messias, der betyder den salvede. Gud karakteriseres som *Fader*, og det refererer til, at Gud er Jesu Kristi far.

Paulus præsenterer sig selv som apostel, og i udvidelsen af denne præsentation fremhæver han, at han er kaldet direkte af Jesus Kristus og Gud Fader. Denne udvidelse skyldes sikkert, at Paulus' modstandere i de galatiske menigheder har betvivlet hans aposteltjeneste. De har sikkert hævdet, at Paulus ikke er apostel i egentlig forstand, og at han kun er blevet kaldet af mennesker. Han har derfor ingen autoritet.

Som oprejste ham fra de døde er en karakteristik af Gud Fader. Paulus nævner sandsynligvis Jesu opstandelse på dette sted for at forklare, at Jesus kunne kalde ham til apostel. Det kunne han, fordi han er opstået og er i live.

2. *Alle brødrene sammen med mig* er medafsendere. Alle brødrene er de troende på det sted, hvor Paulus skriver sit brev. Vi ved ikke, hvor Paulus skriver brevet. *Til menighederne i Galatien* er adressaten. Paulus skriver til flere menigheder i Galatien, som refererer til provinsen Galatien og til menigheder i byerne Antiokia (i Pisidien), Ikonium, Derbe og Lystra.¹⁹ Ordet *menighed* bruges om Guds folk, og *menighederne* refererer til lokale forsamlinger af Guds folk i de forskellige byer. Guds folk er dem, der tror på Kristus Jesus.

3. *Nåde være med jer og fred fra Gud, vor Fader, og Herren Jesus Kristus* er hilsenen. Den består af et ønske om *nåde og fred*. Paulus bruger ordet *nåde* om frelsen, og ordet *nåde* fremhæver da, at frelsen er en kærlighedsgave. Det er noget ufortjent. Paulus bruger ordet *fred* om forholdet til Gud, og freden er en fredstilstand mellem Gud og den troende. Denne fredstilstand er skabt ved Jesu død (se Rom 5,1-11). Paulus ønsker dem *nåde og fred fra Gud, vor Fader, og*

¹⁸ Om Gud som "fader" se Rom 8,16-17. Jesus er Guds Søn ved fødsel; de troende er Guds børn ved adoption. Vi får ved troen del i Jesus sønneforhold.

¹⁹ Dette er ifølge den sydgaltiske tolkning, som jeg følger.

Herren Jesus Kristus. Ordet og sidestiller Gud vor Fader og Herren Jesus Kristus. Nåden og freden kommer fra begge. De to samarbejder og er sammen om at udføre denne funktion. Ligestillingen mellem Gud vor Fader og Herren Jesus Kristus peger på, at de er ligestillede som personer, og at Jesus er Gud ligesom Gud Fader.²⁰ *Herren* (Kyrios) er Guds navn, og her bærer Jesus Guds navn. Det viser også, at Jesus Kristus er Gud som Gud Fader. *Vor fader* fortæller, at Gud er de troendes far. Ved troen adopteres vi som sønner og døtre, og vi bliver Guds børn (se Gal 4,5-7).

4. *Som gav sig selv hen for vore synder* karakteriserer Herren Jesus Kristus nærmere som den, der ofrede sit liv for vore synder. *Gav sig selv hen* betyder, at Jesus gav sig selv hen i døden (jf. Gal 2,20).²¹ *For vore synder* angiver, for hvilket Jesus døde. Der er tale om, at Jesus dør i stedet for os, for han dør på grund af vores synder. *Synder* er overtrædelser af Guds bud, og Jesu død er en soningsdød, der udletter synden. *For at rive os ud af den nuværende onde verden* angiver formålet med Jesu død. Det er at befri os. *Af den nuværende onde verden* er det, vi skal befries fra. *Verden* karakteriseres af ordet *nuværende*, og der opstår en kontrast til den kommende verden, som er livet på den nye forvandlede jord.²² *Verden* karakteriseres også af ordet *onde*, og *verden* er summen af værdier, relationer og strukturer, som kendetegner en gudløs og ond menneskehed. Denne menneskehed er underkastet synden og Satan.²³ Befrielsen er fra Satans og den gudløse menneskeheds magt, og befrielsen sker delvist i omvendelsen og fuldendt ved Jesu genkomst.²⁴ Der er et "allerede" og "endnu ikke" over denne befrielse.²⁵ Sammenhængen mellem vers 4a og 4b viser, at det er menneskets synder, der binder det til Satan (jf. Ef 2,1-2) og binder det til synden som en magt (jf. Rom 6,12ff). Når vi modtager en tilgivelse for vore synder er vi befriet fra verden i det indre, og en dag vil vi blive helt befriede fra Satans og menneskers ondskab i både det indre og ydre. *Efter Guds, vor Faders, vilje* fortæller, at denne befrielse fandt sted i overensstemmelse med

²⁰ Om Gud som "fader" se Rom 8,16-17. Jesus er Guds Søn ved fødsel; de troende er Guds børn ved adoption. Vi får ved troen del i Jesus sønneforhold.

²¹ "For vore synder" viser, at "som gav sig selv" betyder, at Jesus hengav sig i døden.

²² I antik jødedom findes der en forestilling om "denne verden/tidsalder" og "den kommende/tidsalder". Denne verden er den nuværende verden, og den er karakteriseret ved synd, oprør mod Gud og trængsler og lidelser (jf. 4 Ezra 7,12-13; 7,50 og 14,20). Rabbinerne skelnede ligeledes mellem "denne verden" og "den kommende verden". Denne verden vil blive afløst af den kommende verden, som er frelsens tid. Dette skema med denne verden og den kommende er typisk for apokalyptisk tænkning. Paulus kan også bruge denne sprogbrug og skriver om denne verden/tidsalder (Rom 12,2; 1 Kor 1,20; 2,6; 2,8; 3,18; 2 Kor 4,4 og Ef 1,21), den nuværende verden (1 Tim 6,17; 2 Tim 4,10 og Tit 2,12) og den kommende verden (Ef 1,21 og 2,7). Det karakteristiske for Paulus er imidlertid, at den kommende verden/tidsalder allerede er begyndt i denne verdenstid, idet Guds rige allerede er sat ind i verden (Kol 1,13), og først ved Jesu genkomst vil den kommende verden bryde endeligt frem. Jf. Sasse, TDNT I, s.202-207.

²³ Hvad onde åndemagter angår se 2 Kor 4,4; Ef 2,2 og 6,12, og hvad menneskeheden angår se Rom 3,9-18; 5,12 og 5,19.

²⁴ Sprogbrugen med "befrielse" og "fra" peger på, at det er en befrielse fra syndens som dominerende magt.

²⁵ Objektivt finder denne befrielse sted i Jesu død, og subjektivt tilegnes den enkelte troende, så at den finder sted, når troen skabes i et menneske.

Guds vilje. Det var Guds vilje, at Jesus skulle dø for vore synder. Den vilje opfyldte Jesus, og på grund af døden for vore synder kan Jesus befri os fra Satan. *Vor Fader* gentager vers 3, hvor Gud også beskrives som ”vor far”.

5. *Ham være ære i evighedernes evigheder* er en lovprisning af Gud. Paulus ønsker at Gud får ære i *evighedernes evigheder*. Det er en tid uden grænser. Paulus slutter lovprisningen med et *Amen*, der fungerer som en bekræftelse. Forordet afsluttes med en lovprisning, og dette er enestående hos Paulus. Årsagen er måske, at galaterne er ved at forlade evangeliet og frelsen. Dette fremkalder en lovprisning af Gud, fordi han har virket denne befrielse gennem evangeliet.

I forordet skriver Paulus, at han er afsenderen sammen med alle brødrene hos ham. Han præsenterer sig som en apostel, der er kaldet ved og af Jesus Kristus og Gud fader. Paulus hilser menighederne i Galatien med et nådes- og fredsønske, som kommer fra Gud Fader og Herren Jesus Kristus, og i forbindelse med dette beskriver Paulus Jesu Kristi gerning. Han døde for vore synder med det formål at befri os fra en menneskehed, der er behersket af Satan. Dette var Guds vilje. Paulus slutter med en lovprisning til Guds ære. I forordet anslår Paulus to af brevets temaer nemlig hans forsvar for hans aposteltjeneste og en beskrivelse af Kristi frelsende gerning. Han får også betonet enheden mellem Gud fader og Jesus Kristus i person og funktion (vers 1, 3 og 4). Gud er Jesu Kristi Far, og Jesus udfører derfor Guds gerning.

Gal 1,6-10: Indledning

Efter forord følger der normalt i de paulinske breve et afsnit med en tak til Gud eller lovprisning af Gud, hvor Paulus omtaler sin bøn for brevets modtager. Det sker ikke her. På grund af den truende situation i de galatiske menigheder med et begyndende frafald, er det ikke berettiget med tak til Gud. I stedet beskriver Paulus sin undren over, at galaterne er ved at falde fra evangeliet, og han udtaler en forbandelse over enhver, der forkynder et andet evangelium.

Tekst

- v.6 Jeg undrer mig over, at I så hurtigt vender jer fra ham,
 som kaldte jer ved Kristi nåde til et andet evangelium
- v.7 som ikke er et andet, men der er nogle,
 som forvirrer jer, og som vil fordreje evangeliet om Kristus.
- v.8 Men selv hvis vi eller en engel fra himlen forkynder jer evangeliet imod det,
 som vi har forkyndt jer,
 forbandet være han.

- v.9 Ligesom vi har sagt, og jeg nu siger igen:
Hvis nogen forkynder jer evangeliet imod det, som I har modtaget,
forbandet være han.
- v.10 Altså forsøger jeg nu at trække mennesker eller Gud over på min side?
Eller forsøger jeg at behage mennesker?
Hvis jeg fremdeles behagede mennesker,
var jeg ikke Kristi slave.

Tolkning

6. Med *jeg undrer mig over* indleder Paulus det nye afsnit, og denne undren skal fremhæve det ubegribelige ved galaternes reaktion.

At I så hurtigt vender jer fra ham, som kaldte jer til Kristi nåde til et andet evangelium fortæller, hvad Paulus undrer sig over. *At I så hurtigt vender jer fra* beskriver en frafaldsproces. Galaterne er ved at vende sig bort fra Gud. *Fra ham som kaldte jer* er hvem, de er ved at falde fra. Det er Gud.²⁶ *Kaldte jer* er en kaldelse til frelse, og kaldelsen er ikke kun en indbydelse, men kaldelsen drager et menneske ind i frelsen.²⁷ I og med at det er Gud, der kalder, er det Gud, der fører et menneske ind i frelsen. Gud kalder os gennem evangeliet (vers 8-9). Det er det middel, Gud kalder igennem (Ef 3,6 og 2 Thess 2,14). Når galaterne derfor falder fra Gud, falder de fra evangeliet. Dette viser, at evangeliet er Guds evangelium. Det kommer fra ham, og han er virksom i det. *Til Kristi nåde* er det område, som de blev kaldt ind i.²⁸ *Nåde* er en betegnelse for frelsen, og *nåde* betoner, at frelsen er en ufortjent gave og virkelighed. Denne frelse er Kristi frelse, fordi den er bundet til Kristi liv og død. *Til et andet evangelium* angiver, hvad galaterne er i færd med at vende sig mod. *Et andet evangelium* er Paulus' betegnelse for modstandernes budskab, og med *et andet evangelium* afviser Paulus, at modstandernes evangelium er det samme som hans.

7. Med *som ikke er et andet* afviser Paulus desuden, at modstandernes budskab er et evangelium, for i virkeligheden findes der kun ét evangelium. Evangeliebetegnelsen er en eksklusiv betegnelse, der kun kan anvendes om ét budskab. Derfor eksisterer der ikke noget andet evangelium. Det eneste evangelium kommer fra Kristus (Gal 1,12), og dets indhold er Jesu Kristi liv, død og opstandelse (jf. Gal 1,16). Da evangeliets indhold er nogle historiske kendsgerninger, kan det ikke ændres. Evangeliet er ét og uforanderligt. Frelsen er bundet til disse historiske

²⁶ Det faste mønster i Paulus' breve er, at det er Gud, der kalder.

²⁷ kaldelsen er effektiv forstået hos Paulus.

²⁸ *Til Kristi nåde* kan være instrumentalt og det middel, hvormed Gud kaldte (*ved Kristi nåde*), eller det kan være lokalt og angive det område, galaterne kaldes ind i. Det sidste er det bedste, da evangeliet er det middel, hvormed Gud kalder.

kendsgerninger, og da frelsen er bundet til disse kendsgerninger, kan den ikke ændres. Jesu liv, død og opstandelse viser, at retfærdiggørelse er ved tro alene.

Men der er nogle, der forvirrer, og som vil fordreje evangeliet om Kristus beskriver nogle modstandere (judaister), som er trængt ind i de galatiske menigheder. De *forvirrer* galaterne i forhold til evangeliet. Paulus har skrevet om, at evangeliet er en åbenbaring fra Gud, og forvirring er det, der bryder med Guds åbenbaring (jf. Gal 5,10). Med *som vil fordreje evangeliet om Kristus* beskriver Paulus modstandernes intention. De ønsker at ændre evangeliet. Det eneste sande evangelium er *om Kristus*, fordi det forkynnder om Kristus (jf. Gal 1,16).²⁹ Det betyder ikke kun, at Kristus er en person, der forkynedes om, men Kristus er selv til stede i evangeliet, og kommer til os gennem evangeliet.³⁰ Evangeliet formidlet Jesus til os.

8. *Men* indfører en modsætning til modstanderne, der forvirrer galaterne, og som modsætning skriver Paulus om sig selv og en engel fra himlen. *Men selv hvis vi eller en engel fra himlen forkynnder jer evangeliet imod det, som vi har forkyndt jer* er et hypotetisk eksempel.³¹ Paulus forestiller sig,³² at han selv eller *en engel fra himlen* forkynnder evangeliet imod det, som Paulus forkyndte dengang, han grundlagde menighederne. Det ville være et ”andet evangelium” (vers 7).

Forbandet være han er et forbandelsesønske. En forbandelse er en overgivelse til Guds vrede. Forbandelsen fjerner livet og bringer død. Der er her tænkt på den endelige straf på dommens dag. Det hypotetiske eksempel viser, at apostlen er bundet til sit evangelium. Det kan han ikke ændre, for det er åbenbaring fra Kristus, og det har et uforanderligt indhold. Evangeliet er ikke bundet til apostlen som budbringer, men til åbenbaringen fra Kristus.

9. Med *ligesom jeg har sagt før, så siger jeg nu igen* gentager Paulus dette forbandelsesønske. *Ligesom jeg har sagt før* kan enten referere til det, han lige har skrevet (vers 8), eller det kan referere til, hvad han sagt under sit mission i de galatiske byer. *Så siger jeg nu igen* fortæller, at nu gentager han det.

Hvis nogen forkynnder evangeliet for jer, imod det, som I har modtaget indfører en betingelse. Paulus formulerer gentagelsen i en ændret form. Han skriver ubestemt om *nogen* og beskriver en forkyndelse af evangeliet imod det, galaterne har modtaget. Ordet ”at modtage” er et

²⁹ Når det gælder *evangeliet om Kristus* kan det gengives på denne måde (jf. vers 12) eller med *evangeliet fra Kristus* (jf. vers 16). Paulus bruger denne vending i Rom 15,19; 1 Kor 9,12; 2 Kor 2,12; 4,4; 9,13; 10,14; Fil 1,27; 1 Thess 3,2 og 2 Thess 1,8 og anvendelsen peger på, at Paulus tænker på evangeliet om Kristus.

³⁰ Dette har Zahn, *Galater*, s.48-49 og Schlier, *Galater*, s.39, med rette betonet. Schlier citerer s.39 note 2 Schniewind: “Das εὐαγγέλιον Χριστοῦ ist Wirksamkeit und Gegenwart Christi.”

³¹ Jf. Wallace, *Greek*, s.696.

³² Paulus bruger ”vi” om sig selv.

ord, der anvendes i en mundtlig traditionsproces, og *I har modtaget* viser, at evangeliet er et stykke tradition, som Paulus har overleveret til dem mundtligt.³³ Det overleverede evangelium er identisk med det modtagne evangelium.

Forbandet være han er følgen. Paulus gentager sit forbandelsesønske (vers 8).

Forbandelsen skyldes at modstanderne forkynder et budskab, der vil tage frelsen fra galaterne.

Evangelium

I Gal 1-2 bruger Paulus ordet "evangelium" udsagnsordet "at forkynde evangeliet" en del gange og "at forkynde evangeliet forud" en enkelt gang i Gal 3,8. For Paulus findes der kun ét evangelium, og andre evangelier er ikke evangelier, men nogle forvrængningen af det ene sande evangelium (Gal 1,6-9). Evangeliet har som sit indhold Kristus (Gal 1,7); det er evangeliet om Guds Søn (Gal 1,16), og fordi evangeliet har Kristus, Guds søn, som sit indhold er det uforanderligt. Dets indhold kan ikke ændres. Paulus afviser, at det evangelium, han forkynder, er menneskeligt. Han har ikke modtaget det fra mennesker eller lært det af mennesker. Evangeliet er kommet til ham ved en åbenbaring fra Jesus Kristus (Gal 1,12). Jesus Kristus har givet ham det, da han standsede Paulus på vejen mod Damaskus. Jesus Kristus afslørede dets indhold fra ham. Det er det, der ligger i, at Paulus har modtaget evangeliet som en åbenbaring. Da Jesus Kristus standsede Paulus og kaldte ham til apostel, gav han ham den opgave at forkynde evangeliet blandt hedningefolkene (Gal 2,2 og 2,7). På samme måde betroede Gud til Peter at forkynde evangeliet blandt jøderne. For Paulus er evangeliets indhold ikke kun Kristus, Guds søn, men også den frelse, der er bundet til Kristus, Guds søn. Paulus kan skrive om "evangeliets sandhed", og det refererer til retfærdiggørelse ved tro (Gal 2,2 og 2,14). Evangeliet sandhed i Gal 2,14 bliver gengivet i Gal 2,16, der handler om, at et menneske bliver erklæret retfærdigt ved tro på Jesus Kristus. Derfor kan Paulus også skrive, at det evangelium, der forud blev forkyndt i GT, om at "i dig skal alle folkeslagene velsignes", svarer til, at Gud erklærer folkeslagene retfærdige (Gal 3,8). Til evangeliets indhold hører altså også betydningen af Jesu død og opstandelse, og det er, er vi mennesker erklæres retfærdige ved tro.

Evangeliet er åbenbaring fra Kristus, det har Kristus som indhold, har en fast kerne og er en forkyndelse af retfærdighed ved tro og ikke ved lovens gerninger. Fordi evangeliet har et fast og uforanderligt indhold, kan det ikke ændres, og forsøger man alligevel at ændre det, er det ikke længere et evangelium. Mod dem, der gør dette, udtaler Paulus en forbandelse, for da er evangeliet ikke længere et budskab om frelse og frihed fra denne nuværende onde verden.

10. I vers 8-9 har Paulus formuleret et forbandelsesønske, og i vers 10 stiller Paulus to retoriske spørgsmål, der er baseret på forbandelsesønsket. *Altså forsøger jeg nu at trække mennesker eller Gud over på min side* er det første retoriske spørgsmål. *Altså vil sige: Når jeg nu udtaler er forbandelsesønske, forsøger jeg så at trække mennesker eller Gud over på min side?*³⁴ Når Paulus udtaler en forbandelse over modstanderne, er det klart, at han ikke forsøger at vinde mennesker over på sin side. *Eller forsøger jeg at behage mennesker* er det andet retoriske spørgsmål. Når Paulus udtaler en forbandelse, er det klart, at han ikke forsøger at behage

³³ I en mundtlig tradition *overleverer* nogle mundtligt til andre, som *modtager* denne tradition.

³⁴ Det græske ord *peithō* kan betyde "at overtale" eller "at trække nogen over på sin side"

mennesker. Ordet *behage* betyder, at Paulus imødekommer menneskers ønsker og giver efter for deres krav for ikke at støde dem. Bag begge spørgsmål kan der ligge nogle beskyldninger mod Paulus om, at han netop har gjort dette ved at forkynde et evangelium, der ikke kræver omskærelse og overholdelse af Moseloven. *Hvis jeg fremdeles behagede mennesker, så var jeg ikke Kristi slave* er det indirekte svar på spørgsmålene. Paulus beskriver om noget, der ikke er sandt. Paulus har ikke behaget mennesker på den måde, så at han har ændret evangeliet for at vinde mennesker. Det er derfor heller ikke sandt, at han ikke er Kristi slave. En slave kan kun tjene (behage) sin herre. Paulus forudsætter, at han er Kristi slave, og at der er en modsætning mellem at tjene mennesker og Kristus. Det betyder, at hvis han tjente mennesker ved at leve op til deres ønsker, forventninger og krav, var han ikke Kristi slave. Men det er han. Ved kaldelsen til apostel blev Kristus Paulus' Herre, og Paulus er nu forpligtet på at lyde ham og forkynde hans evangelium (jf. 1 Kor 9,15-18).³⁵

Paulus undrer sig over, at galaterne så hurtigt vender sig bort fra Gud og til et andet evangelium. Dette er så mere forunderligt, da det ikke er et evangelium, men blot nogle der forvirrer og fordrejer evangeliet om Kristus. Evangeliet kan ikke ændres hverken af ham selv eller af en engel fra himlen. Det har en fast og uforanderlig kerne. Hvis man alligevel ændrer det, kommer man under forbandelse. Dette gentager Paulus og betoner, at hvis nogen forkynder evangeliet imod det, som galaterne modtog, vil han blive forbandet.

Gal 1,11-2,21: Første hoveddel: Et forsvar for hans aposteltjeneste og evangelium

Paulus indleder med et forord, og her præsenterer han sig som en apostel, der er kaldet af Jesus Kristus og Gud fader, og han beskriver Jesu Kristi død som en død for vore synder med det formål at befri os fra en ond menneskehed, der er behersket af Satan. Dermed anslår Paulus to af brevets temaer: Et forsvar for hans aposteltjeneste og en beskrivelse af Kristi frelsende gerning. I indledningen (Gal 1,6-10) undrer han sig over, at galaterne er ved at vende sig mod et andet evangelium. Han understreger, at der kun findes ét evangelium, og det har en fast og uforanderlig kerne. Dermed har Paulus omtalt sin aposteltjeneste og sit evangelium, og i brevets første hoveddel kommer han med et forsvar for begge. Første hoveddel er af en selvbiografisk skitse, der fortæller om Paulus' omvendelse og kaldelse, hans første tid efter kaldelsen, om to besøg i Jerusalem og om en episode i Antiokia. Gennem denne selvbiografiske skitse forsvarer Paulus sin aposteltjeneste og

³⁵ I 1 Kor 9,19-23 skriver Paulus om, at han har gjort sig til en tjener for alle for at vinde så mange som muligt. Der handler om en social-kulturel tilpasning, for ikke at skabe anstød på dette område, og det handler om evangeliets udbredelse.

evangelium. Paulus fremsætter først i kort form sit forsvar (vers 11-12), og resten af afsnittet er en bevisførelse for dette.

Gal 1,11-12: Evangeliet blev givet ved åbenbaring

Paulus begynder sit forsvar for aposteltjeneste og evangelium med en sammenfatning: Han har modtaget sit evangelium ved en åbenbaring fra Jesus Kristus.

Tekst

- v.11 For jeg kundgør jer, brødre, at det evangelium,
som er blevet forkyndt af mig, at det ikke er menneskeligt.
- v.12 For jeg har hverken modtaget det af et menneske eller er blevet undervist (i det),
men (jeg har modtaget det) ved en åbenbaring fra Jesus Kristus

Tolkning

11. Med *for* begrunder Paulus, at han er Kristi slave (vers 10). Begrundelsen er, at Paulus har modtaget evangeliet ved Jesu Kristi åbenbaring. Derved er han taget i tjeneste. Derved blev han Kristi slave. *Jeg kundgør jer, brødre* er en højtidelig introduktion. *Brødre* er en betegnelse for de troende. *At det evangelium, som er blevet forkyndt af mig* er, hvad denne kundgørelse vedrører. Paulus tænker på det evangeliet, han forkyndte i Galatien.

At det ikke er menneskeligt er kundgørelsens indhold. *Menneskeligt* fortæller, at evangeliet ikke har en menneskelig oprindelse og heller ikke er blevet formidlet til ham fra mennesker. Det fremgår af vers 12.

12. *For* indfører en begrundelse, og Paulus begrunder, at hans evangelium ikke er menneskeligt. Begrundelsen er, at han fik det ved en åbenbaring. Med *for jeg har hverken modtaget det fra et menneske* afviser Paulus, at han har modtaget evangeliet fra mennesker. Ordet *modtaget* betyder at modtage tradition, som er mundtligt overleveret fra mennesker (jf. Gal 1,9; 1 Kor 11,23 og 15,3). I *eller jeg er blevet undervist* er det underforstået ”af mennesker”. Paulus afviser, at han er blevet undervist i evangeliet af mennesker. Paulus har altså hverken modtaget evangeliet via mundtlig tradition eller via undervisning.

Men (jeg har modtaget det) ved en åbenbaring fra Jesus Kristus fortæller, hvorfra Paulus modtog evangeliet. Evangeliet er blevet formidlet til Paulus ved en direkte åbenbaring, og

Jesus Kristus angiver fra hvem, åbenbaringen kom.³⁶ Paulus' evangelium er et guddommeligt evangelium. Jesus Kristus selv afslørede det for ham.

Man skriver ofte om en modsætning mellem dette vers og så 1 Kor 11,23; 15,3 og andre steder. Her skriver Paulus, at han har modtaget evangeliet direkte fra Jesus Kristus ved en åbenbaring. Dette sigter til oplevelsen på vejen mod Damaskus, hvor Jesus åbenbarede sig for Paulus. I 1 Kor 11,23 og 15,3 og andre steder skriver Paulus om, at han har modtaget en mundtlig tradition fra mennesker og videregivet den til menigheden.³⁷ Det handler konkret om en tradition om nadverens indstiftelse og om Jesu død og opstandelse som de grundlæggende frelseshistoriske kendsgerninger. Paulus var ikke et øjenvidne til Jesus-historien, og viden om hans liv, død og opstandelse formidles til ham gennem den mundtlige tradition. Jesus-historien kender Paulus fra traditionen. Men når det gælder selve evangeliet, har han fået det ved en direkte åbenbaring. Argumentationen kræver, at det er evangeliets indhold, der åbenbares for ham. Paulus har ikke kendt det før og ikke fået det fra mennesker. Som forfølger af menigheden har Paulus kendt noget til den kristne tro, og har hørt om, at Jesus skulle være Messias og en trussel mod templet og loven. Men Paulus har ikke kendt selve evangeliet, der har sit centrum i Jesu stedfortrædende død og opstandelse til liv, og at evangeliet er et budskab, der åbenbarer, at retfærdighed skænkes af nåde og til tro. Dette blev åbenbaret for ham.³⁸ Paulus modtog altså først evangeliet ved en direkte åbenbaring, og siden har han modtaget traditionen om Jesus fra mennesker. Traditionen har bekræftet hans evangelium og udvidet det ved at formidle den historiske basis for evangeliet.³⁹

I vers 11-12 skriver Paulus, at hans evangelium er åbenbaring. Det har ikke en menneskelig karakter, og han har ikke modtaget det fra mennesker, men Jesus Kristus gav det til ham ved en åbenbaring.

Gal 1,13-14: Forfølgelse af menigheden

I Gal 1,11-12 har Paulus skrevet, at hans evangelium er åbenbaring fra Jesus Kristus. I Gal 1,13-2,21 giver Paulus en bevisførelse for denne tese. Det første bevis kommer i Gal 1,13-14.

Tekst

v.13 For I har hørt om min færden dengang i jødedommen,

³⁶ Den alternative tolkning er, at Jesus Kristus er åbenbaringens indhold (jf. vers 16). I så fald er det Gud, der åbenbarer Jesus Kristus for Paulus.

³⁷ Se Gerhardsson, *Forhistorie*, s.23-31 og Cullmann, *Traditionen*, s.11-34.

³⁸ Schreiner, *Galatians*, s.97.

³⁹ Da det handler om, hvorfra Paulus modtog evangeliet, så er det ikke nok at sige, at Paulus først ved denne åbenbaring erkendte, at evangeliet var sandt, og at han først da rigtigt forstod det (contra Frøvig, *Galaterbrevet*, s.53-54 og Bruce, *Galatians*, s.88).

v.14 at jeg over al måde forfulgte Guds menighed og forsøgte at udrydde den,
og at jeg gik videre i jødedommen end mange jævnaldrende i min slægt,
idet jeg var mere nidkær for mine fædrene overleveringer.

Tolkning

13. Med *for* begrundet Paulus, at han modtog evangeliet direkte ved en åbenbaring. Begrundelsen består i en beskrivelse af hans fortid som forfølger af menigheden og som lidenskabeligt engageret i jødedom. Dette viser Paulus' uafhængighed af menighedens tradition, og at han ikke har modtaget evangeliet fra den. Med *I har hørt om min færdens dengang i jødedommen* appellerer Paulus til galaternes viden om hans fortid. *Min færdens* er hans liv formet af jødisk religion. *Dengang i jødedommen* beskriver hans fortid, og *jødedommen* er jødedom som religion.

I 13b-14 forklarer Paulus nærmere sin færdens i jødedommen. Den var kendetegnet ved et fjendskab til Guds menighed. *At jeg over al måde forfulgte Guds menighed og forsøgte at udrydde den* beskriver, at Paulus forfulgte menigheden. *Over al måde* viser, at det var en intens forfølgelse (ApG 8,3f; 9,3f; 1Kor 15,9; Fil 3,6 og 1 Tim 1,13-16). *Guds menighed (ekklēsia)* er Guds folk, der består af de Kristus-troende. *Guds menighed* svarer til det hebraiske *kahal Jahve* (5 Mos 23,2ff), der er gengivet med "Herrens forsamling" i DO, og som oversættes med Herrens menighed (*ekklēsia kyriou*) i LXX.⁴⁰ "Herrens menighed" er Israel, Guds folk, i GT. Når *menighed* anvendes om de Kristus-troende, betyder det, at de Kristus-troende er Guds nye folk. Ordet *Guds* fortæller, at menigheden tilhører Gud. Den er hans ejendom. *Guds menighed* er den universelle menighed, og den står som kontrast til jødedommen (vers 14). *Og forsøgte at udrydde den* fortæller, at Paulus forsøgte at udrydde menigheden. Det lykkedes dog ikke.

14. *Og at jeg gik videre i jødedommen end mange jævnaldrende i min slægt* er anden del af den nærmere forklaring af hans færdens (vers 13). Den var kendetegnet ved et lidenskabeligt engagement for jødisk tradition. *At jeg gik videre i jødedommen end mange jævnaldrende i min slægt* fortæller, at Paulus var mere yderliggående end mange. *Idet jeg var mere nidkær for mine fædrene overleveringer* beskriver på hvilket område, Paulus var mere yderliggående. *Mine fædrene overleveringer* er en mundtlig overlevering, der bl.a. indeholder en tolkning af budene og en applicering af dem. Paulus var farisæer (Fil 3,5), og farisæerne mente, at de gamles overlevering var

⁴⁰ Vi møder også formuleringen "Israels forsamling" (3 Mos 16,17; 5 Mos 31,30 og 1 Kg 8,14 og 22).

guddommelig og forpligtende.⁴¹ Dette engagement i de gamles overlevering beviser hans uafhængighed af menighedens tradition.⁴²

I vers 13-14 giver Paulus det første bevis på, at evangeliet blev givet til ham ved en åbenbaring. Hans forfølgelse af menigheden og hans lidenskabelige engagement i farisæisk jødedom viser hans uafhængighed af menigheden og hans immunitet over for dens overleveringer.

Gal 1,15-17: Kaldelsen

Paulus skriver i Gal 1,11-12, at hans evangelium er åbenbaring. Det første bevis på dette er, at Paulus i fortiden forfulgte Guds menighed og var en lidenskabelig engageret farisæer. Det viser hans uafhængighed af menighedens tradition. I Gal 1,15-17 kommer han med sit andet bevis, og det er kaldelsen til apostel.

Tekst

- v.15 Men da Gud,
 som har udsondret mig fra min moders liv,
 og som har kaldet mig ved sin nåde,
v.16 besluttede at åbenbare sin søn for mig,
 for at jeg skulle forkynde evangeliet om ham blandt hedningefolkene,
 rådførte jeg mig ikke straks med kød og blod,
v.17 jeg drog heller ikke op til Jerusalem til apostlene før mig,
 men jeg drog bort til Arabien, og jeg vendte igen tilbage til Damaskus

Tolkning

15. Paulus fortsætter det selvbiografiske afsnit og beskriver kaldelsen til apostel. Denne kaldelse og tiden efter kaldelsen er et bevis på, at Paulus modtog evangeliet direkte fra Jesus Kristus, idet Paulus beskriver sin uafhængighed af apostlene og menighedens tradition. Med *men da Gud besluttede* går Paulus tilbage til sin kaldelse til apostel (Rom 1,1). *Som har udsondret mig fra moders liv* karakteriserer Gud som den, der har udvalgt Paulus. *Udsondret* er her udskilt til apostel. *Fra min moders liv* vil sige fra før, han blev født. Paulus beskriver sin kaldelse til apostel på samme måde som f. eks. profeten Jeremias beskriver sin kaldelse til profet (Jer 1,5 og jf. Es 49,1 og Es 6,1-13). *Som har kaldet mig ved sin nåde* karakteriseres Gud som den, der har kaldet Paulus til

⁴¹ Der er en sammenhæng mellem Paulus' forfølgelse af menigheden og hans farisæiske religion, idet forfølgelsen er en konsekvens af hans farisæisme, for Jesus er en falsk Messias, der lærer imod loven (jf. Fil 3,5-6).

⁴² Paulus beskriver sin fortid i Rom 7,7-13, Fil 3,4-6 og 1 Tim 1,12-17. Om Paulus' farisæiske fortid se Kjær; "Jeg'et", s.98-102.

apostel.⁴³ Denne kaldelse var *ved sin nåde*. Gud kaldte frit og af ren ufortjent kærlighed Paulus til denne tjeneste (jf. 1 Tim 1,12-17).

16. Paulus har i vers 15 beskrevet Gud som den, der har udsondret Paulus fra fødslen af og kaldet ham. Dette er en karakteristik af Gud. Virkeliggørelsen af udvælgelsen og kaldelsen finder sted, da Gud åbenbarer sin søn for Paulus på vejen til Damaskus. *At åbenbare sin søn for mig* er Guds beslutning (vers 15). Dette sker på vejen til Damaskus. Dér åbenbarer Jesus Kristus sig i sin guddommelige herlighed for Paulus. Det er en virkelig åbenbaring i denne verden, så at Paulus ser Jesus synligt og virkeligt i denne verden (1 Kor 9,1; ApG 9,17; 26,16). Der er tale om en ydre vision og ikke et indre syn. I 1 Kor 9,1 og 15,1-10 sidestiller Paulus sin oplevelse ved Damaskus med den opstandnes åbenbaringer for disciplene, og åbenbaringen for Paulus og den opstandnes åbenbaring for disciplene har da den samme karakter. I begge tilfælde er det synlige og virkelige åbenbaringer i denne verden.⁴⁴ Denne åbenbaring af Jesus Kristus er for Paulus både omvendelse og kaldelse til apostel. Han omvendes fra at være en forfølger af Guds menighed og fra et liv i opposition til Gud, og han kaldes til en opgave som apostel.⁴⁵

For at jeg skulle forkynde evangeliet om ham blandt hedningefolkene beskriver kaldelsens formål. *Om ham* er om Jesus, Guds søn, der er evangeliets indhold, og *blandt hedningefolkene* angiver for hvem, han skal forkynde. Ifølge ApG 9,15 kaldes Paulus til at forkynde evangeliet for både Israel og hedningefolkene, og i Paulus' gengivelse af kaldelsen i ApG 22,21 og 26,16-20 lægger han vægten på hedningemissionen. Paulus' apostolat har sit fokus i udbredelsen af evangeliet blandt hedningefolkene, og derfor nævner han dette her og i Gal 2,8, fordi dette er mest relevant for galaterne. Praksis med at begynde sin mission et nyt sted i synagogen og Rom 1,16-17;

⁴³ Formålet med kaldelsen (vers 16) viser, at Paulus kaldes til apostel.

⁴⁴ Derfor kan man med fuld ret tale om, at åbenbaringen ved Damaskus er en påskebegivenhed.

⁴⁵ Der er en stadig debat, om Paulus blot blev kaldet til en tjeneste, eller om han både blev kaldet og omvendt. Hvis man mener, at der kun er tale om en kaldelse, bliver farisæismen og kristendom to variationer inden for den samme religion. Paulus har tjent og dyrket den ene og sande Gud, mens han levede som farisæer, og ved kaldelsen får han blot en ny opgave og et nyt område nemlig at udbrede troen på Jesus som Messias (jf. Stendahl, *Paulus*, s.15-32 og Dunn, *Galatians*, s.65). Den tolkning overser nogle fundamentale forskelle på farisæisme og kristen tro. Paulus' afvisning i dette brev af judaisterne, der ville kombinere troen på Jesus Kristus med overholdelse af Moseloven, som en nødvendig betingelse for frelse, kan anvendes over for Paulus' egen farisæisme. Den lærte frelse ved gerninger (Gal 3,10 og 5,2-3); kisten tro lærer frelse ved tro uden gerninger (Gal 2,16). Farisæismen forkynder ikke et evangelium (Gal 6-7), det gør kristendommen. En farisæer står han under Guds forbandelse, fordi han ikke opfylder loven (Gal 3,10); en kristen lever ved troen og står under Guds velsignelse (Gal 3,9 og 3,14). Som farisæer bekæmpede han Guds menighed (Gal 1,13) og forfulgte derved Kristus selv (ApG 9,4), som apostel tjener han Kristus (Gal 1,1 og 1,10). Som farisæer er han adskilt fra nåden og fra Kristus og har ingen gavn af ham (Gal 5,2-4); som kristen har han Kristus, har gavn af Kristi liv og død, og han står i nåden (Gal 5,2-4). Paulus' farisæisme og den nye kristne tro er to forskellige religioner, med forskellige frelsesforståelse og med to forskellige guder. Når Paulus levede under loven, dyrkede han i virkeligheden ikke Gud men en afgud (Gal 4,8-11).

9,1-2; 11,13 og 1 Kor 9,19-21 viser, at Paulus altid har forkyndt evangeliet for både jøder og hedninger og med respekt for princippet for jøde først og så for græker (Rom 1,16).

Med *rådførte jeg mig ikke straks med kød og blod* fortæller, at Paulus efter kaldelsen til apostel ikke straks konsulterede et menneske for at få en vurdering af sin oplevelse og hjælp til at forstå den.⁴⁶ *Kød og blod* er en betegnelse for et menneske. Åbenbaringen har i sig selv været klar og i sig selv været overbevisende med hensyn til dens indhold og sandhed. Paulus behøvede ingen verificering. Han beviser igen sin selvstændighed og uafhængighed af mennesker både, hvad apostolat og evangelium angår.

17. *Og jeg drog heller ikke op til Jerusalem til apostlene før mig* er videreførende og fortæller, at han heller ikke drog op til Jerusalem for at rådføre sig med apostlene. Med *apostlene før mig* anerkender Paulus de tolv apostle, og med *før mig* ligestiller han sig med dem. Paulus illustrerer sin uafhængig af apostlene i Jerusalem. Han havde ikke behov for at få sit apostolat og evangelium anerkendt af dem. Han har ligesom dem modtaget apostolat og evangelium direkte ved en åbenbaring.

Med *men jeg drog bort til Arabien og vendte tilbage til Damaskus* fortæller, hvad Paulus i stedet gjorde. Paulus nævner ikke sit ophold i Damaskus efter kaldelsen og forkyndelsen af Jesus som Guds søn (ApG 9,19b-22), men skriver, at han drog til Arabien, som er et område sydøst for Damaskus, der svarer til nabatæernes rige.⁴⁷ I Arabien har han forkyndt Jesus. Det er det mest sandsynlige, da han straks efter kaldelsen begyndte at forkynde i Damaskus, og da er det naturligt at antage, at han så er fortsat med dette. Oplysningen i 2 Kor 11,32-33 om, at nabatærkongen Aretas' statholder holder Damaskus bevogtet for at gribe Paulus peger ligeledes på, at han har forkyndt i Arabien, og at det er årsagen til Aretas' fjendskab. I så fald er det bedst at forstå ApG 9,19b-25 som en sammentrasket beretning, der fortæller om Paulus' første forkyndelse, udelader hans ophold i Arabien og fortæller om hans senere forkyndelse i Damaskus.⁴⁸ Opholdet i Arabien og hans tilbagevenden illustrerer igen Paulus' uafhængighed af apostlene i Jerusalem. Hans apostolat og evangelium er ikke fra mennesker.

Paulus skriver, at Gud har udvalgt og kaldet ham til apostel. Kaldelsen fandt sted på vejen mod Damaskus, da Jesus åbenbrede sig for ham. Dér fik han et kald til at forkynde evangeliet blandt hedningefolkene. Dette kald går derfor direkte tilbage til Jesus Kristus. Efter denne kaldelse

⁴⁶ Ifølge ApG 9,10-19 opsøger Ananias Paulus i Damaskus efter oplevelsen på vejen. Det sker på Herrens befaling, og Ananias kommer med et budskab fra Herren. Så dette handler ikke om at rådføre sig med et menneske.

⁴⁷ Bruce, *History*, s.229-230 og Barnett, *Jesus*, s.253-255.

⁴⁸ Se Barnett, *Jesus*, s.255, Schreiner, *Galatiens*, s.102-103, Marshall, *Acts*, s.172-174 og Bruce, *Acts*, s.202-205.

rådførte Paulus sig ikke med mennesker eller apostlene i Jerusalem, men drog til Arabien, hvor han begyndte sin mission. Derved har Paulus igen bevist sin uafhængighed af mennesker og apostle

Gal 1,18-20: Det første besøg i Jerusalem

Paulus skriver i Gal 1,11-12, at hans evangelium er åbenbaring, og i Gal 1,18-20 kommer han med et tredje bevis for dette, og det er, at han først efter tre år drog op til Jerusalem. Dette viser hans uafhængighed af apostlene. Paulus har ikke modtaget sit evangelium fra dem.

Tekst

- v.18 Derefter efter tre år drog jeg op til Jerusalem for at møde Kefas,
og jeg blev hos ham 15 dage,
v.19 og en anden af apostlene så jeg ikke uden Jakob, Herrens broder,
v.20 og det jeg skriver til jer, se overfor Gud, at jeg ikke lyver

Tolkning

18. Paulus fortsætter sin selvbiografiske skitse og fortæller, hvad der derefter skete. *Derefter efter tre år* refererer til, hvad han gør tre år efter kaldelsen. Jøderne tæller inklusivt, så at ”efter tre år” er ca. to år efter.⁴⁹ Paulus kaldes år 34 e.Kr.⁵⁰ Han opholder sig i Arabien fra 34-36, og *drog jeg op til Jerusalem* fortæller, at det første besøg i Jerusalem finder sted i år 36 e.Kr.

Jesu fødsel ⁵¹	7 f. Kr.
Johannes Døber ⁵²	29 e. kr.
Jesu virke ⁵³	29/30 – 33 (påske)

⁴⁹ Gal 2,1 fortæller, at Paulus 14 år efter igen drog til Jerusalem. Dette er hans andet besøg i Jerusalem efter kaldelsen. Det første fandt sted tre år efter kaldelsen (Gal 1,18). Når apostelmødet ligger år 48 og når Jesus korsfæstes år 33, da er de 14 år inklusive de 3 år, så der samlet går 14 år fra kaldelse og til det andet besøg. Jøderne tæller år inklusivt, så 14 år er 13 år. Derfor kan vi sætte omvendelse og kaldelse til år 34, det første besøg i Jerusalem til år 36 (3 år dvs. 2 år efter) og det andet besøg i Jerusalem til år 47 (14 dvs. 13 år efter).

⁵⁰ Barnett, *Jesus*, s.21 sætter Paulus' omvendelse til 33/34 e.Kr. Riesner, *Frühzeit*, s.284 sætter omvendelsen til 31/32 e.Kr.

⁵¹ Jesus blev født, mens Herodes den Store var romersk vasalkonge (Matt 2,1 og jf. Luk 1,5), og da han døde år 4. f. Kr., må Jesus være født før år 4 f. Kr. Under forudsætning af, at stjernen i Matt 2,2 er en konjunktion af planeterne Jupiter og Saturn, er Jesus født i år 7 f.Kr.

⁵² Johannes Døber bliver kaldet til profet i kejser Tiberius' femtende regeringsår (Luk 3,1-2). Dette år sætter man normalt til år 29 (det kunne eventuelt være år 28).

⁵³ Jesu virke har strakt sig lidt over 3 år. Johannes fortæller om Jesu tre påskefejringer i Jerusalem (Joh 2,13; Joh 6,4 og Joh 11,55). I Joh 5,1 omtaler Johannes endnu en fest, som sandsynligvis er en af de tre store pilgrimsfester (påske, pinse og løvhytte) og da går der to år mellem den første påskefest (Joh 2,12) og den anden omtale påskefest (Joh 6,4). Jesus begynder sit offentlige virke noget før den første påskefejring (jf. Joh 2), og da må Jesu virke strække sig lidt (?) over tre år. Jesus træder offentlig frem senere end Johannes Døber og begynder sit offentlige virke med dåben. Beregninger har vist, at den 15. nisan (den første dag i påsken) falder på en fredag i år 30 og 33, og da der skal være plads til Jesu virke på lidt over tre år, korsfæstes han april 33.

Korsfæstelse og opstandelse ⁵⁴	33 (april)
Pinsen ⁵⁵	33
Paulus' omvendelse og kaldelse ⁵⁶	34
Paulus i Arabien ⁵⁷	34-36
Paulus' første besøg i Jerusalem ⁵⁸	36
Paulus i Syrien og Kilikien ⁵⁹	36 – 46 (ca.)
Paulus i Antiokia ⁶⁰	46-47
Paulus' andet besøg i Jerusalem ⁶¹	47
Den første missionsrejse ⁶²	47 – 48
Apostelmødet i Jerusalem ⁶³	48 (forår)

For at møde Kefas beskriver formålet. Verbet *for at møde* betyder at ”besøge” med det formål at lære apostlen Peter at kende.

Og jeg blev hos ham femten dage fortæller, at besøget var kort. Dette er hensigten med at fortælle, at det varede 15 dage. Paulus har skrevet, at hans apostolat og evangelium er givet ham

⁵⁴ Se den foregående note. Hoehner, *Chronological*, s.95-114, Reicke, *Baggrund*, s.169 og Barnett, *Jesus*, s.20-21

⁵⁵ Den pinse, hvor Helligånden udgydes, følger efter den påske, hvor Jesus korsfæstes og opstår. Derfor placeres pinsen i år 33.

⁵⁶ Gal 2,1 fortæller, at Paulus 14 år efter igen drog til Jerusalem. Dette er hans andet besøg i Jerusalem efter kaldelsen. Det første fandt sted tre år efter kaldelsen (Gal 1,18). Når apostelmødet ligger år 48 og når Jesus korsfæstes år 33, da er de 14 år inklusive de 3 år, så der samlet går 14 år fra kaldelse og til det andet besøg. Jøderne tæller år inklusivt, så 14 år er 13 år. Derfor kan vi sætte omvendelse og kaldelse til år 34, det første besøg i Jerusalem til år 36 (3 år dvs. 2 år efter) og det andet besøg i Jerusalem til år 47 (14 dvs. 13 år efter).

⁵⁷ Gal 1,17 fortæller, at Paulus efter kaldelsen og opholdet i Damaskus drog til Arabien, og at han siden vendte tilbage til Damaskus.

⁵⁸ Det første besøg i Jerusalem efter kaldelsen fandt sted 3 dvs. 2 år efter dvs. år 36.

⁵⁹ Gal 1,21 fortæller, at Paulus efter det første besøg i Jerusalem drog til Syrien og Kilikien. Der har han forkyndt evangeliet for jøder og hedninger (jf. Gal 1,23-24 og 2,2 og 2,7-9).

⁶⁰ ApG 11,25-26 fortæller, at Barnabas henter Paulus i Tarsus og tager ham med til Antiokia, og at de dér er sammen og virker et år i menigheden.

⁶¹ Det andet besøg i Jerusalem finder sted 14 dvs. 13 år efter omvendelse og kaldelse dvs. år 47 (se Gal 2,1). Det andet besøg svarer til ApG 11,27-30 (nødhjælpsbesøget).

⁶² Efter det andet besøg i Jerusalem vender Paulus og Barnabas tilbage til Antiokia, og de udsendes af menigheden til den første missionsrejse (ApG 13,1-14,28). Efter rejsen vender de tilbage til Antiokia.

⁶³ Kort tid efter kommer nogle fra Judæa til Antiokia, og spørgsmålet om de hedningekristnes forhold til Moseloven aktualiseres. Der opstår strid, og menigheden i Antiokia beslutter at sende Paulus og Barnabas til Jerusalem. Dette er Paulus' tredje besøg i Jerusalem efter kaldelsen. Her finder apostelmødet sted (ApG 15). Der er to grunde til at placere apostelmødet i foråret 48. Den ene grund er at der skal gå 13 år mellem Paulus omvendelse og kaldelse og det andet besøg i Jerusalem. Da Jesus korsfæstes april 33, og da der skal være plads til Paulus' forfølgelse af menigheden, ligger det andet besøg i Jerusalem sandsynligvis i år 47. Der skal desuden være plads til den første missionsrejse, og da er vi sandsynligvis i foråret 48. Den anden grund er, at Paulus opholdet sig halvandet år i Korinth, før han stilles for statholderen Gallio, der tiltræder den 1.juli 51. Paulus er da kommet til Korinth omkring januar 50, og da der skal plads til hans rejse fra Antiokia gennem Lilleasien via Troas til byer i Makedonien og Athen og Korinth, som sandsynligvis tager halvandet år, så begynder den anden mission rejse forår/sommer 48, Paulus kommer til Thessalonika sommeren 49 og kommer til Korinth januar 50. Apostelmødet må da ligge forår 48.

direkte af Herren Jesus (vers 11-12), og fra vers 13 af har Paulus beskrevet sin uafhængighed af apostlene. Når han skriver om sin uafhængighed, har hans besøg hos Peter ikke det formål, at han skal lære evangeliet at kende eller modtage informationer om evangeliet. I de femten dage har Paulus sikkert spurgt Peter ud om Jesus og fået kendskab til traditionen om Jesus, og Peter har sikkert spurgt Paulus ud om hans kaldelse og evangelium. Det har jo næppe været ligegyldig snak! Men dette anfægter ikke, at evangeliet er givet ved åbenbaring, for evangeliet er ikke traditionen om Jesus. Evangeliet er ikke en genfortælling af Jesus-historien.

Dette besøg er Paulus' første i Jerusalem efter kaldelse og omvendelse, og det svarer derfor til ApG 9,26-30. Det er Paulus' intention med Gal 1,18-20 at beskrive forholdet til apostlene, og derfor skriver han udelukkende om forholdet til Peter og Jakob, Herrens broder, og omtaler ikke alt det andet, der foregik under dette besøg. Når Lukas i ApG 9,27 skriver om "apostlene", er der tænkt på apostlene som kategori.⁶⁴

19. *Og en anden af apostlene så jeg ikke.* Paulus skriver, at ikke så andre apostle under dette besøg. Med *uden Jakob, Herrens broder* indfører Paulus en undtagelse. Paulus så ikke andre apostle uden Jakob.⁶⁵ *Herrens broder* identificerer denne Jakob som Jesu bror. Herrens broder Jakob er da apostel i egentlig forstand og regnes på linje med de tolv apostle.⁶⁶ I Kor 15,8 fortæller, at han er opstandelsesvidne som Paulus.⁶⁷

20. *Med og det jeg skriver til jer* forsikrer Paulus om, at han skriver sandt. *Se over for Gud, at jeg ikke lyver* er en edsaflæggelse (Jf. Rom 1,9; 9,1; 2 Kor 1,23; 11,10 og 1 Tim 2,7). Paulus sværger for Guds ansigt. Paulus har skrevet, at han er kaldet direkte af Herren, og at han har modtaget evangeliet fra ham, og han forsikrer nu, at dette er sandt.

Tre år efter kaldelsen til apostel drog Paulus op til Jerusalem for at lære Peter at kende. Besøget var kort, og under det så han ikke andre apostle end Jakob, Herrens broder. Det første besøg var et høflighedsbesøg. Paulus lægger ed på, at han skriver sandheden. Vers 18-20 er et bevis på, at apostolat og evangelium er kommet direkte til ham, og han beviser dette ved at omtale sin uafhængighed af apostlene i Jerusalem.

Gal 1,21-24: Mission i Syrien og Kilikien

⁶⁴ I ApG 8,18 står der om "apostlenes håndspåleggelse", men der er i sammenhængen kun omtalt Peter og Jakob.

⁶⁵ Bruce, *Galatians*, s.100-101, Longenecker, *Galatians*, s.38 og Schreiner, *Galatians*, s.110-111.

⁶⁶ *Ei mē (uden)* kan betyde "men". Paulus så ikke andre apostle, men han så Jakob, og Jakob er da ikke en apostel (således Zahn, *Galater*, s.71 og Mussner, *Galater*, s.96). Dette er sprogligt muligt, men den naturlige måde at læse sætningen på er, at *ei mē* indfører en undtagelse.

⁶⁷ Vi har ikke andre tekster, der viser, at Jakob, Herrens broder, er apostel. Man har ofte inddraget 1 Kor 9,5 og 15,7, men de beviser ikke, at han er apostel.

Paulus skriver i Gal 1,11-12, at hans evangelium er åbenbaring, og i Gal 1,21-24 kommer han med et fjerde bevis for dette, og det er, at han var ukendt for menighederne i Judæa. Dette viser hans uafhængighed af menigheden og apostlene. Paulus har ikke modtaget sit evangelium fra dem.

Tekst

- v.21 Derefter kom jeg til Syriens og Kilikiens egne,
v.22 men jeg var ukendt i henseende til ansigtet for menighederne i Judæa,
som er i Kristus,
v.23 Men blot hørte de, at den, der før forfulgte os, nu forkynder troen,
som han før forsøgte at udrydde,
v.24 og de priste Gud på grund af os.

Tolkning

21. *Derefter kom jeg til Syriens og Kilikiens egne* fortæller, at Paulus efter det første besøg i Jerusalem drager til Syrien og Kilikiens egne (jf. ApG 9,30 og 11,25-26).⁶⁸ Her fortsætter han sin mission.

22. *Men jeg var ukendt i henseende til ansigtet for menighederne i Judæa, som er i Kristus* beskriver Paulus' relation til menighederne i Judæa. I *henseende til ansigtet* betyder, at han personligt var ukendt for dem. Menighederne har jo hørt om ham, men har ikke truffet ham personligt. *Menighederne i Judæa* refererer til menighederne i den romerske provins Judæa (=Judæa, Samaria og Galilæa), og Judæa står da for hele Israel (jf. 1 Thess 2,14). Paulus skriver generelt, og det udelukker ikke, at nogle i Jerusalem har mødt ham. *Som er i Kristus* betegner menighederne som kristne.

23. *Men blot hørte de, at den, der før forfulgte os, nu forkynder troen* indskrænker det foregående udsagn. Menighederne kendte ham ikke personligt, men hørte udelukkende (*blot*) om ham. Med *nu forkynder troen* giver Paulus et kort resume af, hvad menighederne har sagt. *Troen* svarer her til evangeliet (jf. vers 13). *Som han før forsøgte at udrydde* refererer til hans tid som forfølger af menigheden.

24. *Og de priste Gud på grund af os* beskriver menighedernes reaktion: En lovprisning af Gud på grund af Paulus.

I vers 21-24 skriver Paulus om sin mission i Syrien og Kilikien. Han var personligt ukendt for menighederne i Judæa, men de hørte, at han, der havde været en forfølger af menigheden, nu forkyndte evangeliet. Det gav anledning til lovprisning af Gud. Dette manglende

⁶⁸ Syrien og Kilikien er én romersk provins på den tid.

kendskab beviser igen hans uafhængighed. Paulus modtog ikke sit apostolat eller evangelium fra menighederne i Judæa

Gal 2,1-10: Det andet besøg i Jerusalem

Brevets første hoveddel er en selvbiografisk skitse, hvor Paulus forsvarer sin aposteltjeneste og evangelium. Paulus fremsætter først i kort form sit forsvar (vers 11-12), og resten af afsnittet er en bevisførelse for dette. Paulus har skrevet om sin fortid som forfølger, om sin kaldelse til apostel, om en mission i Arabien, det første besøg i Jerusalem og om en mission i Syrien og Kilikien. I sit forsvar for apostolat og evangelium er han kommet til det andet besøg i Jerusalem.

Tekst

- v.1 Derefter, efter fjorten år, drog jeg igen op til Jerusalem sammen med Barnabas, idet jeg også tog Titus med mig.
- v.2 Jeg drog nemlig op ifølge en åbenbaring, og jeg fremlagde for dem, dvs. for de ansete alene, det evangelium, som jeg forkynder blandt hedningefolkene, om jeg løber eller har løbet forgæves
- v.3 Men ikke engang Titus, som var med mig, blev tvunget til at lade sig omskære, skønt han var græker
- v.4 Men på grund af de indsnegne falske brødre, som har listet sig ind for at udspionere vor frihed, som vi har i Kristus Jesus, for at de kunne gøre os til slaver,
–
- v.5 for dem gav vi ikke engang et øjeblik efter i lydighed, for at evangeliets sandhed skulle forblive hos jer,
- v.6 men fra dem, der anses for at være noget – hvad de engang var, er mig uden forskel, Gud er ikke partisk – ja, mig pålagde de ansete intet,
- v.7. men tværtimod, fordi de indså, at jeg er blevet betroet at forkynde evangeliet for de uomskårne ligesom Peter for de omskårne,
- v.8. for han, der har virket for Peter i aposteltjenesten for de omskårne, har også virket for mig (i aposteltjenesten) for hedningefolkene,

- v.9. og fordi de erkendte den nåde, som er blevet givet mig,
Jakob og Kefas og Johannes, som anses for at være søjler,
gav de håndslag med mig og Barnabas på fællesskab,
at vi skulle gå til hedningefolkene, men disse til omskårne,
v.10 og at vi blot skulle huske de fattige,
som jeg netop også har stræbt efter at gøre

Struktur

- v.1-2 Situation:
v.1: Jerusalem 14 år efter
v.2a: begrundelse for besøget: en åbenbaring
v.2b: formål: fremlæggelse af evangeliet
v.2c: spørgsmål: er min mission forgæves
- v.3-5 Parentes:
v.3: Titus blev ikke omskåret
v.4-5: forklaring:
v.4a: de falske brødre
v.4b: deres mål: udspionering
v.4c: deres formål: gøre os til slaver
v.5a: Paulus' reaktion: ingen eftergivenhed
v.5b: reaktionens formål: at bevare evangeliets sandhed
- v.6-10 De ansetes afgørelse:
1) v.6: anerkendelse af Paulus' evangelium
v.6a: de ansete
v.6bc: parentes:
v.6b: uden betydning hvad de engang var
v.6c: begrundelse: Gud er ikke partisk
v.6d: afgørelsen: de pålagde mig intet
2) v.7-10: Gensidig anerkendelse:
v.7: begrundelse: Gud har betroet evangeliet til Paulus og Peter
v.8: begrundelse: Gud har virket i deres tjeneste
v.9a: begrundelse: Gud har givet Paulus apostolatet
v.9b: aftalen: de gav håndslag på fællesskab

v.9c-10a: aftalens indhold:

v.9c: Paulus til hedningerne og de ansete til jøderne

10a: at huske de fattige

v.10b: forsikring: det har jeg gjort

Tolkning

1. *Derefter, efter fjorten år, drog jeg igen op til Jerusalem sammen med Barnabas.* Paulus skriver her om sit andet besøg i Jerusalem efter omvendelsen. *Efter fjorten år* er 14 år efter omvendelse og kaldelse.⁶⁹ Paulus er ledsaget af Barnabas. *Idet jeg også tog Titus med mig.* Titus er Paulus' medarbejder, og han omtales med henblik på det følgende. Dette besøg svarer til det andet besøg ifølge ApG 11,27-30.⁷⁰

2. *Jeg drog nemlig op ifølge en åbenbaring* fortæller om årsagen til besøget. *En åbenbaring* er et profetisk udsagn, der enten er formidlet via en anden eller er kommet direkte til Paulus. Det profetiske ord har været en befaling om at drage op til Jerusalem. Paulus drog altså ikke til Jerusalem på eget initiativ eller efter befaling fra Jerusalem. Det andet besøg var guddommeligt sanktioneret.

Og jeg fremlagde for dem det evangelium, som jeg forkynder blandt hedningefolkene beskriver formålet med besøget. Af versets slutning fremgår det, at Paulus forelagde sit evangelium til bedømmelse. *For dem* er for de ansete, og det er Peter, Jakob og Johannes (jf. Gal 2,6 og 2,9). *Det evangelium, som jeg forkynder blandt hedningefolkene* er det evangelium, han har modtaget ved en åbenbaring, og som han bringer til hedningefolkene (jf. Gal 1,6-9 og 1,16).

Men for de ansete alene er en dobbelt præcisering. Fremlæggelsen var *for de ansete*, som er Peter, Jakob og Johannes (Gal 2,6 og 2,9),⁷¹ og fremlæggelsen fandt sted i privat regi (*alene*). Menigheden var ikke til stede.

Om jeg løber eller har løbet forgæves er Paulus' spørgsmål,⁷² som formulerer, hvad bedømmelsen skal gå ud på. Paulus anvender *jeg løber* og *har løbet* om sin missionsaktivitet (1 Kor

⁶⁹ Det kunne også være efter det første besøg, men da apostelmødet ligger i år 48 e.Kr., er der ikke plads til først 3 år (dvs. 2 år) og derefter yderligere 14 år (dvs. 13 år), for så kan apostelmødet tidligst ligge i år 49.

⁷⁰ Vedrørende spørgsmålet om Gal 2,1-10 svarer til ApG 11,27-30 eller ApG 15,1ff (apostelmødet) se indledningen s.

⁷¹ Man diskuterer, om "de ansete" er ironisk i den forstand, at de anses for betydningsfulde uden at være det, eller om det er objektivt. Det sidste er rigtigt, idet Paulus i Gal 1,17 og 2,7 anerkender apostlene.

⁷² Det er en indirekte spørgesætning. Således Bauer, Zahn, *Galater*, s.84, Frøvig, *Galaterbrevet*, s.73 og Mussner, *Galaterbrief*, s.103. *mē pōs* kan betyde "om måske" og udtrykke Paulus' frygt ("om jeg måske løber/vil løbe eller har løbet forgæves"); jf. BDR 370 og HS 247b. Den tolkning findes hos Schlier, *Galater*, s.67-68. Det er imidlertid vanskeligt at forestille sig, at Paulus skulle være frygtet for, at hans mission er forgæves, når han er kaldet direkte af Herren og har modtaget et evangelium direkte fra Herren. Uanset hvad apostlene i Jerusalem når frem til i deres vurdering, så er Paulus' mission ikke forgæves, fordi han forkynder Guds evangelium.

9,24-27 og Fil 2,15).⁷³ Når vi ser på en samlet tolkning af fremlæggelsen kombineret med dette spørgsmål, er der i grunden to forskellige tolkninger.

1) Den ene er den teologiske tolkning. Paulus anerkender de tolv apostles overhøjhed og ønsker deres anerkendelse af hans evangelium.⁷⁴ Paulus' evangelium er først gyldigt, og hans mission er først gyldig, når de tolv har godkendt dem. Denne tolkning er i modsætning til, hvad han har skrevet i det foregående. Paulus har modtaget evangeliet direkte ved en åbenbaring; hans evangelium er guddommeligt og behøver ingen menneskelig godkendelse. Gud har kaldet ham direkte til apostel og kaldet ham til at forkynde evangeliet blandt hedningefolkene. Paulus behøver derfor ingen menneskelig anerkendelse.

2) Den anden er den pragmatiske tolkning. Paulus har Guds godkendelse af evangelium og mission, og det kan hverken apostlenes afvisning eller accept ændre. Intet menneske kan bedømme hans evangelium (jf. Gal 1,8-9), men Paulus ønsker apostlenes godkendelse af hensyn til andre. Det gælder hans hedningekristne menigheder, der er truet af judaister, og det gælder hans modstandere, hvis position Paulus kan svække ved at henvise til apostlenes godkendelse. Årsagen til fremlæggelse og spørgsmål er da pragmatisk.⁷⁵

3. Men ikke engang Titus, som var med mig, blev tvunget til at lade sig omskære, skønt han var græker indleder en parentes (vers 3-5), der afbryder Paulus' beretning om fremlæggelsen af hans evangelium. Vers 1-2 fortsætter naturligt i vers 6-10. *Men* kan bruges til at angive, at det foregående er afgjort og dermed danne overgang til noget nyt. Det kan gengives med: "Nej, men". Paulus' mission har ikke været forgæves i apostlenes vurdering, men der skete det, at end ikke Titus blev omskåret. *Ikke engang* er forstærkende. *Titus, som var med mig* knytter tilbage til vers 1. *Blev tvunget til at lade sig omskære* betyder blev tvunget af de ansete (vers 2),⁷⁶ for det er dem, Paulus fremlægger sit evangelium for. Titus er et konkret eksempel på en uomskåren hedningekristen, og eksemplet med Titus er vigtigt, da judaisterne kræver, at de hedningekristne galatere lader sig omskære (Gal 5,2). Dette eksempel har principiel værdi.⁷⁷ Når apostlene ikke tvang Titus til at lade

⁷³ Paulus kan også anvende "at løbe" som en metafor for at leve som kristen (Gal 5,7; Fil 3,14 og 2 Tim 4,7).

⁷⁴ Schlier, *Galater*, s.68-69 mener, at det tidligere evangelium og de tidligere apostle repræsenterer den afgørende autoritet, og at kirken kun kan bygges på ét evangelium formidlet af ét apostolat, og derfor er det nødvendigt for Paulus, at enheden mellem ham og apostlene viser sig.

⁷⁵ Zahn, *Galater*, s.84, Frøvig, *Galaterbrev*, s.73, Mussner, *Galaterbrief*, s.103-105. Bruce, *Galatians*, s.111, skriver, at Paulus ikke er optaget af evangeliets sandhed men af praksis. Jerusalem havde ikke indsat ham i tjenesten, men den kunne ikke implementeres uden i enighed med Jerusalem. En konflikt med Jerusalem ville være en katastrofe og gøre hans tjeneste omsonst. Longenecker, *Galatians*, s.49 og Schreiner, *Galatians*, s.122, har den samme tolkning.

⁷⁶ Mussner, *Galaterbrief*, s.107.

⁷⁷ ApG 16,1-3 fortæller, at Paulus lader Timotheus omskære, men dette eksempel er ikke sammenligneligt med eksemplet med Titus. For det første er Timotheus jøde. Han har en jødisk mor og er derfor en jøde. Titus er græker dvs. en ikke-jøde. For det andet handler det i Timotheus' tilfælde ikke om evangeliets sandhed men om en kulturel skik,

sig omskære, vil de heller ikke tvinge de hedningekristne galatere. *Skønt han var græker* markerer, at til trods for at Titus var hedning, blev han ikke tvunget til at lade sig omskære. *Græker* står som kontrast til jøde eller mere præcist som betegnelse for en uomskåren ikke-jøde i kontrast til en omskåren jøde. Når Paulus afbryder fremstillingen og omtaler Titus her, skyldes det, at Titus er blevet en testcase vedrørende kravet om omskærelse. Spørgsmålet om Titus' uomskårne status viser helt konkret, hvordan apostlene stiller sig til Paulus' mission.

4. Paulus forklarer i vers 4-5, at der var nogle falske brødre i menigheden i Jerusalem,⁷⁸ der lagde pres på for at få Titus omskåret, og Paulus forklarer, at det var evangeliets sandhed, der stod på spil.

Men på grund af de indsnegne falske brødre angiver årsag, og det peger fremad.⁷⁹ Sætningen afsluttes ikke, men afbrydes i begyndelsen af vers 5.⁸⁰ Rent meningsmæssigt fortæller vers 5a, hvad det er, Paulus begrundet, nemlig at de ikke gav efter. På grund af de falske brødre, der vil gøre de troende til slaver under loven, gav Paulus ikke efter for kravet om at lade Titus omskære. Paulus skriver om nogle *indsnegne falske brødre*. Allerede ordet *indsnegne* antyder, at de befinder sig ind i menigheden under falske motiver. *Falske brødre* angiver, at de uretmæssigt bærer brodernavn. Formelt tilhører de menigheden. Reelt ikke.⁸¹ I sammenhængen er det eneste naturlige, at Paulus tænker på en gruppe i menigheden i Jerusalem, da det handler om forholdet til Titus, som Paulus har taget med til Jerusalem. Denne gruppe har samme teologi som judaisterne, hvad omskærelse og lovopfyldelse angår, og det er denne gruppe, der udsender nogle til Antiokia, der forlanger, at de hedningekristne skal omskæres (ApG 15,1), og de svarer til dem, der under apostelmødet i Jerusalem forlanger, at hedningekristne skal omskæres (ApG 15,5).

mens det i Titus' eksempel handler om evangeliets sandhed, og om at omskærelsen er en betingelse for frelse. For det tredje handler eksemplet med Timotheus om en missionssituation, hvor Timotheus omskæres, for at han ikke skal give anledning til anstød, når Paulus tager Timotheus med i synagogen for at forkynde evangeliet, mens eksemplet med Titus handler om en menighedssituation, og om at jøde-kristne kan være sammen med ham i menigheden. Det handler om status i menigheden. Timotheus' omskærelse sker altså af hensyn til jøderne, den er en kulturel skik og et eksempel på, at Paulus kan tilpasse sig forskellige sociale-kulturelle normer, når det ikke gælder evangeliets sandhed.

⁷⁸ Det enkleste er, at disse falske brødre befinder sig i Jerusalem. Der er næppe tænkt på, at de trænger ind og afbryder det private møde, men da Paulus', Barnabas' og Titus' tilstedeværelse i menigheden ikke har været nogen hemmelighed, har specielt tilstedeværelsen af Titus været en provokation i de falske brødres øjne, da han er en uomskåren hedningekristen. Dette har ført til, at de har forsøgt at lægge pres på de ansatte for at få dem til kræve, at Titus skal omskæres. De alternative tolkninger er, at de falske brødre befinder sig i menigheden i Antiokia eller i de galatiske menigheder.

⁷⁹ Den alternative tolkning er, at det angiver årsagen til, at Titus ikke blev tvunget til at lade sig omskære. Titus blev ikke tvunget til at lade sig omskære på grund af det pres, som de falske brødre udøvede for at få ham omskåret.

⁸⁰ Således Schlier, *Galater*, s.72, Mussner, *Galaterbrief*, s.107-108, Betz, *Galatians*, s.89 og Longenecker, *Galatians*, s.50.

⁸¹ Betegnelsen "falske brødre" er naturligvis Paulus' betegnelse, og vi skal heller ikke antage, at de på et subjektivt plan er falske og løgnagtige, da de oprigtigt tror, at de repræsenterer sand kristen tro. De er da objektivt set falske brødre, fordi de er i modsætning til evangeliet og dermed til Gud.

Som har listet sig ind for at udspionere vor frihed karakteriserer de falske brødre nærmere. *Har listet sig ind* markerer, at de falske brødre egentlig ikke hører til i Guds menighed. *For at udspionere* angiver hensigten. De ønsker at skaffe sig viden, så at de kan angribe deres frihed. Det viser den følgende sætning. Ordet *frihed* bruges en del gange i brevet (jf. Gal 4,22; 4,23; 4,26; 4,31; 5,1 og 5,13), og det handler altid om en frihed fra lovens krav. Her gælder det konkret kravet om omskærelse. Kontrasten til frihed er slaveri (jf. Gal 4,1; 4,7; 4,22-25; 4,31 og 5,1).

Som vi har i Kristus Jesus karakteriserer friheden. Det er en frihed, som vi har i troens relation til Kristus Jesus. Det handler konkret om, at Kristus skænker denne frihed fra loven til den troende (jf. Gal 5,1).

For at de kunne gøre os til slaver angiver formålet med, at de falske brødre har sneget sig ind for at udspionere vor frihed. De vil gøre de troende til slaver under loven, så at de bliver tvunget til at opfylde lovens krav. Dette er eksemplificeret ved kravet om omskærelse. I vers 4 begynder Paulus på en ny sætning, som han ikke afslutter. Ud fra begyndelsen af vers 5 kunne en afslutning lyde således: ”Gav vi ikke efter”.

5. *For dem gav vi ikke engang et øjeblik efter i lydighed.* Som nævnt afbryder Paulus sin konstruktion og fortsætter i stedet med en ny sætning. *For dem* er for de falske brødre, og *ikke engang* er forstærkende. *Gav vi ikke efter i lydighed* fortæller om Paulus’ afvisning. De falske brødre har påberåbt sig autoritet, og det er derfor, at Paulus skriver om lydighed. De falske brødre har dog ingen guddommelig autoritet i menigheden. De tilhører ikke menigheden i virkeligheden, og de er i opposition til ledelsen. De falske brødre udøvede pres, men Paulus gav ikke efter for deres krav om at lade Titus omskære.

For at evangeliets sandhed skulle forblive hos jer angiver formålet med at stå imod kravet om omskærelse. Det handler om *evangeliets sandhed*. Kravet om omskærelse har Paulus sat ind i en forståelsesramme, der rummer negative og positive termer, der alle diskvalificerer kravet. Det diskvalificeres negativt via en karakteristik af dem, der forlanger omskærelse, som falske brødre, der har sneget sig ind for at udspionere os. Det diskvalificeres via en karakteristik af deres formål, at de vil føre os i slaveri, idet opfyldelse af kravet fører til et slaveri under loven. Paulus diskvalificerer også kravet via nogle positive termer som frihed og evangeliets sandhed. En opfyldelse af kravet vil ophæve friheden og evangeliet. De negative og positive termer viser, at Paulus ikke ser kravet om omskærelse som et isoleret krav, men som et led i en frelsesordning, hvor frelse erhverves ved opfyldelse af lovens krav, og hvor et menneske bliver underordnet lovens krav (jf. Gal 4,21ff og 5,1ff). Om de falske brødre har sagt, at hedningekristne skal omskæres for at blive

frelst (ApG 15,1), eller at de skal omkæres for at blive indlemmet i pagten med Gud og blive en del af Guds folk, er ligegyldigt i den forstand, at omskærelsen i begge tilfælde bliver en frelsesbetingelse.

6. Paulus er begyndt på en redegørelse for forholdet til de ansete i menigheden (vers 3). Han har fortalt, at han har forelagt evangeliet for dem, men i vers 3 afbryder han sin fremstilling og beskriver sit forhold til nogle falske brødre i menigheden i Jerusalem. Det sker i vers 3-5, som er en parentes i hans fremstilling. I vers 6 fortsætter Paulus med at beskrive sit forhold til de ansete. Med *men fra dem, der anses for at være noget* fortæller, at Paulus nu går videre og fortæller om sin fremlæggelse af evangeliet for de ansete. *De ansete* er allerede beskrevet i vers 2, og her anvender Paulus den fulde formel: *dem der anses for at være noget*. Dette er en objektiv betegnelse, for de ansete er i virkeligheden ansete af Gud. De ansete er apostlene Peter, Jakob (Herrens broder) og Johannes, og Gal 1,17 og 2,9 viser, at Paulus anerkender deres autoritet (jf. 1 Kor 9,5 og 15,5-9).

Hvad de engang var, er mig uden forskel. Paulus afbryder sin påbegyndte sætning, og de to næste sætninger (vers 6bc) inden for tankestregerne er et parentetisk indskud. Paulus anvender en vending, der betyder ”hvilken slags (folk) de engang var”, som vi kan gengive på dansk med: *Hvad de engang var*. Anvendelsen af *engang* og *var* viser, at Paulus tænker på apostlenes fortid. Da Paulus anerkender dem, må der være tænkt på noget karakteristisk i deres fortid, som skiller dem ud fra Paulus. Den følgende sætning viser, at der er tænkt på nogle positive kvaliteter, der giver status og prestige i menneskers vurdering men ikke i Guds. Derfor er der ikke tænkt på apostolatet, som de deler med Paulus. Der er heller ikke tænkt på deres opgave at formidle traditionen om Jesus, for denne tradition anerkender Paulus, og Jakob, Herrens broder, er heller ikke øjenvidne til Jesus-historien. Der er da tænkt på noget udover dette, og det kan være, at de blev kaldet først, at de var sammen med Jesus, mens hans levede, og sammen med den opstandne, og at de modtog Helligånden og grundlagde menigheden, og for Jakobs vedkommende at han som Jesu broder har kendt Jesus i fortiden.⁸² Det er alt sammen noget, der giver status og prestige i menneskers øjne

⁸² Således Burton, *Galatians*, s.87; Bruce, *Galatians*, s.117-118 og Longenecker, *Galatians*, s.54. Paulus' formuleringer har givet anledning til mange meget forskellige tolkninger, men der er nogle parametre, der bestemmer tolkningen. 1) Paulus anerkender de ansetes apostolat, og tolkningen skal kunne rummes inden for denne ramme. 2) Guds upartiskhed fortæller, at der er tænkt på nogle forhold, der ikke skal influere på folks vurdering, fordi det ikke influerer på Guds. 3) Paulus formulering viser, at det handler om forhold i de ansetes fortid. De tre parametre betyder, at Paulus ikke udtaler sig om deres apostolat, dvs. deres direkte kaldelse og udrustning med autoritet, og om deres status som øjenvidne til apostandelsen, men om forhold udover disse som er ligegyldige i Guds og dermed også Paulus' øjne.

men ikke i Guds. Paulus har samme status som apostel som de tolv i Guds vurdering. Med *er mig uden forskel* betoner Paulus, at de nævnte kvaliteter ikke har nogen betydning for ham.⁸³

Gud er ikke partisk fungerer som en begrundelse for det foregående. Paulus anvender et semitisk udtryk (*Gud antager ikke et menneskes ansigt*), der betoner, at Gud ikke er partisk. I sammenhængen må det betyde, at Gud ikke foretrækker de tolv og Jakob, Herrens broder, frem for Paulus. *Ansigt* markerer, at det handler om noget ydre og betydningsløst, der ikke kan influere på Guds vurdering.

Paulus begynder på en ny sætning i vers 6a, men afbryder den på grund af parentesens (vers 6bc), og efter parentesens fortsætter han ikke den påbegyndte sætning. I vers 6d begynder Paulus forfra med en ny sætning: *Ja, mig pålagde de ansete intet*. Ordet *ja* er bekræftende i forhold til vers 6a. De ansete kom ikke med tilføjelser til Paulus' evangelium. De anerkendte det, som det var. De tilføjelser, der kunne være tale om, er krav om omskærelse (vers 3) og mere generelt om overholdelse af Moseloven. De ansete anerkender da, at frelse er ved tro alene og ikke ved tro og opfyldelse af loven. Judaisterne i de galatiske menigheder har sikkert hævdet, at de repræsenterer apostlene i Jerusalem, når de forlanger omskærelse og opfyldelse af Moseloven. Dette er ikke tilfældet. Det andet besøg i Jerusalem resulterer i en de facto anerkendelse af Paulus' evangelium ved, at Titus ikke blev tvunget til at lade sig omskære, og de jura anerkendelse af hans evangelium fra de ansetes side.

7. Men tværtimod indfører en modsætning, og Paulus skriver nu om den positive side af de ansetes afgørelse. *Fordi de indså* refererer til de ansetes indsigt. Det giver sammen med *fordi de erkendte* i vers 9 begrundelsen for, at de ansete gav håndslag (vers 9). *At jeg er blevet betroet at forkynde evangeliet for de uomskårne* er det, de ansete indså. Det er underforstået, at Paulus er blevet betroet det af Gud, og det fremhæver, at evangeliet er Guds evangelium, og at Gud har overdraget det til Paulus. Det skete ved kaldelsen til apostel. *For de uomskårne* viser, at Gud har kaldet Paulus til at forkynde evangeliet for hedningefolkene. De ansete giver ikke Paulus en autoritet til at forkynde evangeliet, men de anerkender ("indser"), at Gud har givet Paulus autoritet. *Ligesom Peter for de omskårne* er en sammenligning, og den viser, at det er det samme evangelium, som Gud har betroet Paulus og Peter. *For de omskårne* er for jøderne. Evangeliet er det samme,

⁸³ Der er betydelige variation i tolkningerne. Lietzmann, *Galater*, s.12, mener, at Paulus hermed erklærer, at de ansetes autoritet er uden værdi; Betz, *Galatians*, s.94 mener, at Paulus erklærer, at de ansetes autoritet er et adiaforon, dvs. noget ligegyldigt, og at Paulus dermed relativiserer autoriteten hos apostlene i Jerusalem. Dunn, *Galatians*, s.103, mener, at Paulus ikke længere kan anerkende de ansetes autoritet på grund af det, der sker siden apostelmødet, og inden han skriver brevet. Paulus tænker da på Antiokiaepisoden i Gal 2,11-14. Mussner, *Galaterbrief*, s.114-115 har en minimalistisk tolkning, idet det ikke kommer an på person men alene på afgørelse, og Paulus vil end ikke reflektere over de ansetes prestige eller personlige egenskaber.

men det forkyndes af forskellige personer til forskellige folk. Vers 7 handler om en anerkendelse af Paulus' evangelium.

8. *For* er begrundende, og Paulus begrunder, at Gud har betroet evangeliet til Peter og ham selv. Begrundelsen er, at Gud har virket i begges tjeneste. *Han, der har virket* er Gud. *For Peter* er for hvem, Gud har virket, og *i aposteltjenesten for de omskårne* er hvor, Gud har virket. Sammenhængen handler om anerkendelse af Paulus' evangelium, og *i aposteltjenesten for de omskårne* refererer til evangelieforkyndelsen under udførelsen af aposteltjenesten,⁸⁴ for det er ud fra den, at de ansete kan indse, at Guds har betroet ham den. *For de omskårne* er for jøderne. *Har også virket for mig (i aposteltjenesten) for hedningefolkene* er en sammenligning. Vi skal underforstå "i aposteltjenesten" fra den foregående sætning. *For mig* er for Paulus, og der er igen tænkt på, at Gud virkede under udførelsen af aposteltjenesten. Med Guds virksomhed er der tænkt på noget synligt, der kan erkendes af andre, for det er gennem Guds aktivitet, at de ansete erkender, at Gud har betroet evangeliet til Peter og Paulus. Det kan være Helligåndens komme (ApG 10,47; 11,15-17 og 15,8-9), undere og tegn (ApG 15,12) og mere generelt vidnesbyrd om troen (jf. Gal 3,1ff; 1 Thes 1,5 og 2 Thess 2,13). De ansete har altså hørt rapporter om Paulus' mission fra ham selv og andre, og de har hørt om troende, om Åndens vidnesbyrd og om undere. Alt dette har bekræftet for dem, at Gud har betroet evangeliet til Paulus. Det er sandsynligvis Paulus' egen formuleringer i vers 8, som ikke betyder, at de ansete anerkender hans apostolat. Det kommer nemlig først i vers 9.

9. *Og fordi de erkendte den nåde, som er blevet givet mig* indfører den anden årsag til beslutningen ("de gav håndslag"). Den anden årsag er, at de erkendte, at Gud har kaldet ham til apostel.⁸⁵ *De* er de ansete (jf. fortsættelsen). Rapporter om Paulus' mission overbeviste dem. *Den nåde, som er blevet givet mig* refererer til Paulus' apostolat,⁸⁶ som her kaldes for en nåde. Paulus kan bruge ordet "nåde" konkret om sin tjeneste som apostel (Gal 1,16; Rom 1,5 og 1 Kor 15,10 og jf. Rom 15,15 og 1 Kor 3,10). *Som er blevet givet mig* fremhæver, at Gud har skænket Paulus denne tjeneste.⁸⁷ Paulus nævner to kendetegn, der bevidner, at Gud har givet ham denne aposteltjeneste. Det ene er 1 Kor 9,2, hvor han skriver, at menigheden i Korinth er seglet på hans apostolat. Fremvæksten af en menighed under hans tjeneste bekræfter hans apostolat. Troens opståen og dens

⁸⁴ Der kan ikke være tale om sendelsen, da det falder sammen med med betroelsen i vers 7 (således Frøvig, *Galaterbrevet*, s.83).

⁸⁵ Man kan enten omfatte det sådan, at vers 9 blot er et resume af vers 7-8, eller at der kommer et nyt element frem i vers 9.

⁸⁶ Schlier, *Galater*, s.78 og Schreiner, *Galatians*, s.129.

⁸⁷ Formuleringen viser, at der ikke kan være tænkt på, at Guds nåde blev formidlet til andre gennem Paulus' tjenesten. Longenecker, *Galatians*, s.56, mener, at det blot betyder, at "Paul had been graced by God for an effective ministry". Betz. *Galatians*, s.98 og Longenecker, *Galatians*, s.56, mener, at lederne i Jerusalem ikke anerkendte, at Paulus er en apostel.

vidnesbyrd er et kendetegn (jf. Gal 3,1ff; 1 Thes 1,5 og 2 Thess 2,13). Det andet kendetegn er undere (2 Kor 12,12). Paulus har udført undere og tegn, og de bekræfter hans apostolat (jf. Gal 3,5).

Jakob og Kefas og Johannes er de ansete. Jakob er Herrens broder. Han nævnes måske først, fordi han allerede på dette tidspunkt har den ledende position i Jerusalem. Kefas er apostlen Peter, og Johannes er apostlen Johannes, Zebedæus' søn. *Som anses for at være søjler* er en nærmere karakteristik af Jakob, Kefas og Johannes. *Søjler* holder et tag, en bygning, oppe, så med *søjler* beskrives deres betydning som fundament for menigheden i Jerusalem. *Som anses* er objektivt, for de ansete er virkelig søjler. Paulus anerkender apostlene før ham (Gal 1,17) gennem deres aftale (vers 9).

Gav de håndslag med mig og Barnabas på fællesskab er aftalen. Vers 7 og 9 har beskrevet årsagerne til aftalen, og nu skriver Paulus om selve aftalen. Håndslaget er en besegling af aftalen. *På fællesskab* angiver håndslagetets betydning: det er en besegling af fællesskabet. Ordet *fællesskab* fremhæver, at der er tale om to ligeberettigede parter.

At vi skulle gå til hedningefolkene, men disse til omskårne angiver første del af aftalens indhold. Den består i en gensidig anerkendelse af deres mission og dermed også en anerkendelse af Paulus' apostolat. De to bestemmelser *til hedningefolkene* og *til omskårne* kan være etniske, så at Paulus skal forkynde for hedningefolkene og de andre for jøderne, eller de kan være geografiske, så at Paulus skal missionere blandt hedningefolk og de andre i Israel. Det sidste passer bedst med den praksis, vi møder hos Paulus.

10. *At vi blot skulle huske de fattige* angiver anden del af aftalens indhold. *Blot* indfører en indskrænkning. Paulus skulle gå til hedningefolkene, men han skulle dog samle ind til menigheden i Jerusalem. *De fattige* er de fattige i Jerusalem, og *huske* betyder at indsamle en kollekt.

Med *som jeg netop også har stræbt efter at gøre* forsikrer Paulus, at han også har tilstræbt at opfylde denne del af aftalen.

I Gal 2,1-10 skriver Paulus om sit andet besøg i Jerusalem efter kaldelsen og omvendelsen. Han fremlægger sit evangelium for de ansete, og de anerkender det fuldt ud. Paulus giver ikke efter for de falske brødres krav om, at Titus skal omskæres, og da de ansete indser, at Gud har betroet sit evangelium til Paulus og givet ham apostolatet, indgår de ansete og Paulus en aftale, som går ud på, at Paulus skal forkynde evangeliet blandt hedningefolkene og de andre apostle for jøderne, og at Paulus skal samle en kollekt til de fattige i Jerusalem.

Gal 2,11-21: Antiokia-episoden

Gal 2,11-21 er tredje og sidste del af Paulus' forsvar for hans apostolat og evangelium. Han har skrevet om sin direkte kaldelse til apostel og sin uafhængighed af Jerusalem (Gal 1,11-24), og om at hans apostolat og evangelium blev anerkendt af de ansete i Jerusalem (Gal 2,1-10). I det sidste afsnit i forsvaret fortæller Paulus om en episode i Antiokia, der demonstrerer hans selvstændighed over for Peter og viser, at hans evangelium har autoritet i menigheden. Gal 2,11-21 fortæller, at alt ikke er blevet løst ved det andet besøg i Jerusalem (Gal 2,1-10 = ApG 11,27-30). Der handler det om de hedningekristnes stilling, og Paulus' apostolat og evangelium bliver anerkendt, og der bliver givet håndslag på, at Paulus skal gå til hedningerne og de tolv til jøderne. Menigheden i Antiokia er en blandet menighed, der består af jøde- og hedningekristne, og her handler det om, hvordan de jødekristerne skal omgås de hedningekristne. Apostlen Peter og de andre jødekristerne har brudt med Moselovens regler for ren og uren mad og har måltidsfællesskab med de hedningekristne. Men nu kommer nogle fra Jakob, Herrens broder, og Peter og de andre jødekristerne trækker sig fra måltidsfællesskabet af frygt for dem. Episoden i Antiokia handler om de jødekristernes stilling, og hvilke konsekvenser Peters brud med måltidsfællesskabet får.

Tekst

- v.11 Men da Kefas kom til Antiokia,
trådte jeg op imod ham ansigt til ansigt,
fordi han var dømt.
- v.12 For før nogle fra Jakob kom,
spiste han sammen med hedningerne,
men da de kom, trak han sig tilbage og skilte sig ud,
fordi han var bange for de omskårne.
- v.13 Og også de øvrige jøder hyklede sammen med ham,
så at også Barnabas lod sig rive med af deres hykleri.
- v.14 Men da jeg så, at de ikke vandrer lige efter evangeliets sandhed,
sagde jeg til Kefas over for alle:
Når du, skønt du er jøde, lever hedensk og ikke jødisk,
hvordan kan du da forsøge at tvinge hedningerne til leve jødisk?
- v.15 Vi er af natur jøder og ikke syndere af hedninger,
- v.16 men fordi vi ved,
at et menneske ikke erklæres retfærdig på grund af lovens gerninger

- men ved tro på Jesus Kristus,
er også vi kommet til tro på Kristus Jesus,
for at vi kan blive erklæret retfærdige på grund af tro på Kristus
og ikke på grund af lovens gerninger,
for på grund af lovens gerninger bliver intet kød erklæret retfærdigt.
- v.17 Men hvis også vi selv viste os som syndere,
når vi søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus,
mon Kristus så er syndens tjener?
Aldeles ikke.
- v.18 For hvis jeg igen opbygger det, som jeg har brudt ned,
viser jeg mig som en overtræder.
- v.19 For jeg er ved loven død for loven,
for at jeg kan leve for Gud.
Med Kristus er jeg blevet korsfæstet.
- v.20 Men jeg lever ikke mere, men Kristus lever i mig;
men det liv, jeg nu lever i kødet,
lever jeg i troen på Guds søn,
som har elsket mig og givet sig selv hen for mig.
- v.21 Jeg ophæver ikke Guds nåde,
for hvis der er retfærdighed ved loven,
var Kristus død forgæves.

Struktur

- v.11-13 Situationen i Antiokia:
v.11ab: konfrontation med Peter
v.11c: begrundelse: Peter var dømt
v.12abc: begrundelse: Peter brød måltidsfællesskabet
v.12d: begrundelse: frygt for dem fra Jakob
v.13: følge: de øvrige jødekristne fulgte Peter
- v.14-21 Paulus' tale til Kefas:
v.14ab: årsag: Jeg så, at Kefas og de andre ikke følger evangeliet
v.14dc: følge: spørgsmål:
v.14d: årsag: hvis du lever hedensk

- v.14c: følge: hvordan forsøge at tvinge hedninger til at leve jødisk?
- v.15: Indrømmelse: vi er jøder af natur og ikke syndere af hedninger
- v.16: Modsætning:
 - v.16a: årsag: vi ved, at vi bliver erklæret retfærdig ved tro
 - v.16b: følge: kom til tro
 - v.16c: formål: at blive erklæret retfærdig ved tro
 - v.16d: begrundelse: ingen erklæres retfærdig ved loven
- v.17: Videreførende:
 - v.17a: betingelse: hvis vi viste os som syndere
 - v.17b: tid: når vi søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus
 - v.17c: mulig slutning: Kristus er syndens tjener
 - v.17d: Afvisning
- v.18: Begrundelse for afvisning:
 - v.18a: betingelse: hvis jeg genopbygger loven
 - v.18b: slutning: en overtræder
- v.19: Begrundelse for slutningen:
 - v.19a: jeg er død for loven
 - v.19b: formål: at leve for Gud
 - v.19c: forklaring af døden
- v.20: Videreførende:
 - v.20a: præcisering: jeg lever ikke mere
 - v.20b: forklaring: Kristus lever i mig
 - v.20c: forklaring: Kristus lever i mig ved troen
 - v.20d: karakteristik af Kristus
- v.21: Konklusion:
 - v.21a: jeg ophæver ikke Guds nåde
 - v.21bc: begrundelse
 - v.21b: betingelse: hvis der er retfærdighed ved loven
 - v.21c: slutning: Kristus er død forgæves

Tolkning

11. *Men da Kefas kom til Antiokia.* Paulus fortsætter med at fortælle om en episode i Antiokia, mens apostlen Peter er på besøg. Paulus' fremstilling i Gal 1,10-2,21 er kronologisk, så denne

episode finder sted efter det andet besøg i Jerusalem (Gal 2,1-10) og inden det tredje besøg (apostelmødet; ApG 15). Vi ved ikke præcist, hvornår Kefas (Peter) kommer til Antiokia, men det må ligge mellem hans underfulde befrielse fra fængslet (ApG 12,1-17) og apostelmødet, og den følgende episode finder sandsynligvis sted, efter at Paulus og Barnabas er vendt tilbage til Antiokia fra deres mission på Cypern og i det sydgaltiske område (ApG 14,26-28).⁸⁸

Trådte jeg op imod ham ansigt til ansigt fortæller om en åben konfrontation. Paulus' irettesættelse af apostlen Peter viser, at han ikke er underordnet de andre apostles autoritet. *Fordi han var dømt* indfører begrundelsen. Det er underforstået "af Gud".

12. *For* indfører en begrundelse, og Paulus begrunder, hvorfor Peter var dømt. Det skyldes, at Peter har derved brudt måltidsfællesskabet med de hedningekristne. *Før nogle fra Jakob kom, spiste han sammen med hedningerne* fortæller, at Peter tidligere spiste sammen med de hedningekristne. Han har brudt de jødiske spiseregler. Det var Peters praksis i Antiokia.⁸⁹ *Nogle fra Jakob* er nogle udsendinge fra Jakob, Herrens broder. Han har en ledende position i menigheden i Jerusalem. Den har anerkendt hedningemission (ApG 11,1-18), men til trods for Peters syn (ApG 11,5-10) har dele af menigheden stadig været overbevist om, at de jødiske spiseregler er gyldige for alle (ApG 15,1 og 15,5), mens andre dele har været overbevist om, at de var gyldige for jødekristerne. Dem der kom fra Jakob repræsenterer sandsynligvis den sidste holdning, da episoden i Antiokia handler om jødekristerne, der bryder et måltidsfællesskab med hedningekristne, og ikke om, at de hedningekristne skal følge de jødiske spiseregler. Vi kender ikke formålet med besøget, men Jakob har åbenbart hørt, at jøder som Peter og andre bryder Moselovens spiseregler, og det har vakt bekymring. Det kunne få alvorlige konsekvenser for de jødekristerne i Israel, hvis det ryktes, at jødekristerne bryder Moseloven, for det kunne lægge hindringer i vejen for deres mission blandt jøder, vække jødernes harme og give anledning til forfølgelse. Derfor kommer nogle fra Jakob.

Men da de kom, trak han sig tilbage og skilte sig ud. Deres besøg får konsekvenser. Peter bryder måltidsfællesskabet med de hedningekristne. En jøde kan ikke have måltidsfællesskab med hedninger, fordi maden kan være uren ifølge Moseloven, eller tilberedt på en forkert måde, eller køkkenredskaberne kan være urene, eller maden kan være besmittet med afguder (jf. ApG 10,14; 10,28 og 11,3).

⁸⁸ Bruce, *Galatians*, s.128 og Longenecker, *Galatians*, s.71.

⁸⁹ Det svarer til, hvad vi lærer om Peter i ApG 10,28 og 11,3.

Fordi han var bange for de omskårne angiver årsagen til, at Peter trak sig fra bordfællesskabet. *De omskårne* er dem, der kom fra Jakob.⁹⁰ Peters frygt afslører, at han ikke handler efter sin overbevisning, men fordi han er bange for andres reaktion.

13. *Og også de øvrige jøder hyklede sammen med ham.* Peter er apostel, og han har en ledende position, og hans tilbagetrækning får konsekvenser. De øvrige jødekrigstne følger hans eksempel og trækker sig fra måltidsfællesskabet med de hedningekristne. Med *hyklede sammen med ham* karakteriseres deres adfærd, og hykleriet består i, at de handler mod deres overbevisning (jf. ”vi ved” i vers 16). *Så at også Barnabas lod sig rive med af deres hykleri* beskriver konsekvensen. Selv Barnabas bliver draget med af deres hykleri.

14. *Men da jeg så, at de ikke vandrer lige efter evangeliets sandhed* introducerer Paulus’ reaktion. *Men da jeg så* beskriver Paulus’ indsigt. *At de ikke vandrer lige* betyder, at Peter, Barnabas og de jødekrigstne ikke handler i overensstemmelse med evangeliet. I Gal 2,5 har Paulus brugt *evangeliets sandhed* om retfærdiggørelse ved tro på Kristus. Dér handler det om kravet om omskærelse, og et sådant krav er uforeneligt med evangeliet. Her bruger han *evangeliets sandhed* på samme måde (jf. vers 16), og *evangeliets sandhed* er retfærdighed ved tro. Her handler det om overholdelse af jødiske spiseregler, og et sådant krav er uforeneligt med evangeliet. Peter er en apostel, og hans eksempel bliver de facto et krav til de hedningekristne om at gøre det samme. Med sin handling fortæller Peter, at de hedningekristne ikke er sande kristne og ikke tilhører Guds folk, med mindre de opfylder de jødiske spiseregler. Det betyder, at de hedningekristne skal gøre noget for at tilhøre Guds folk. De skal altså supplere troen på Kristus med opfyldelse af Moselovens krav. I Paulus’ tolkning svarer det til, at man vil opnå retfærdighed ved at opfylde lovens krav (vers 16). Kravet om, at de skal følge Moselovens regler for ren og uren spise, ophæver da evangeliets sandhed. Derfor må Paulus reagere.

Sagde jeg til Kefas over for alle fortæller, at Paulus tager et opgør med Peter i fuld offentlighed. *Over for alle* er i menigheden. Peters handling har en offentlig karakter, og derfor irttesætter Paulus ham i menigheden.⁹¹ Med denne sætning introducerer Paulus sin tale til Peter. Den begynder i vers 14 og afsluttes med vers 21. Begrundelsen for, at vers 15-21 er fortsættelsen af Paulus’ tale til Peter, er, 1) at vers 14 ikke giver nogen mening, hvis det står alene, 2) at ”vi’et” i vers 15-17 naturligt knytter til ved situationen og refererer til Peter, Barnabas, andre jødekrigstne og

⁹⁰ Det kan ikke være de jødekrigstne i Antiokia, for de spiste sammen med de hedningekristne. Den alternative tolkning er, at de omskårne er jøder. Men i sammenhængen er Peters reaktion begrundet med, at nogle kom fra Jakob. Det er dem, han er bange for.

⁹¹ Dette er forklaringen på, at Paulus ikke følger reglerne fra Matt 18,15-17.

Paulus, og 3) at vi formelt set først får afslutningen på denne tale i Gal 3,1, der indleder et nyt afsnit med en ny tiltale.

Når du, skønt du er jøde, lever hedensk og ikke jødisk. Irettesættelsen er formuleret som et spørgsmål. *Jøde* er etnisk, og med *skønt du er jøde* fremhæver Paulus, at Peter handler inkonsekvent. I Antiokia har Peter haft bordfællesskab med hedningekristne, og han har ikke levet efter Moselovens spiseregler. Han har levet *hedensk*, hvad bordfællesskab og spiseregler angår, og ikke levet *jødisk*, hvad bordfællesskab og spiseregler angår.

Hvordan kan du da forsøge at tvinge hedningerne til leve jødisk er Paulus' spørgsmål. Peters eksempel bliver på grund af hans autoritet et forsøg på at tvinge de hedningekristne til at leve jødisk. *Hedningerne* er hedningekristne, og *leve jødisk* betyder at leve efter jødiske spiseregler. Peters eksempel har signalværdi, fordi han er apostel, og hans eksempel lægger pres på de hedningekristne om at følge Moselovens regler for ren og uren føde, for at bordfællesskabet kan genoprettes.

15. *Vi er af natur jøder og ikke syndere af hedninger* er en fortsættelse af Paulus' tale til Peter. Paulus opstiller en kontrast mellem jøder af fødsel og syndere af hedninger, og i kontrasten er der lagt vægt på oprindelse. *Vi* er Paulus, Peter og andre jødekristerne. *Af natur* er af fødsel, og *jøder* er en betegnelse for jøderne som pagtfolk. Paulus tænker på jødernes situation fra fødslen af og dermed på deres indgang til livet før omvendelsen. *Jøder* anvendes af Paulus som noget positivt. Det fremgår af kontrasten til *syndere af hedninger*. Umiddelbart vil det være oplagt at forstå kontrasten på den måde, at vi jøder af fødsel ikke er syndere, men det er umuligt, da Paulus i vers 16 fortsætter med, at "vi" = vi jøder ved, at ingen bliver erklæret retfærdig på grund af lovens gerninger men ved tro på Jesus. Vi jøder af fødsel er også syndere, da det er syndere, der ved, at de bliver erklæret retfærdige ved tro og ikke på grund af lovens gerninger. Når Paulus i Romerbrevet omtaler, hvad der er jødens objektive fortrin, nævner han, at de er blevet betroet Guds løfter (Rom 3,2) og at barnekåret, løfterne, lovgivningen og pagterne tilhører dem (Rom 9,4-5). Fokus er på udgangspunktet før omvendelse og tro, og jødernes udgangspunkt er meget bedre end hedningernes på grund af deres objektive fortrin via pagten med Gud, men til trods for disse fortrin er de også syndere, der erklæres retfærdige ved tro. Kontrasten til vi jøder af fødsel er *syndere af hedninger*. Her er der igen fokus på udgangspunktet. *Syndere af hedninger* er født uden for pagten med Gud. Deres forudsætning er dårligere end jødernes. De, der er af hedningerne, er *syndere*. Hedningerne kender Gud via den naturlige åbenbaring og har afvist ham (Rom 1,18-32). Hedningerne kender

Guds lov, som Gud har skrevet i deres hjerte (Rom 2,14-15), og den bryder de (Rom 1,18-32; 2,1-5, 3,9 og 3,19-20). Hedninger er fra deres udgangspunkt syndere, men det er jøderne også (vers 16).⁹²

16. Med *men* indfører Paulus en modsætning til vers 15. Meningen er, at til trods for at vi er jøder af natur og ikke syndere af hedninger, så ved vi, at vi erklæres retfærdige ved tro. *Fordi vi ved* angiver årsagen til, at vi også er kommet til tro på Kristus Jesus. *Vi* er vi jøder, der tror på Jesus Kristus. Det viser vers 16b eksplicit.

At et menneske ikke erklæres retfærdige på grund af lovens gerninger men ved tro på Jesus Kristus beskriver indholdet af denne viden. Anvendelsen af ordet *et menneske* generaliserer udsagnet. Det gælder alle og enhver (jf. vers 16d). For første gang i brevet møder vi verbet *at erklære retfærdig (dikaioō)*. Paulus anvender verbet *dikaioō* i betydningen ”at erklære retfærdig”. Det handler om en domsafsigelse, hvor Gud erklærer et menneske for at være retfærdig. For Paulus beskriver Guds bud (de ti bud), hvad retfærdighed er, og når Gud erklærer et menneske for at være retfærdig, erklærer Gud, at dette menneske har levet op til de ti bud som norm. Gud erklærer, at et menneske har opfyldt budene.

Ekskurs: Retfærdiggørelse i Galaterbrevet

Retfærdiggørelse spiller en stor rolle i Galaterbrevet. Dels anvender Paulus verbet *dikaioō* i Gal 2,16; 2,17; 3,8; 3,11; 3,24 og 5,4 om retfærdiggørelse, og dels beskriver han sagen med andre udtryk og formuleringer.

1) Paulus anvender ordet *dikaioō* i betydningen ”at erklære retfærdig”, så at Gud i retfærdiggørelsen tilsiger et menneske retfærdighed eller tilsiger et menneske en status som retfærdig. ”At erklære retfærdig” er en af verbets betydninger, og at Paulus bruger verbet i netop denne betydning, kan vi se af følgende forhold. I Gal 2,16 skriver Paulus, ”at et menneske ikke erklæres retfærdig på grund af lovens gerninger”, og i Gal 2,21 skriver han om samme sag: ”For hvis der er retfærdighed ved loven”. Det viser, at verbet *dikaioō* betyder ”at erklære retfærdig”, så at mennesket derved står som retfærdigt. I Gal 3,6 citerer Paulus fra 1 Mos 15,6, at troen blev regnet Abraham som retfærdighed, og i Gal 3,8 bruger Paulus verbet *dikaioō* om samme sag. Det viser, at der ved retfærdiggørelsen tilsiges et menneske retfærdighed. I Gal 3,11 begrundes Paulus, at ingen erklæres retfærdig ved loven, med, at den retfærdige skal leve af tro. Begrundelsen viser igen, at *dikaioō* betyder ”at erklære retfærdig”, for i retfærdiggørelsen tilsiger Gud, at et menneske er retfærdigt. Denne forståelse bekræftes også i Romerbrevet, hvor Paulus kan skrive om at tilregne retfærdighed, hvorved retfærdighed overføres til et menneske. Dette sker i retfærdiggørelsen. Retfærdiggørelse betyder altså, at vi bliver erklæret retfærdige. Der er tale om en kendelse, hvor Gud tilsiger et menneske retfærdighed.

2) Når retfærdiggørelse betyder, at Gud erklærer et menneske retfærdig, rejser det spørgsmålet om, hvad retfærdighed er. I Gal 2,16 opstiller Paulus en modsætning mellem at blive erklæret retfærdig på grund af

⁹² Meningen er ikke, at hedningerne er syndere, fordi de tilhører hedningefolkene. Den etniske tolkning svarer ikke til Paulus’ beskrivelse af hedningerne i Rom 1,18-3,20. Meningen er heller ikke, at hedningerne er syndere, fordi de ikke har Moseloven. Hedningerne kender Guds forpligtende lov fra den naturlige lov (Rom 2,14-15). Meningen er heller ikke, at hedningerne er syndere, fordi de overtræder de jødiske spiseregler, da de er afskaffede. Longenecker, *Galatians*, s.83, mener, at ”ikke syndere af hedninger” er ironisk.

lovgerninger eller ved tro. Der er tale om den samme form for retfærdighedserklæring, og det viser, at loven er normen for retfærdighed. "Lovgerninger" er de krav loven stiller, og hvis et menneske opfylder de krav, vil Gud erklære dette menneske for at være retfærdighed. Mennesket er retfærdigt, og Gud anerkender dette. Retfærdighed er da opfyldelse af Guds lov. Vi møder den samme modstilling mellem loven og troen i Gal 3,10-14, som viser, at retfærdighed er opfyldelse af alt, hvad loven kræver. Denne opfyldelse er umulig, og når man forsøger, kommer man under under forbandelse. Men der er en anden vej til retfærdighed, og det er troen, og derfor hedder det, at den retfærdige skal leve af tro. Guds lov formulerer da, hvad retfærdighed er.

3) Et menneske bliver ikke erklæret retfærdig på grund af lovgerninger men ved eller på grund af tro. Paulus forstår troen som tillid til Guds evangelium, og troen er det middel, hvorved et menneske modtager denne retfærdighed. Troen er modtagelsen.

Paulus afviser, at et menneske erklæres retfærdig på grund af *lovens gerninger*, som er de gerninger, loven kræver. Som eksempler på *lovens gerninger* er der i sammenhængen nævnt spiseregler i Moseloven (Gal 2,12) og omskærelsen (Gal 2,3), men Gal 3,10 viser, at der er tænkt på alle Moselovens bud. Med *lovens gerninger* er der tænkt på en opfyldelse af lovens krav.⁹³ Paulus konstaterer, at et menneske – det være sig jøde eller ikke-jøde – ikke erklæres retfærdig på grund af en opfyldelse af lovens krav. Paulus giver ingen forklaring på dette, men i den større paulinske sammenhæng er årsagen menneskets oprør mod Gud og hans bud, og på grund af dette oprør kan et menneske ikke opfylde loven og dermed blive erklæret retfærdig på grund af gerninger.⁹⁴

Men ved tro på Jesus Kristus indfører en modsætning,⁹⁵ der angiver, hvad et menneske erklæres retfærdig ved.⁹⁶ Paulus anvender "ved troen" eller "af/på grund af troen" om troens funktion i retfærdiggørelsen. Troen modtager retfærdigheden. *På Jesus Kristus* fortæller, at troen er en tro på Jesus Kristus.⁹⁷

⁹³ Paulus anvender *på grund af lovens gerninger* som en fast term for opfyldelse af lovens krav (Gal 2,16 (tre gange); 3,2; 3,5; 3,10), og i forbindelse med retfærdiggørelse svarer det til at blive erklæret retfærdighed ved loven (Gal 2,21; 5,4).

⁹⁴ En sådan form for retfærdiggørelse kalder man en analytisk retfærdiggørelse, der består i, at Gud ser, at mennesket faktisk har opfyldt loven og faktisk er retfærdig, og at Gud derfor anerkender menneskets faktiske retfærdighed.

⁹⁵ *Ean mē* betyder her "men", og denne tolkning er rigtig på grund af fortsættelsen.

⁹⁶ *Ean mē* betyder normalt "uden" eller "undtagen": "Et menneske bliver ikke erklæret retfærdig ved lovens gerninger uden ved tro på Jesus Kristus." Paulus skriver da, at det ikke er nok med opfyldelse af loven, men et menneske skal også have tro på Jesus Kristus. Et menneske erklæres da retfærdig ved opfyldelse af loven og ved tro. "Uden" eller "undtagen" er en af de typiske betydninger for *ean mē*, og tolkningen er sprogligt mulig, men den demteres i anden halvdel af verset, hvor Paulus skriver, at vi bliver erklæret retfærdige ved tro på Kristus og ikke ved lovens gerninger. Her udelukkes opfyldelse af loven fra retfærdiggørelsen.

⁹⁷ *Jēsou Christou* er en objektiv genitiv (ved troen på Jesus Kristus, således Dunn, *Galatians*, s.158-159 og Schreiner, *Galatians*, s.163-166. Der er dem, der mener, at det er en subjektiv genitiv, så at der er tale om Jesu Kristi egen tro eller snarere troskab. Med Jesu Kristi troskab er der da tænkt på Jesu lydighed i liv og død, som er det objektive grundlag for retfærdiggørelsen (således Longenecker, *Galatians*, s.87). Witherington, *Galatians*, s.182, mener, at "the phrase "faith of Christ" is a shorthand allusion to the story of the faithful one who was obedient even unto death on the cross, and so wrought human salvation." Denne tolkning er ikke korrekt. For det første er kontrasten i vers 16a mellem lovens

Er også vi kommet til tro på Kristus Jesus står som en følge af, at vi ved, at et menneske erklæres retfærdig ved tro på Jesus Kristus. *Også* er tilføjende: det gælder også jøderne. *Vi er vi jøder, på Kristus Jesus* er troens genstand, og *er vi kommet til tro* fokuserer på begyndelsespunktet. På grund af deres viden kom de til tro.

For at vi kan blive erklæret retfærdige på grund af tro på Kristus og ikke på grund af lovens gerninger angiver formålet med at komme til tro på Kristus. Formålet er at blive erklæret retfærdige på grund af tro og ikke på grund af gerninger.

For på grund af lovens gerninger bliver intet kød erklæret retfærdigt giver begrundelsen for at blive erklæret retfærdig på grund af tro og ikke på grund af lovens gerninger. Begrundelsen er, at det er umuligt at blive erklæret retfærdig på grund af lovens gerninger. *Intet kød* er kollektivt forstået som menneskeheden. Paulus giver ingen forklaring på, at det forholder sig således, men når man læser Galaterbrevet på baggrund af Romerbrevet er forklaringen, at mennesket er en synder, der lever i oprør mod Gud og derfor ikke kan opfylde loven (jf. Rom 1,18-3,20).

De næste tre vers er komprimerede og kan kun forstås, når vi læser dem i tæt sammenhæng med hinanden, og når vi udfolder dem på baggrund af Gal 3 og Rom 6,1-11 og 7,1-6. For at lette forståelsen anfører jeg her linjen i argumentationen. Paulus fremsætter en mulig slutning, nemlig om Kristus fremmer synd, når vi søger at blive erklæret retfærdige ved Kristus. Dette afviser Paulus, for der sker ikke andet end, at vi derved viser os som dem, vi er nemlig syndere. Kristus fremmer altså ikke synd, når vi søger at blive erklæret retfærdige ved tro. Dette begrundes Paulus i vers 18, som derfor handler om, hvornår synden fremmes. Det sker, når et menneske vender tilbage til loven som frelsesvej, for da kommer han ind under lovens herredømme, som består i, at synden virker overtrædelse ved loven. Vers 19 viser, at vers 18 skal forstås sådan, for den kristne er død fra loven, så at han ikke længere er under lovens herredømme, som består i, at synden virker overtrædelse ved loven.

17. *Men* er videreførende og introducerer en mulig slutning, der er baseret på udsagnet i vers 16. Anvendelsen af *at blive erklæret retfærdig* knytter dette vers tæt sammen med vers 16.

Hvis også vi selv viste os som syndere formulerer en betingelse. *Vi* refererer til jøde kristne (Peter,

gerninger og ”Jesu Kristi tro”, og da lovens gerninger er noget mennesker gør, er det naturligt, at ”Jesu Kristi tro” er noget hos mennesker altså tro på Jesus Kristus. For det andet handler vers 16a om, hvordan et menneske erklæres retfærdigt, og det sker ved et menneskes tro, idet troen modtager retfærdigheden. Et menneske erklæres ikke retfærdigt ved Jesu troskab i liv og død, da dette er grundlaget for retfærdiggørelsen men ikke formidlingen. For det tredje er 1 Mos 15,6 paradigmatiske for Paulus’ forståelse af retfærdiggørelse, og 1 Mos 15,6 lærer entydigt, at Abraham troede på Gud, og at det blev regnet ham som retfærdighed. Her er der ingen tvivl om, at det handler om Abrahams personlige tro. Derfor fortsætter Paulus også med at skrive om tro *på (eis)* Kristus Jesus.

Barnabas, Paulus etc.). *Viste os som* beskriver selverkendelse; de indser og anerkender, at de er syndere.⁹⁸ *Også vi selv* er tilføjende dvs. også vi jøder, idet Paulus sammenligner med hedningerne, der er syndere (jf. vers 15). Det er altså jøderne også. *Hvis også vi selv viste os som syndere* er en beskrivelse af, hvad der virkelig skete. Dette bekræftes også af sammenligningen ”også vi selv”.⁹⁹

Når vi søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus angiver tidspunktet for, hvornår vi viste os som syndere. *Ved Kristus* svarer i sammenhængen til ”ved tro på Jesus Kristus” og ”på grund af tro på Kristus” (vers 16). Det man søger, er man ikke. Når man derfor søger at blive erklæret retfærdig ved Kristus, viser det, at man ikke er retfærdig men en synder. Det er altså, når vi søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus, at vi viste os som syndere. Det fortæller, at *vi viste os som* refererer til selverkendelse, idet vi ser, hvem vi er nemlig syndere. For det er syndere, der søger at blive erklæret retfærdige ved tro.¹⁰⁰

Mon Kristus så er syndens tjener er slutningen, der er formuleret som et spørgsmål.¹⁰¹ Med *syndens tjener* tænker Paulus på, at Kristus fremmer synd og er med til at udbrede synden.¹⁰² Retfærdiggørelse sker ved tro på Jesus Kristus, og derfor involverer Paulus Kristus her.

Aldeles ikke er den kategoriske afvisning. Den mulige slutning er falsk. Det eneste, der sker, når vi søger at blive erklæret retfærdige, er jo, at vi viser, at vi er syndere. Kristus fremmer derfor ikke på nogen måde synd.

18. *For* indfører en begrundelse for, at det er en falsk slutning. Kristus er ikke en tjener for synden, når vi søger at blive erklæret retfærdige ved Kristus, for det er først, når vi

⁹⁸ Verbet *heurethēmen* betyder ”at blive fundet som”, ”at blive erkendelig som” eller ”at vise sig som”. Det sidste betydning passer bedst, da det sker, når vi søger at blive retfærdige ved tro på Kristus. Det handler om en subjektiv erkendelse, da et menneske – det være sig jøde eller hedning – er en synder objektivt set, uanset om man vil erklæres retfærdig på grund af lovens gerninger eller ved troen. Paulus skriver om syndserkendelse og ikke om, at de bliver noget andet end det, de er.

⁹⁹ Denne tolkning findes hos Frøvig, *Galaterbrevet*, s.101-103, Schlier, *Galater*, s.95-96, Bruce, *Galatians*, s.140-141 og Schreiner, *Galatians*, s.167-169. Tolkningen har det store fortrin, at vers 17 læses i sammenhæng med vers 16, at man fastholder, at vi viste os selv som syndere, *når* vi søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus, og at det er faktisk, at vi viste os selv som syndere. Den alternative tolkning mener, at jødekristne på grund af deres overbevisning har opgivet at følge de jødiske spiseforskrifter. De har haft bordfællesskab med hedningekristne (Gal 2,14ff). Nu opgiver de bordfællesskabet og vil på ny følge de jødiske spiseforskrifter. Dermed viser de, at dette bordfællesskab var syndigt. Men det betyder jo, at når de fulgte deres overbevisning (vers 16) og søgte at blive erklæret retfærdige ved Kristus, så viste de sig som syndere, fordi de opgav at følge loven. Paulus formulerer da et falsk argument, som hans opponenter har fremført. Forudsætningen er falsk, og følgen er falsk. Derfor kommer den kategoriske afvisning af argumentet. Det problematiske i denne tolkning er, at de jødiske spiseregler er et adiaforon for Paulus. De er ikke længere Guds forpligtende lov, og man synder ikke ved at overtræde dem.

¹⁰⁰ Det svarer til, at intet menneske bliver erklæret retfærdigt på grund af lovens gerninger (vers 16).

¹⁰¹ Det er et spørgsmål, da *aldeles ikke* altid hos Paulus følger efter et spørgsmål.

¹⁰² Meningen er ikke, at Kristus er syndens tjener ved at skabe syndserkendelse. Den første del af verset handler om syndserkendelse, men dette er noget positivt, da det fører et menneske til Kristus og retfærdighed ved tro (jf. Gal 3,22-24).

genopbygger loven, at vi fremmer synden ved at blive overtrædere af loven. Sætningen i vers 18 beskriver et hypotetisk eksempel. *Hvis jeg igen opbygger det, som jeg har brudt ned* er betingelsen. Der er to nøgler til forståelsen. Den ene nøgle er anvendelsen af ordet *overtræder*, idet Paulus altid anvender *overtrædelse* (fem gange)¹⁰³ og *overtræder* (tre gange inklusive Gal 2,18)¹⁰⁴ om overtrædelse af Guds lov. Det, der genopbygges, er da Guds lov. Den anden nøgle er vers 19, der står som en begrundelse for vers 18, og her i vers 19 skriver Paulus eksplicit om loven. Vers 19 identificerer *det* og *som* som loven. Det kan ikke være loven i sig selv, da Paulus hverken kan nedbryde og dvs. afskaffe den eller genopbygge den dvs. genindføre den. Loven er Guds lov, og den er en forpligtende og gyldig lov. Ordene *det* og *som* refererer da til loven som frelsesvej. Sammenhængen handler jo om at blive erklæret retfærdig på grund af lovgerninger, og da handler det om loven som frelsesvej.

Viser jeg mig som en overtræder er slutningen i dette hypotetiske eksempel. Som nævnt bruger Paulus ”overtrædelse” og ”overtræder” om overtrædelse af Guds åbenbarede lov, og Paulus viser sig selv som en lovovertræder, når han genindfører loven som frelsesvej. Forklaringen er, at han da ikke længere er død fra loven, men igen underkastet dens herredømme, og da virker synden overtrædelser i ham ved loven.¹⁰⁵ Dette viser vers 19. Da viser mennesket sig som en overtræder af loven.¹⁰⁶

¹⁰³ *Parabasis*.

¹⁰⁴ *Parabatēs*.

¹⁰⁵ Således Schlier, *Galater*, s.97-98 og Bruce, *Galatians*, s.142. Anvendelsen af overtræder (*parabatēs*) og vers 19 viser, at der ikke er tænkt på syndserkendelse eller på menneskets manglende opfyldelse af loven, men på at mennesket igen flyttes ind under lovens herredømme, hvor overtrædelser virkes ved hjælp af loven. Dette er tydeligt i vers 19.

¹⁰⁶ Der er et forvirrende antal tolkninger af vers 18. 1) Vers 18 tolkes ud fra Antiokia-episoden (Gal 2,11-15), og det er nedbrydelsen, der afslører ”jeg’et” som en overtræder. Denne tolkning er i to variationer. Ifølge den ene handler det om ceremoniallovens spiseregler, som Peter og andre havde valgt ikke at følge, men han og de andre genindsætter dem og bryder måltidsfællesskabet med de hedningekristne. Dermed viser Peter, at det var forkert at afskaffe dem og stempler derved sit tidligere bordfællesskab som syndigt. Peter var en overtræder af loven (således Lenski, *Galatians*, s.112-113 og Mussner, *Galaterbrief*, s.117-178). Ifølge den anden handler det om, at genindførelsen af de jødiske spiseregler betyder en tilbagevenden til loven som frelsesvej. Lovretfærdigheden blev brudt ned, og i stedet søgte man retfærdighed ved tro, men når man igen bygger lovretfærdigheden op, viser man, at det var forkert at nedbryde den. Derved viser man, at man er en overtræder, for det var en overtrædelse af Guds vilje at nedbryde den (således Lightfoot, *Galatien*, s.127 og Zahn, *Galater*, s.32-133). Problemet med denne tolkning er, at vers 18 sammen med vers 19 står som en begrundelse for, at Kristus ikke er syndens tjener, og derfor må vers 18-19 handle om noget virkeligt. Men i begge variationer bliver verset en beskrivelse af noget, som ikke er virkeligt og sandt. Ceremoniallovens regler er et adiaforon for Paulus, og man kan ikke blive en overtræder af loven ved at overtræde dem, og loven som vejen til retfærdighed er en falsk vej. 2) Vers 18 tolkes ud fra vers 16-17, og problemet er genopbyggelsen. Den findes i to variationer. Ifølge den ene handler det om loven som frelsesvej og om lovretfærdigheden, og lovretfærdigheden blev brudt ned, og det skete med rette, men når man så bygger den op igen, viser man sig som overtræder af Guds vilje, for det er forkert at genindsætte loven som frelsesvej (således Burton, *Galatians*, s.130 og Schreiner, *Galatians*, s.170). Loven hører hjemme i fortiden og ikke i den nye tid, der er indledt med Kristus. Longenecker, *Galatians*, s.91, mener, at man bliver en overtræder ved at tilsidesætte lovens egentlige intention. Problemet med denne tolkning er, at ordet ”overtræder” refererer til overtrædelse af Guds lov. Den anden variation er den tolkning, jeg har fremført.

I vers 17 handler det om syndserkendelse, når et menneske søger at blive erklæret retfærdigt ved troen. I vers 18 handler det om noget, der sker hos den troende, hvis han vender tilbage til loven som frelsesvej. Da kommer han under loven, og da virker synden overtrædelser i ham. Synden (overtrædelserne) forøges.

Vers 17 og 18 skal læses tæt sammen. Det handler om, at Kristus fremmer synd, når han erklærer os for retfærdige. Dette afviser Paulus, og det begrundes han i vers 18, som derfor handler om, hvornår synden fremmes. Det sker, når et menneske vender tilbage til loven som frelsesvej, for da kommer han ind under lovens herredømme, som består i, at synden virker overtrædelse ved loven. Vers 19 viser, at vers 18 skal forstås sådan.

19. *For* er begrundende, og Paulus begrundes nu, at han viser sig som en overtræder af loven, når han genindsætter loven som frelsesvej. Begrundelsen er en omvendt begrundelse. Den kristne er død fra loven, og derfor virkes der ikke lovovertrædelse i ham ved loven. Det er først, når han genindsætter loven, at der virkes lovovertrædelse i ham ved loven. *Jeg er ved loven død for loven* er en komprimeret sætning, der kan udfoldes med hjælp fra resten af verset, fra Gal 3 og fra Rom 6,1-11 og 7,1-6. *Jeg* er det gamle menneske, der er behersket af synden (jf. Rom 6,6). *Ved loven* springer jeg over i første omgang. *Død for loven* bliver udlagt i *med Kristus er jeg blevet korsfæstet*. Det forklarer, hvornår og hvordan det gamle ”jeg”, det gamle menneske, døde. Det skete i dåben (Rom 6,1ff), og det gamle ”jeg” døde ved at blive forenet med Kristi død (Rom 6,6). *Død for loven* betyder, at ”jeg’et” døde i relation til loven. Når Paulus skriver om død for eller fra noget, betyder det, at relationen afbrydes.¹⁰⁷ Der er ikke længere nogen relation mellem det nye ”jeg” og loven. Dette beskriver Paulus i Rom 7,1-6. Loven hersker over et menneske, så længe det lever, men dør dette menneske sammen med Kristus, er det befriet fra lovens herredømme. Dette herredømme består i, at syndige lidenskaber er virksomme ved loven (Rom 7,5), og dette udfolder Paulus i Rom 7,7-13. *Død for loven* betyder da, at jeg er befriet fra lovens herredømme. *Ved loven* er instrumentalt, og loven er det, der bevirker denne død fra loven. Når døden er kristologisk bestemt som en korsfæstelse sammen med Kristus, så er *ved loven* også kristologisk bestemt som det, der fører til Kristus. Loven er det middel, der førte det gamle ”jeg” til Kristus. *Ved loven* er da et komprimeret udtryk for: ved loven som tugtemester, der førte Kristus. Der er tænkt på, at loven forøger synden og skaber syndserkendelse og derved driver et menneske til Kristus (Gal 3,22-24).¹⁰⁸ *For at jeg kan leve for Gud* beskriver formålet med denne død fra loven. At leve for Gud

¹⁰⁷ Jf. Rom 6,2; 6,10; 6,11 og 7,6.

¹⁰⁸ ”Ved loven” er blevet tolket på mange forskellige måder. 1) ”Ved loven” er ved lovens dom, der er døden (Mussner, *Galaterbrevet*, s.180-181). Loven fører til død, når den brydes. Denne tolkning er forkert, da lovens dom ikke fører til

betyder at leve efter hans vilje. Dette skal igen forstås på baggrund af Rom 6,1-11. I dåben opstår der et nyt "jeg" med et nyt liv, som er for Gud. For i dåben opstår vi med Kristus. *Med Kristus er jeg blevet korsfæstet* forklarer som nævnt denne død fra loven. Den skete i dåben. I dåben dør det gamle menneske.

20. *Men* er videreførende, og *jeg lever ikke mere* er præciserende. Korsfæstelsen med Kristus betyder virkelig, at Paulus er hørt op med at leve. *Jeg* er det gamle jeg, det gamle menneske, som er gennemtrængt og behersket af synd, så at jeg'ets vilje er identisk med synden (Rom 6,6). Dette "jeg" er ophørt med at eksistere. Paulus opererer med to "jeg'er" i vers 19-20: Et gammelt "jeg" og et nyt "jeg". Det gamle "jeg" finder vi i:

"jeg" er død for loven (vers 19a)

"jeg" er blevet korsfæstet (vers 19c)

"jeg" lever ikke mere (vers 20a)

Det nye "jeg" finder vi i:

"jeg" lever for Gud (vers 19b)

"i mig" (vers 20b)

det liv, "jeg" nu lever (vers 20c)

lever "jeg" i troen (vers 20d)

Men Kristus lever i mig står som modsætning til det gamle jeg, der er afgået ved døden. I den troende lever Kristus. *I mig* er i den troende, og *i mig* viser, at der er opstået et nyt "jeg" i den troende, og i dette nye "jeg" lever Kristus. *Kristus lever i mig* forklarer nærmere *for at jeg kan leve for Gud* i vers 19. Den troendes nye liv for Gud er identisk med Kristus. Han er den kristnes nye liv. Denne sammenhæng udfolder Paulus i Rom 6, der viser, at den troende ved dåben forenes med Kristi død, så at det gamle menneske dør, og forenes med Kristi opstandelse, så at han får del i

frihed fra loven. 2) "Ved loven" er et komprimeret udtryk for Kristi liv og død under loven. Her tolker man det ud fra Gal 4,4-5 og Gal 3,13 (Schlier, *Galater*, s.100-101 og Fung, *Galatians*, s.123). Denne tolkning findes i en mere frelseshistorisk version; Schreiner, *Galatians*, s.171, mener, at Gal 4,4-5 giver tolkningen, idet Kristus blev født under loven og levede et syndfrit liv under loven, og som følge af dette liv under loven tog han lovens fulde straf på sig. "By dying under the law he ended the era of the law, and those who have died with Christ share in his victory over the law." Loven hører til den gamle æra i frelseshistorien; den hører ikke til i den nye æra i frelseshistorien, der begynder med Kristi død. Kritik: I Gal 3,13 er Jesu død en stedfortrædende død, der juridisk set tilregnes os som vores død. Det er en dom, men denne juridiske død ændrer ikke et menneskes indre, så at han sættes fri til at leve for Gud. Det sker i den sakramentale død (jf. Rom 6,1-11 og 7,1-6). 3) Zahn, *Galater*, s.134-135, skriver, at tolkningen findes i vers 16, for i og med at vi ved, at vi ikke bliver erklæret retfærdige på grund af lovens gerninger, kender vi vores utilstrækkelighed og synd, og dette får et menneske til at opgive loven og begynde at tro Kristus. Ved loven er ved erfaring med loven, der får mennesket til at opgive loven, og det vil sige at dø fra loven (samme tolkning hos Burton, *Galatians*, s.133 og Frøvig, *Galaterbrevet*, s.105). Det afgørende i denne tolkning er, at erfaring med loven får mennesket selv til at bryde med loven. Men dette harmonerer ikke med, at døden fra loven fandt sted, da vi blev korsfæstede med Kristus, og at menneske ikke selv kan sige sig fri fra loven. Kun død løser relationen til loven (Rom 7,1-6). 4) "Ved loven" betyder at loven driver til Kristus, og det er i foreningen med ham, at vi dør. Dette er min tolkning.

Kristi liv for Gud. Troens forening med Kristus betyder, at han tager bolig i den kristne og lever i ham. Paulus skriver flere gange i sine breve, at Kristus er, lever eller bor i den troende (Rom 8,9-11; 2 Kor 13,5; Ef 3,16-17 og Kol 1,27-29). Han skriver også, at det er ved troen, at Kristus bor i den troende (Ef 3,16-17). Troen er en tro på evangeliet – dåbens evangelium eller generelt det forkyndte evangelium, og i dette evangelium er Kristus til stede. Ved troen tager Kristus bolig i os, fordi evangeliet nu formidler Kristus ind i hjertet, og troen formidler fortsat Kristi tilstedeværelse, så at vi kan sige, at Kristus lever i den troende. Kristus er Gud og hans guddommelige, hellige, rene og fuldkomne liv er i den troende, og dette guddommelige, hellige, rene og fuldkomne liv er den troendes liv. Det formidles til os. I den kristnes nye liv er Kristus den virkende, styrende og ledende.

Men det liv, jeg nu lever i kødet, lever jeg i troen på Guds søn forklarer, hvordan Kristus lever i den troende. Det sker ved troen.¹⁰⁹ *Det liv, jeg nu lever i kødet* er en beskrivelse af den troendes liv efter, at det gamle ”jeg” er afgået ved døden. Med *jeg lever* tænker Paulus på det nye ”jeg’s” liv. Vendingen *jeg nu lever i kødet* er koblet sammen med troen på Jesus Kristus, og *i kødet* er da neutralt forstået, som et liv i denne tilværelse, der er bestemt og begrænset af kroppen og de materielle vilkår. *Lever jeg i troen på Guds søn* er en karakteristik af dette liv i kødet. Dette er et liv i tro. Troen er det nye jeg’s kendetegn. Selve formuleringen med, at ”jeg’et” lever i troen på Guds Søn, viser, at det nye ”jeg” er adskilt fra Kristus. Det er et selvstændigt nyt ”jeg”, der lever i et jeg-du forhold til Kristus. Det betyder, at vi ikke kan identificere det nye ”jeg” med Kristus, men at Kristus ved troen lever i det nye jeg, og at Kristus er det nye ”jeg’s” liv.¹¹⁰ *På Guds søn* er den person, som det nye ”jeg” tror på.

Som har elsket mig og givet sig selv hen for mig karakteriserer nærmere Guds søn. Kærlighed er som væsensbestemmelse en hengivelse og en væren til for andre. Her er der tale om Jesu kærlighed, og den er en dynamisk kraft, der blev til handling på et kors. For Paulus er Jesu død den ypperste virkeliggørelse af kærligheden (Rom 5, 8). Den anden karakteristik er forklarende. Jesus elskede ved, at han gav sig selv hen i døden. *For mig* betyder i stedet for mig og angiver, at

¹⁰⁹ Når Paulus lærer, at Kristus bor i den troende ved troen, bliver denne sætning eksplikativ.

¹¹⁰ I ældre forskning brugte man ofte ordet ”Kristus-mystik” om dette forhold, at jeg ikke længere lever, men Kristus lever i mig. Dette ord er misforståeligt, da ordet ”mystik” kan bruges om tætte og inderlige foreninger, om en umiddelbar erfaring med det guddommelige og i den mere tekniske betydning, hvor ”jeg’et” smelter sammen med det guddommelige, går op i det guddommelige og forsvinder i det guddommelige. I denne form for mystik opløses ”jeg’et”. Der er ikke tale om mystik i teknisk betydning hos Paulus, da det nye ”jeg” bevarer sin individualitet og står i et jeg-du-forhold til Jesus. Det viser omtalen af troen i vers 20, der er en tro på en anden person end en selv. Der er heller ikke tale om en umiddelbar erfaring med Kristus i det indre, da Kristus bor ved ordet og troen i det nye menneske, og det er altid ordet, der formidler Kristus til os, og vore erfaringer med Kristus er altid formidlet gennem ordet om Jesus.

Jesu død var stedfortrædende (jf. Gal 1,4). Paulus bruger et stærkt personligt *mig*, som har repræsentativ betydning. *Mig* er repræsentant for hele menneskeheden.

21. Med *jeg ophæver ikke Guds nåde* konkluderer Paulus. *Guds nåde* refererer i sammenhængen til, at Jesus gav sig selv hen i døden i stedet for os og til gavn for os. Dette var en ufortjent kærlighedshandling, og Guds nåde er ufortjent kærlighed. Guds nåde er Kristi død for os (vers 21c). Paulus' evangelium om retfærdighed ved tro ophæver ikke Guds nåde, og det begrundes han i resten af verset.¹¹¹

For indfører en begrundelse for, at Paulus' evangelium om retfærdighed ved tro ikke ophæver Guds nåde. Begrundelsen består af en betingelsessætning,¹¹² der viser, at det er læren om retfærdighed ved loven, der ophæver Guds nåde. *Hvis der er retfærdighed ved loven* er betingelsen. *Retfærdighed ved loven* betyder retfærdighed formidlet ved loven. Dette udsagn står som en konklusion på talen, og *retfærdighed ved loven* svarer da til, at et menneske erklæres retfærdig på grund af lovens gerninger (vers 16).

Så er Kristus død forgæves er slutningen. Hvis der virkelig er retfærdighed ved loven, så er Kristi død unødvendig. Et menneske kan selv ved sine gerninger blive retfærdigt, og da er der ingen grund til, at Jesus giver sig selv hen i døden for os for at skaffe grundlaget for, at vi kan blive erklæret retfærdige ved tro. Da er frelsen ved egen fortjeneste og ikke ved Guds nåde. Men Kristus er død i stedet for og til fordel for os, og derfor er den nødvendig. Der er da ikke retfærdighed ved loven, men kun ved troen på Jesus Kristus. Guds nåde findes da, for frelsen er en gave og ufortjent.¹¹³

I Gal 2,11-21 beskriver Paulus en episode i Antiokia. Af frygt for nogle jødekristne fra Jerusalem trækker Peter og de andre jødekristne sig fra måltidsfællesskabet med de hedningekristne. Derved lægger de pres på de hedningekristne, så de at tvinges til at følge jødiske

¹¹¹ Den alternative tolkning er, at Guds nåde er loven og retfærdighed ved loven, og at Paulus her svarer på en indvending fra judaisterne (således Schlier, *Galater*, s.104 og Fung, *Galatians*, s.125). Men i så fald vil Paulus ophæve nåden, for loven er ikke en frelsesvej, og der er ikke retfærdighed ved loven. I sammenhængen er det eneste naturlige, at Guds nåde refererer til Jesu død, som han omtaler i vers 20 lige før og igen i slutningen af verset.

¹¹² Denne type betingelsessætning formulerer et logisk forhold: Hvis der er retfærdighed ved loven, så følger nødvendigvis, at Kristus er død forgæves. Konstruktionen siger intet om virkeligheden, og i virkeligheden er det ikke sandt, at der er retfærdighed ved loven, og derfor er det heller ikke sandt, at Jesus er død forgæves.

¹¹³ Meningen er ikke, at Paulus nu ophæver loven som frelsesvej, og at der før Kristus var retfærdighed ved loven. Dette er nu ændret med Kristus, og nu er der retfærdighed ved tro, og derfor er der ikke længere retfærdighed ved loven. For Paulus har der aldrig været retfærdighed ved loven på grund af menneskets synd (Gal 3,10-14), og loven har aldrig været en frelsesvej, for selv i GT er retfærdighed ved troen. Det viser Abraham og løftet til ham (se Gal 3,6ff). I nyere forskning har specielt Sanders bygget en del af sin teologi på en misforstået tolkning af Gal 2,21. Ifølge Sanders begynder Paulus med at få løsningen, og det er Kristus, og derfor slutter Paulus, at loven og retfærdighed ved loven er et problem. Det er de ikke i virkeligheden, men det er blot Paulus' deduktion. Så Paulus slutter fra, at retfærdighed er ved tro på Kristus og til, at der ikke kan være retfærdighed ved loven. Dette er en ren deduktion, som ifølge Sanders ikke svarer til virkeligheden.

regler. I menigheden påtaler Paulus dette, for det handler ikke blot om nogle jødiske spiseregler, men om hvordan et menneske erklæres retfærdig. Peter, de andre jødekristne og Paulus ved, at et menneske erklæres retfærdig ved tro alene, og derfor er de kommet til tro på Jesus Kristus. Paulus afviser en mulig indvending, at Kristus er syndens tjener, når vi viser os som syndere, når vi søger at blive erklæret retfærdige. Dette er ikke tilfældet, for det er først, når jeg genopbygger lovens som frelsesvej, at jeg kommer ind under lovens magt, som viser sig ved, at synden bruger den til at virke overtrædelse. Da viser jeg mig som en overtræder. Som kristen er jeg blevet korsfæstet med Kristus. Jeg er da død fra loven, så at loven ikke længere hersker over mig. Formålet med denne død fra loven er, at jeg skal leve for Gud. Det gamle "jeg" er afgået ved døden, og Kristus er nu det nye liv i den troende, som derfor lever i troen på Kristus. Paulus ophæver ikke derved Guds nåde, som består i, at han gav sig selv hen for os. for det er kun, hvis der er retfærdighed ved loven, at Kristus er død forgæves.

Gal 4,1-7: Fra slaveri til søn af Gud

I det foregående afsnit har Paulus skrevet om to perioder i de troendes liv. Der var fortiden, før de kom til tro. Da var de under loven og under opdrager (Gal 3,23-25). Der er nutiden, efter at troen er kommet, og hvor de er Guds børn ved troen (Gal 3,26-29). I Gal 3,29 skriver Paulus om, at galaterne også er Abrahams afkom i kraft af Guds løfte, og i Gal 4,1-7 forklarer Paulus via en illustration fra juraens verden, at der også er to perioder i arvingens liv. Først gennemlever han en periode som umyndig, før han får disposition over arven. Denne illustration applicerer Paulus på de troende, som før omvendelsen var umyndige og gjorde slavetjeneste under afguderne. På det frelseshistoriske plan ændres dette, da Gud i tidens fylde sender sin søn født ind i menneskeslægten af en kvinde og født under lovens krav. Formålet er at befri dem, der lever under lovens krav, for at de kan få en status som sønner. På det personhistoriske plan ændres et menneskes stilling, når han kommer til tro. Han bliver søn, og han får Ånden, som bevidner, at han er søn med råbet: Abba, fader! Paulus konkluderer, at galaterne ikke mere er slaver men sønner og arvinger.

Tekst

- v.1 Jeg mener nemlig,
 at så længen arvingen er umyndig,
 adskiller han sig ikke i noget fra slaven,
 skønt han er herre over alt.
- v.2 Men han er under formyndere og husholdere
 indtil faderens fastsatte tidspunkt
- v.3 Således (var det) også med os,
 da vi var umyndige,
 gjorde vi slavetjeneste under verdens magter,
- v.4 Men da tidens fylde kom,
 udsendte Gud sin søn.
 som blev født af en kvinde,
 som blev født under loven,
- v.5 for at han skulle løskøbe dem under loven,
 for at vi skulle modtage sønnekår.
- v.6 Men fordi I er sønner,
 har Gud udsendt sin Søns Ånd i jeres hjerter,
 som råber, Abba, far!

v.7 Derfor er du ikke mere slave men søn,
men hvis du er søn,
så er du også arving.

Struktur

v.1-2 Forklaring: illustration fra juraens verden:

v.1a: Introduktion af forklaring

v.1bc: en umyndig arving er som en slave

v.1d: skønt han er herre over alt

v.2: modsætning: som umyndig er han under formyndere og husholdere

v.3-7 Applicering på de troende:

v.3a: introduktion af applicering

v.3b: de troendes fortid

v.3c: karakteristik af fortid: slavetjeneste under verdens magter

A: v.4-5: Modsætning til fortiden: den frelseshistoriske nutid

v.4a: i tidens fylde

v.4b: sendelsen af Guds søn

v.4c: karakteristik: født af en kvinde

v.4d: karakteristik: født under loven

v.5a: formål: løskøbe dem under loven

v.5b: formål: give status som søn

B: v.6-7: Modsætning: den personhistoriske nutid

v.6a: årsag: I er sønner af Gud:

v.6b: følge: sendelsen af Guds søns Ånd

v.6c: Åndens funktion: dens råb: Abba, far

v.7a: konklusion: du er søn

v.7bc: argumentation:

v.7b: årsag: hvis du er søn,

v.7c: følge: så er du også arving

Tolkning

1. Paulus har i det foregående (Gal 3,29) skrevet om at være arvinger i kraft af Guds løfte, og med *jeg mener nemlig* forklarer han, at en arving først lever en periode som umyndig uden dispositionsret over sin ejendom. Der går en tid, før løftet bliver til virkelighed. Til at forklare dette,

bruger Paulus en illustration fra juraens verden (vers 1-2). *At så længen arvingen er umyndig* beskriver den periode i arvingens liv, hvor han er umyndig i juridisk forstand. Han har ikke nået den alder, hvor han kan disponere over sin ejendom og formue. *Adskiller han sig i intet fra slaven betyder* fortæller, at der er lighed mellem en umyndig arving og en slave. Begge er underlagt en andens magt. En slave er underlagt sin herre. En umyndig person er underlagt værge og bestyrer. Ingen af dem kan disponere frit over liv og ejendom. Med *skønt han er herre over alt* markerer Paulus, at der er forskel. Arvingen er ejeren (*herre*), og han vil en dag tage ejendommen i besiddelse.

2. Men indfører en modsætning til, at arvingen er herre over alt. *Han er under formyndere og husholdere indtil faderens fastsatte tidspunkt* beskriver den umyndiges juridiske status. Han har ikke dispositionsretten over sin ejendom. Han er under *formyndere* (værger), der har myndighed over hans liv, og *husholdere* (forvaltere eller bestyrere), der administrerer hans ejendom. *Indtil faderens fastsatte tidspunkt* er det tidspunkt, hvor den umyndige bliver myndig og får overdraget sin ejendom. Det tidspunkt har faderen fastsat i et testamente. Illustrationen i vers 1-2 er klar. En umyndig arving er ikke fri, men underlagt værge og bestyrer.¹¹⁴

3. Med *således også med os* applicerer Paulus illustrationen i vers 1-2 på *os*, som er troende af jøder og hedninger.¹¹⁵ De troende, som Paulus skriver til, har en hedensk fortid, og med *da vi var umyndige* beskriver Paulus denne fortid. *Var vi slaver under verdens magter* karakteriserer denne fortid. *Umyndige* defineres som det at være slavebundet under verdens magter. *Verdens magter (stoicheia tou kosmou)* svarer til formyndere og husholdere i illustrationen i vers 1-2, og derfor er det naturligt at forstå dem som magter, og i vers 8-9 identificeres *de fattige og svage magter (stoicheia)* med afguderne.¹¹⁶ Paulus skelner mellem afguder og dæmoner. Afguderne er

¹¹⁴ Det er uklart, om Paulus knytter til ved romersk lovgivning, græsk lovgivning eller provinslovgivning. Det debatteres også, om faderen er i live eller død (jf. Burke, *Adoption*, s.60-71). Det er imidlertid ikke afgørende for forståelsen, om vi kender den præcise juridiske baggrund for illustrationen i vers 1-2, da pointet er krystalklart: En umyndig står under formyndere indtil det fastsatte tidspunkt, og så bliver han fri.

¹¹⁵ Mange tolker *os*, så at det udelukkende refererer til jøder, men i sammenhængen refererer det til både jøde- og hedningekristne. a) Paulus bruger et inkluderende *os*, som han inddrager galaterne i. *Os* er derfor os jøder og hedninger. b) Dette *os* er identiske med "vi'et" i vers 5 ("for at vi skulle modtage barnekår"), og i vers 6 inkluderer Paulus eksplicit de troende galatere i dette vi ("fordi I er sønner"). c) Dette *os* var slavebundet til verdens magter, og i Gal 4,9 skriver Paulus eksplicit, at galaterne tidligere var slavebundet til verdens magter. d) Dette *os* er under loven, og det gælder både jøder, der har Moseloven, og hedninger, der har den naturlige lov (Rom 2,14-16). I konteksten er der ingen tvivl om, at *os* er os troende jøder og hedninger.

¹¹⁶ *Verdens magter (stoicheia tou kosmou)* refererer i den græske litteratur til de fysiske elementer, som jorden består af (vand, luft, ild og jord); *stoicheia* kan bruges om elementære eller fundamentale principper, og *stoicheia* kan referere til stjerner og til engle (dæmoner), der er knyttet til stjerner. De to sidste betydninger kan vi dog først påvise i tiden efter NT (fra midten af det andet århundrede og fremefter). Til spørgsmålet om *stoicheia tou kosmou* se Delling, στοιχείων, TDNT VII, s.670-687; Blinzler, *Terminus*, s.429-443, Bandstra, *Law*, s.57-68 og Arnold, *Returning*, s.55-76.

ikke virkelige guder. De er et produkt af menneskets fantasi (jf. 1 Kor 8,4-5 og 10,19-20).¹¹⁷ Dæmonerne er virkelige, overnaturlige og onde magter.¹¹⁸ 1 Kor 10,19-20 fortæller, at dæmonerne er virkeligheden bag ved afguderne. Når man derfor ofrer til afguder, ofrer man i virkeligheden til dæmonerne. Dæmonerne er på en speciel måde knyttet til gudenavne, gudebilleder og kultsteder. Der er altså en dæmonisk kraft bag afgudsdyrkelsen. Paulus skriver, at de troende var slaver under afguderne (*verdens magter*), og vers 10-11 fortæller, at galaterne var slaver, ved at afguderne (dæmonerne) bandt dem til loven. Dæmonerne bruger loven som et redskab til at slavebinde mennesker til afguderne. Det er dæmonernes misbrug af loven. Derfor svarer det at stå under *verdens magter* til det at stå under loven (jf. vers 3 og 5).¹¹⁹

4. Vers 3 beskriver de jøde- og hedningekristnes fortid, hvor de var slavebundet til afguderne. Paulus beskriver menneskers personlige historie. Vers 4 beskriver et vendepunkt i Guds frelseshistorie, og dermed kobler Paulus menneskets historie sammen med Guds frelseshistorie. *Men* indfører modsætningen til galaternes fortid. *Da tidens fylde kom* refererer til det tidspunkt, Gud har fastsat. Det svarer til faderens fastsatte tidspunkt i illustrationen i vers 2. I tidens fylde *udsendte Gud sin søn*. Paulus lærer, at Jesus er præeksistent (1Kor 8,6; Fil 2,6-7 og Kol 1,15-18), og at Gud udsendte sin søn beskriver da, at Gud nu sender sin søn, som var i himlen sammen med ham, til verden.¹²⁰

Til *sin søn* er der knyttet to led, der nærmere karakteriserer Guds søn. *Som blev født af en kvinde* er det første led, og det fortæller, at Guds søn blev født som menneske. Guds søn er både Gud (Guds søn) og menneske (kvindens søn). *Som blev født under loven* er det andet led, der nærmere karakteriserer Guds søn. Det fortæller om det vilkår, Guds søn levede under som menneske. *Under loven* er typisk blevet forstået på tre måder.

1) "Under loven" betyder under lovens forbandelse. Man tolker vendingen ud fra Gal 3,13, hvor Paulus skriver, at Kristus løskøbte os fra lovens forbandelse, idet han blev en forbandelse i stedet for os. Begge steder handler om menneskers vilkår under loven (Gal 3,13 og 4,5), og begge steder bruger Paulus verbet løskøbe. Meningen er da, at Jesus blev født under lovens forbandelse, for at han kunne løskøbe dem under lovens forbandelse. Jesus Kristus blev forbandet i menneskets

¹¹⁷ Kjær, *Afguder*, s.39-40.

¹¹⁸ Kjær, *Afguder*, s.142-150

¹¹⁹ *Verdens magter* kan ikke identificeres med loven. Argumentet for denne tolkning er, at "under verdens magter" står parallelt med "under loven" (Vers 5). Men som vi har set, identificerer Paulus "verdens magter" med afguderne (vers 8-9). *Verdens magter* kan heller ikke identificeres med dæmonerne, fordi Paulus adskiller dæmonerne fra afguderne. *Verdens magter* kan heller ikke identificeres med stjerner, der opfattes som levende væsener.

¹²⁰ Verbet *udsendte* implicerer også præeksistens, for når det bruges i NT sammen med et personligt objekt, er det altid en tilstedeværende person, der udsendes (jf. Gal 4,6). Jf. Luk 1,53; 20,10-11; ApG 7,12; 9,30; 11,22; 12,11; 17,14; 22,31 og Gal 4,6).

sted. Forbandelsestanken er imidlertid ikke fremme i denne kontekst, og ifølge Gal 3,13 blev Jesus først en forbandelse, da han hang på korset, mens han ifølge Gal 4,4 skulle være under forbandelsen fra fødslen af.

2) "Under loven" betyder under syndens magt. Her argumenterer man med, at "under loven" svarer til "under synden" i Gal 3,23 og 5,18, og at Paulus altid bruger "under loven" med samme betydning. Dog er synden som begreb eller som magt ikke omtalt i denne kontekst, og det er også problematisk, at Jesus skulle være født under syndens magt og derfor leve som menneske under denne magt.

3) "Under loven" betyder underlagt lovens krav. Jesus blev født under loven i den forstand, at han blev underlagt loven som alle andre mennesker, og derfor var han forpligtet på at opfylde den. a) Det viser selve formuleringen "under loven", der refererer til at stå under lovens krav. b) Sammenhængen viser dette, for den handler om at stå under autoritative personer, der dikterer vilkårene for ens liv. Det gælder illustrationen med værger og forvaltere (Gal 4,1-2), og det gælder i forhold til guder, der gennem loven dikterer vilkårene for ens liv (Gal 4,8-11). Kontrasten er mellem at være slave under lovens krav og at være fri. c) Formuleringen "under loven" anvendes i Gal 4,21 og defineres i det følgende som at være i slaveri under lovens krav.¹²¹

5. *For at han skulle løskøbe dem under loven* angiver formålet med, at Gud udsendte sin søn, født af en kvinde, født under loven. *Løskøbe* (jf. Gal 3,13) betyder at befri fra slaveriet under loven mod en betaling. *Under loven* er under lovens krav, og *dem under loven* er alle, for alle er under loven enten i form af naturlig lov (Rom 2,14-15) eller Moseloven.¹²² Jesus blev altså sendt for at befri dem, der lever under lovens krav. Lovens krav er Guds krav, og de skal opfyldes. Et menneske kan da kun blive befriet fra lovens krav ved at opfylde dem. Hvordan er dette muligt? Vers 4-5 er en hel sætning og i den slags sætninger, hvor der indføres et formål, har vi en

¹²¹ Paulus bruger "under loven" fem gange i Galaterbrevet, og det refererer alle steder til en ordning, hvor mennesket er underlagt lovens krav. Loven er en magt, der bestemmer og kontrollerer vilkåret for vort liv. "Under loven" er et forkortet udtryk for "underlagt lovens krav". Til gengæld varierer det med hensyn til, hvilken betydning det har at være under loven. I Gal 3,23 og 5,18 betyder det at være under syndens magt. Dette aspekt er ikke fremme i Gal 4,4-5 og 4,21, hvor der udelukkende er fokus på slaveriet under lovens krav. I den nære kontekst (Gal 4,1-11) er der i illustrationen (vers 1-2) fokus på at være underlagt andres myndighed og reelt være som slave. I appliceringen 3-7 er fokus på slaveri: vi var slavebundet verdens magter (vers 4); løskøbelsen er en befrielse fra slaveri (vers 5), og i vers 8-11 er fortiden beskrevet som et slaveri under afguderne (vers 8), og der er en advarslen mod at vende tilbage til et slaveri (vers 9). Kontrasten er altså mellem slaveri under magter og frihed som søn. Vendingen "under loven" i vers 4-5 skal forstås ud fra denne kontrast. Det giver tolkningen.

¹²² Ofte tolker man *dem under loven* som identisk med jøderne, men her glemmer man den naturlige lov, og Paulus viser i vers 8-11, at hedningerne også er under loven. "Dem under loven" identificeres af det følgende "vi", som refererer til Paulus og de galatiske hedningekristne.

sammenhæng mellem årsag og virkning.¹²³ Årsagen er, at Gud sendte sin søn, født af en kvinde, født under loven, og virkningen er en løskøbelse. Denne virkning er bevidst fra Guds side og derfor et formål. "Født af en kvinde" betyder, at Guds søn fødes som et menneske. Han er Gud-mennesket. Dette er en forudsætning for løskøbelsen, da det indgår i årsagen dertil. Da vi kun kan få frihed fra loven ved at opfylde den, betyder "født under loven", at Jesus opfyldte lovens krav. Jesus er Guds søn og kvindens søn, og derfor er han hellig og syndfri og opfylder lovens krav i sit liv. Dette er en forudsætning for løskøbelsen, da det indgår i årsagen dertil. Vi bliver da befriet fra lovens krav ved, at Jesus opfylder lovens krav i stedet for os, og derved befries vi fra at skulle opfylde lovens krav. Da det at Guds søn fødes af en kvinde indgår som en del af årsagen til befrielsen, må det betyde, at stedfortrædelse kun kan finde sted i ham, som er Guds søn og kvindens søn. Stedfortrædelsen skal da finde sted i et menneskes liv. Lovens krav skal opfyldes i et menneskes liv. Derfor blev Guds søn menneske. Stedfortrædelsen skal da finde sted i Guds liv (Guds søn). Lovens krav skal opfyldes af Gud, for at denne opfyldelse kan tilregnes os. Derfor er han Guds søn (Gud)

For at vi skulle modtage sønnekår angiver det subjektive formål med denne løskøbelse. Dette opfyldes ved troen. Der er her tale om noget, vi skal modtage i troen, for at det kan blive til virkelighed for os. *Sønnekår* eller *barnekår* betyder status som søn. Den opnår vi ved en adoption, når Gud indsætter et menneske som sin søn. Det sker ved troen (Gal 3,26). Til denne status som søn af Gud, er der knyttet følgende elementer:

- 1) frihed fra lovens krav
- 2) tilstedeværelse af Guds Ånd
- 3) et forhold til Gud som far
- 4) arveret

"Vi'et" i *vi skulle modtage* er vi jøde- og hedningekristne.¹²⁴

6. Med *men* introducerer Paulus en modsætning til galaternes fortid (vers 3). Han beskriver deres nutid som troende. *Fordi I er sønner* angiver årsagen til, at Gud sender sin Søns Ånd. Med "I" tiltaler Paulus galaterne, og *I er sønner* angiver de troendes status. *Har Gud udsendt sin Søns Ånd i jeres hjerter* fortæller, at Gud har udsendt sin Søns Ånd til alle sine sønner. *Sin Søns*

¹²³ Hvis jeg siger: "Jeg skyder for at dræbe ham", så er det at dræbe ham formålet (virkningen), og det at jeg skyder er årsag eller midlet til, at jeg dræber ham. Hvis jeg siger: "Jeg spiser mange flødekanter for at blive tyk", så er det at blive tyk formålet (virkningen), og det at spise mange flødekanter er årsagen eller midlet til, at jeg bliver tyk. På samme måde er det at Jesus blev født af en kvinde og født under loven årsag eller midlet til, at Jesus kan løskøbe os.

¹²⁴ Anvendelsen af brugen af søn og sønnekår svarer ikke helt til illustrationen i vers 1-2, for i vers 1-2 er den umyndige søn, mens den kristne først bliver søn ved adoptionen. Forskellen er uvæsentlig, da pointen er, at både den umyndige arving og den kristne for troen er under formyndere, der bestemmer over en.

Ånd er en betegnelse for Helligånden, Guds Ånd,¹²⁵ og betegnelsen markerer, at Helligånden bærer og formidler Jesus til de troende. *I jeres hjertes* angiver, hvor Gud sender sin Søns Ånd. "Hjertet" er personlighedens centrum, og "hjertet" er den kristnes nye "jeg". *Som råber: Abba, far* beskriver Guds Søns Ånds funktion i vort hjerte. Dette råb til Gud er Åndens råb og vort råb (Rom 8,15). Råbet er bønnens råb. Rækkefølgen er altså, at Gud først adopterer os og giver os en status som søn af Gud, og derefter sender han sin Søns Ånd. Denne rækkefølge er ikke tidsmæssig, da adoptionen og sendelsen af Guds Ånd sker i det samme splitsekund. Rækkefølgen er logisk, idet en status som søn er forudsætningen for, at Gud sender sin Søns Ånd.¹²⁶

Abba, far er bønnens råb. *Abba* er aramaisk og betyder "far", og det er oversat til græsk med *far*. Evangelierne bevidner, at *Abba* er Jesu egen bøn til sin himmelske far (Mark 14,30 og jf. Matt 11,25). Paulus skriver, at Guds Søns Ånd er den bedende i vort hjerte, og Guds Søns Ånd formidler da Guds Søns egen bøn til den troende. Det betyder, at Jesus beder sin egen bøn i og gennem os. Når den lyder i vort hjerte, er den vor bøn. Når den lyder i vor mund, er den vor bøn. Jesu bøn reflekterer hans bevidsthed om sin status som søn, og når den lyder i hjertet, får vi del i Jesu bevidsthed om at være søn. Hans bevidsthed bliver vor bevidsthed. Derfor er Åndens råb i hjertet ikke kun en virkeliggørelse af vor status som søn af Gud men også en bevidstgørelse om vor status. Bønnens råb er et indre, subjektivt vidnesbyrd om den troendes status. For bønnens råb bevidner vor status, og råbet giver vished om vor status.¹²⁷ Vi kan derfor stiller to spørgsmål. Kan du vide, om du er Guds søn? Svaret er ja, for du beder: "Abba, far." Bønnen er et vidnesbyrd om din status. Kan du vide, om Guds Ånd er i dit hjerte? Svaret er ja, for han råber: "Abba, far." Det høres som din bøn, og det er et vidnesbyrd om, at Guds Ånd er til stede. Den kristne får altså gennem Ånden del i Jesu eget forhold til Faderen, for hans bøn er nu den kristnes bøn til Faderen, og hans vished om sin status er nu den kristnes vished om hans status som søn af Gud.

7. Derfor er du ikke mere slave men søn indfører en konklusion. Derfor er, når Ånden råber *Abba, far*, i dig, og deraf følger nødvendigvis, at du er Guds søn. Det bevidner Åndens råb.¹²⁸ Slutningen er dels formuleret negativt og dels positivt. *Ikke mere slave* er den negative formulering. Paulus knytter tilbage til vers 3, der beskrev et slaveri under verdens magter. Den troende er befriet

¹²⁵ Det er den eneste gang i Galaterbrevet, at Guds ånd betegnes som "sin Søns Ånd" (jf. Rom 8,9; 2 Kor 3,17 og Ef 3,16). Betegnelsen er betydningsfuld, fordi den giver et blik ind i Guds trinitariske væsen, idet Helligånden er både Guds og hans søns Ånd, og fordi den markerer, at Helligånden bærer og formidler Jesus til de troende.

¹²⁶ Helligånden virker allerede i os ved at skabe troen i os og ved adoptionen, og når Paulus skriver om at Guds søns Ånd først sendes efter adoptionen, tænker han funktionelt, idet Ånden først udfører denne opgave efter adoptionen.

¹²⁷ Ferguson, *Spirit*, s.183. Argumentationen for denne forståelse er, at Jesus er Guds Søn i egentlig forstand, og at vi troende får del i dette og bliver derved Guds sønner (og døtre!), og at "Abba, far" er Jesu egen bøn, og vi får del i den.

¹²⁸ Der er tale om det, vi kalder for erkendelsesgrunden. Åndens råb er det, hvorved vi kan erkende, at vi er Guds sønner.

fra slaveriet. *Men søn* er den positive formulering. Den troende har fået en ny status som søn. Det er den fries status.

Men hvis du er søn, så er du også arving er en betingelsessætning, der beskriver et logisk forhold. *Hvis du er søn* er angiver årsagen, og det er sandt i virkeligheden, for Paulus skriver til troende galatere. *Så er du også arving* er følgen. Det følger altså nødvendigvis af den troendes status som søn, at han også er arving. Gal 4,1-7 handler netop om, hvem der er arving (se vers 1 og 3,29). Arven er i konteksten Abrahams velsignelse, der er retfærdiggørelse ved tro (Gal 3,29).

I Gal 4,1-7 forklarer Paulus, at en arving gennemlever en periode som umyndig, før han får dispositionsretten over arven. Denne illustration applicerer Paulus på de troende, som før omvendelsen gjorde slavetjeneste under afguderne. På det frelseshistoriske plan ændres dette, da Gud i tidens fylde sender sin søn født ind i menneskeslægten af en kvinde og født under lovens krav. Formålet er at befri dem, der lever under lovens krav, for at de kan få en status som sønner. På det personhistoriske plan ændres et menneskes stilling, når han kommer til tro. Han bliver søn, og han får Ånden, som bevidner, at han er søn med råbet: Abba, far! Galaterne er ikke længere slaver men sønner og arvinger.

Gal 4,8-11: Advarsel mod at vende tilbage til slaveriet under afguderne

I det foregående har Paulus beskrevet, at galaterne tidligere gjorde slavetjeneste for afguderne (verdens magter). Dette ændredes på det frelseshistoriske plan, da Gud sendte sin søn, og dette ændres på det personhistoriske plan, da de blev sønner af Gud og modtog Guds søns Ånd. I Gal 4,8-11 fortsætter Paulus med en advarsel mod at vende tilbage til afguderne. Nu har de lært den sande Gud at kende, og hvordan kan de så tænke på at vende tilbage til afguderne (verdens magter). De er på vej tilbage, da de er begyndt at overholde bestemte festdage.

Tekst

- v.8 Men dengang, da I ikke kendte Gud,
 gjorde I slavetjeneste for dem,
 som ikke af natur er guder.
- v.9 Men efter at I nu har lært Gud at kende,
 ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud,
 hvordan kan I igen vende tilbage til de svage og fattige magter,
 som I igen på ny igen vil gøre slavetjeneste for?
- v.10 I overholder dage, måneder, festdage og fester.

v.11 Jeg frygter for jer, om jeg måske har slidt forgæves for jer.

Struktur

v.8 Fortid: slavetjeneste:

v.8a: årsag: manglende kendskab til Gud

v.8bc: følge: slavetjeneste for afguderne

v.9 Nutid: kendt af Gud:

v.9ab: baggrund for spørgsmål

v.9a: kendskab til Gud

v.9b: årsag: Guds kendskab til dem

v.9c: undrende spørgsmål: hvordan kan I vende tilbage til magterne

v.10 Eksemplificering af denne tilbagevending

v.11 Paulus' frygt: arbejdet har været forgæves

Tolkning

8. *Men* introducerer en modsætning mellem før og nu. Nu er galaterne Guds sønner, arvinger og frie (vers 7). Før var de slaver under afguderne. *Men dengang* refererer til deres hedenske fortid, hvor de var slaver (umyndige). *Da I ikke kendte Gud* angiver årsagen til, at de gjorde slavetjeneste for afguderne. *Da de ikke kendte Gud* står som modsætning til et personligt kendskab til Gud, hvor den troende kender Gud som fader (vers 6). Det betyder da, at galaterne ikke kendte Gud på denne måde før.¹²⁹ *Gjorde I slavetjeneste for dem, som ikke af natur er guder* beskriver galaternes slaveri for afguderne i fortiden.¹³⁰ *Dem, som ikke af natur er guder* svarer er afguderne,¹³¹ og de er identiske med de svage og fattige magter i vers 9. *Af natur* betyder af væsen.¹³² Disse afguder er ikke virkelige guder (jf. 1 Kor 8,4-5 og 10,19-20).¹³³

9. Paulus beskriver nutid i kontrast til fortid (vers 8). *Men efter at I nu har lært Gud at kende, ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud* er en karakteristik af galaternes nutid. *Efter*

¹²⁹ *Da de ikke kendte Gud* bestemmes også som et personligt og frelsende kendskab af kontrasten til "efter at de har lært Gud at kende", som defineres af "ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud", som refererer til Guds tilegnende kendskab. Paulus skriver ikke om en teoretisk viden om Gud, for alle mennesker har en teoretisk viden om Gud, fordi Gud har åbenbaret sig via den naturlige åbenbaring for alle (jf. Rom 1,19-21).

¹³⁰ Der er to grunde til, at *guder* er afguder og ikke dæmoner. Den ene grund er sprogbroen, idet Paulus altid anvender "guder" i flertal om afguder, og den anden grund er "af natur", som ikke giver mening, hvis "guderne" er dæmoner. Dæmonerne er jo af væsen dæmoner.

¹³¹ Paulus skelner mellem "guder" og "dæmoner" (1 Kor 10,19-20).

¹³² Afguderne står som kontrast til Gud, som er den eneste Gud, og derfor betyder *af natur* af væsen (jf. 1 Kor 8,6), og Således Köster, *TWNT IX*, s.266; kommentarerne bruger ordet "væsen" eller "i virkeligheden" (således Zahn, *Galater*, s.209, Burton, *Galatians*, s.227, Frøvig, *Galaterbrevet*, s.172, Schlier, *Galater*, s.201, Mussner, *Galaterbrief*, s.291, Dunn, *Galatians*, s.224, Bruce, *Galatians*, s.201 og Longenecker, *Galatians*, s.179).

¹³³ Til spørgsmålet om tolkningen af "guderne" se Kjær, *Afguder*, s.199-202.

at I har lært Gud at kende beskriver et personligt kendskab til den ene, sande Gud, fordi denne erkendelse betød en befrielse af slaveriet under afguderne. Galaterne fik dette kendskab til Gud i omvendelsens øjeblik. *Har lært at kende* anvendes derfor om et personligt tilegnende kendskab i kærlighed, hvorved galaterne kender Gud som deres Gud. Der er et element af tilegnelse (Gud bliver Gud for dem) og anerkendelse (de kender Gud som deres Gud). Kendskabet betyder frihed. Der er tale om et kendskab, der er formidlet gennem Paulus' evangelium. *Ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud* er en forstærkende tilføjelse. Hovedbegrebet i vers 8-9 er galaternes kendskab til Gud, og derfor kan tilføjelsen hverken ophæve eller korrigere dette. *Ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud* har da den funktion at forklare, hvad der er årsagen til, at de kender Gud. *Ja* er bekræftende; *meget mere* er forstærkende, og *er blevet kendt af Gud* beskriver, at Gud kender dem. Det afgørende er ikke, at de kender Gud, men at Gud kender dem, fordi de derved blev sat ind i troens og erkendelsens relation til Gud. I sammenhængen beskriver *er blevet kendt af Gud* mere end et kendskab til, for *er blevet kendt af Gud* beskriver, hvad der ændrede galaternes situation og befriede dem fra slaveriet under afguderne.¹³⁴ Verbet *at kende* anvendes om en personligt tilegnende erkendelse i kærlighed, hvorved Gud kender de troende som sine. Der er et element af tilegnelse (Gud *gør* dem til sine) og anerkendelse (Gud kender dem som *sine*).¹³⁵

Efter at I har lært Gud at kende, ja meget mere, efter at I er blevet kendt af Gud danner baggrund for det undrende spørgsmål: *Hvordan kan I igen vende tilbage til de svage og fattige magter*. Meningen er: Når I har lært Gud at kende og er blevet kendt af Gud, hvordan kan I så ... Dette giver spørgsmål dets undrende karakter. Paulus skriver om *at vende tilbage* til deres gamle afguder. Galaterne kom fra afgudsdyrkelse, og nu er de på vej tilbage. *Til de svage og fattige magter* er, hvad de vil vende tilbage til. Ordene *igen vende tilbage til* identificerer eksplicit de svage og fattige magter med *dem, som ikke af natur er guder*. Denne identifikation forstærkes, når Paulus spørger, om de på ny vil gøre slavetjeneste for dem. Det betyder, at:

verdens magter (vers 3) = guderne (vers 8) = de fattige og svage magter (vers 9)

¹³⁴ *Kendt af Gud* betyder ikke, at de er blevet udvalgt af Gud (således Schlier, *Galater*, s. 202, Mussner, *Galater*, s.292 og Kjær, *Afguder*, s.31-32). Her henviser man til at ordet "kende" kan have den betydning i GT. Men menneskets erkendelse af Gud og Guds erkendelse af mennesket er den samme form for erkendelse, og det giver ikke mening at tale om, at mennesker udvælger Gud.

¹³⁵ Årsagen til at galaterne kom til erkendelse af Gud er, at de blev erkendt af Gud. Det skete gennem evangeliet, som åbenbarede Gud, og hvor Gud var til stede, og hvor Gud førte dem ind i sin tilegnende erkendelse i kærlighed, hvorved Gud kendte dem som sine. Initiativet var Guds. I Guds erkendelse af dem mødte de og kendte de Gud. De troendes kendskab til Gud har en menneskelig side: De kender Gud. De troendes kendskab til Gud har også en guddommelig side: De er blevet kendt af Gud, og *derved* fik de kendskab til Gud. Det at de er blevet kendt af Gud *er* deres erkendelse af Gud. Der er identitet mellem dem.

Disse ”magter” (*stoicheia*) karakteriseres som *svage*, hvor ordet må betegne en absolut form for svaghed.¹³⁶ Magterne (guderne) er helt uden magt. Disse magter karakteriseres som *fattige*, hvor ordet må betegne en absolut fattigdom. Magterne (guderne) er helt uden ressourcer. Guderne er altså magtesløse. De kan hverken velsigne eller forbande eller give liv eller slå ihjel. *Som I igen på ny vil gøre slavetjeneste for* refererer til de svage og fattige magter. Ordene *igen, på ny og gøre slavetjeneste* forbinder eksplicit disse ”magter” med guderne i vers 9. Paulus beskriver et slaveri for afguderne. De var deres herrer i fortiden, og de er ved at blive deres herrer igen. Selve slaveriet består i overholdelse af Moseloven. Det viser vers 10. Hedenskabets guder er ikke-eksisterende, og derfor er det dæmonerne, der binder folk til afguderne, og loven er dæmonernes instrument til at slavebinde folk. Før omvendelsen var galaterne slaver under deres afguder, og slaveriet bestod i, at de overholdt forskellige regler og ordninger. Nu er galaterne ved at vende tilbage til deres slaveri, idet de er begyndt på at overholde Moseloven. Paulus sammenligner da galaternes regler og love med Moselovens regler og love. Begge fører ind i et slaveri. Paulus sammenligner en legalistisk jødedom med hedenskab. Begge parter er slaver, og begge er slaver for afguder. Judaisterne mente, at man blev retfærdig i kraft af en opfyldelse af loven, og at man først tilhørte Guds folk, når man var omskåret og fulgte Moseloven. Judaisterne ville dyrke og tjene den eneste sande Gud. De ville være lydige mod Gud, og derfor ville de overholde Moseloven. Men når de baserede deres liv og retfærdighed på både Kristus og opfyldelse af loven, så tjente de i virkeligheden afguder. De var ligesom de hedenske galatere, og de var nu ved at føre galaterne tilbage til hedenskabet og et slaveri for afguderne. Der er altså en uhørt radikalitet over Paulus’ opgør med judaisterne og enhver form for legalistisk jødedom, for legalistisk jødedom er afgudsdyrkelse og hedenskab.

Slaveriet er for afguderne, loven med dens regler (Moseloven eller religionernes love) er instrumentet til at føre og fastholde folk i slaveri, og bagmændene er de dæmoniske magter, der binder mennesker til guderne via love og regler for gudsdyrkelse.

10. *I overholder dage, måneder, festdage og fester* er en eksemplificering af galaternes slaveri. Slaveriet består i overholdelse af en jødisk kalender. Judaisterne ønsker, at galaterne bliver omskåret og følger Moseloven, og derfor refererer eksemplerne til jødiske festdage og fester. Der anvendes præsens, der peger på, at galaterne er begyndt på at overholde disse fester. *Dage* er sabbatter og andre festdage. *Måneder* er nymånefester. *Festdage* er de store fester som

¹³⁶ Begrundelsen er, at magterne (guderne) ikke har nogen realitet som guder. De er menneskelige forestillinger og intet andet, og derfor er de helt uden nogen som helst magt. I Rom 5,6 anvender Paulus adjektivet ”svag” og i Rom 8,3 verbet ”at være svag” om en absolut svaghed.

påske, pinse og løvhyttefest, og *fester* er sabbatsår og nytårsfest. Galaterne er altså begyndt på at følge den jødiske festkalender.

11. *Jeg frygter for jer, om jeg måske har slidt forgæves for jer.* Paulus udtrykker sin frygt for, om hans mission har været forgæves. *Jeg har slidt* refererer til hans missionsvirksomhed. Hvis galaterne overtager det judaistiske program, har Paulus' mission været forgæves. Denne frygt fortæller, hvor langt galaterne er kommet bort fra Paulus.

Paulus skriver om galaternes fortid, hvor de gjorde slavetjeneste for afguderne. Det skyldtes, at de ikke kendt Gud. Men nu kender de Gud, og, hvad der har større værdi, så kender Gud dem, for i Guds kendskab til dem ligger deres kendskab til Gud. På den baggrund advarer Paulus dem mod at vende tilbage til afguderne. Det er de i færd med at gøre, fordi de er begyndt at overholde den jødiske festkalender. Paulus er bange for, at hans arbejde for dem har været forgæves.

Gal 4,12-20: Personlig appel

Paulus har advaret galaterne om ikke at vende tilbage til deres afguder og han har udtrykt sin frygt for, om hans arbejde blandt dem har været forgæves. I Gal 4,12-20 fortsætter han med en personlig appel til galaterne. Han opfordrer dem indtrængende til at blive som ham. Han appellerer til dem ved at minde dem om deres kærlighed til ham under det første besøg, ved at spørge om han er blevet deres fjende ved at skrive sandheden, ved at pege på modstandernes skjulte motiver og ved at beskrive sin egen smerte, når han føder dem igen. Han slutter med at beskrive sin vildrede. Paulus forstår dem ikke.

Tekst

- v.12 Jeg beder jer: Bliv som jeg,
 for også jeg (er blevet) som jer.
 I har ikke gjort mig uret i noget.
- v.13 I ved jo,
 at vi den første gang forkyndte evangeliet på grund af kødets svaghed,
- v.14 og jeres prøvelse ved mit kød har I ikke ringeagtet, og I har heller ikke spyttet,
 men I modtog mig som en Guds engel, som Kristus Jesus.
- v.15 Hvor er nu jeres saligprisning?
 For jeg vidner for jer,
 at hvis det havde været muligt,

- ville I have revet jeres øjne ud og givet dem til mig.
- v.16 Er jeg da blevet jeres fjende,
fordi jeg har fortalt sandheden?
- v.17. De er ivrige efter jer ikke for det gode, men de vil skille jer ud,
for at I kan være ivrige efter dem,
- v.18 Men det er godt altid at blive vist iver i noget godt og ikke alene,
når jeg er hos jer.
- v.19 Mine børn, som jeg igen føder med smerte,
indtil Kristus har vundet skikkelse i jer.
- v.20 Jeg ville ønske, at jeg var hos jer nu og kunne ændre min stemme,
for jeg er i vildrede med hensyn til jer.

Struktur

- v.12abc En bøn: bliv som jeg
- v.12d Forsikring: I har ikke gjort mig uret
- v.13-15 Begrundelse af forsikring via en appel til dem:
v.13-14: baggrund for spørgsmål
v.13: Appel til deres viden : I kender årsagen til forkyndelse
v.14a: I afviste mig ikke på grund af denne årsag
v.14b: I modtog mig som en engel
v.15a: Spørgsmål: hvor er saligprisningen af mig
v.15bcd: begrundelse: I ville have revet jeres øjne ud for mig
- v.16-18 Spørgsmål:
v.16a: er jeg blevet jeres fjende
v.16b: begrundelse: fordi jeg har fortalt sandheden
v.17: forklaring på modsætningsforholdet:
v.17a: modstandernes iver for dem
v.17b: modstandernes mål: udskillelse
v.17c: modstandernes formål: for at I kan blive ivrige efter dem
v.18: præcisering: det er altid godt at blive vist iver i noget godt
- v.19 Paulus' kamp for dem:
v.19a: han føder dem igen med smerte
v.19b: mål: indtil Kristus har vundet skikkelse i dem

- v.20 Paulus' ønske
v.20a: at være hos dem
v.20b: begrundelse: jeg er i vildrede

Tolkning

12. Med *jeg beder jer* introducerer Paulus den følgende opfordring: *Bliv som jeg*.¹³⁷ Paulus er et forbillede, som galaterne skal efterligne. I sammenhængen er der tænkt på, at Paulus lever i frihed fra de bud i Moseloven, der er ophævede. Det gælder ceremonialloven, omskærelse, spiseregler, renhedsforskrifter, sabbat og fester etc. Det gælder naturligvis ikke de ti bud, som Jesus har bekræftet. *For også jeg (er blevet) som jer* er begrundelsen for denne opfordring. På grund af denne frihed fra Moselovens afskaffede bud tilpassede han sig galaterne og blev for dem, der er uden lov, som en, der er uden lov (1 Kor 9,21-22). Paulus tilpasser sig sociale mønstre, der er kulturelt betingede. Der er tale om en kulturel-social tilpasning med det formål at vinde galaterne for evangeliet.

I har gjort mig uret i intet. Paulus forsikrer, at han ikke skriver i vrede, fordi galaterne har gjort ham uret. Det har de ikke. Paulus tænker på hans ophold hos dem (jf. vers 13).

13. Med *I ved jo* giver Paulus en begrundelse for, at galaterne ikke har gjort ham nogen uret (vers 13-15). Paulus appellerer til galaternes viden og minder dem om hans besøg hos dem. *At vi den første gang forkyndte evangeliet på grund af kødets svaghed* fortæller om årsagen til, at han forkyndte evangeliet for dem. Der er sikkert tænkt på en fysisk sygdom, som kunne virke frastødende på galaterne. Paulus var på gennemrejse i det sydgaltiske område og ville sandsynligvis rejse igennem uden at gøre ophold, men han blev standset af sygdom. Under opholdet har han forkyndt evangeliet, og Guds kraft åbenbares i hans svaghed. *Den første gang* refererer til Paulus' første besøg. Det er omtalt i ApG 13,14ff.

14. *Og jeres prøvelse ved mit kød har I ikke ringeagtet, og I har heller ikke spyttet.* Paulus fortsætter med sin beskrivelse af besøget hos galaterne. Det nemmeste er at forstå *jeres prøvelse* som galaternes prøvelse. *Ved mit kød* er årsagen til prøvelsen. Der er tænkt på Paulus' sygdom. Den har været en prøvelse, fordi galaterne har været fristet til at afvise ham på grund af sygdommen. *Har I ikke ringeagtet* fortæller, at galaterne ikke foragtede denne prøvelse, men stod den igennem og hørte på ham. *Og I har heller ikke spyttet* fortæller, at de heller ikke spyttede ved synet af ham for at værges sig mod dæmoner, der havde påført ham sygdommen. Spyt blev brugt

¹³⁷ Paulus argumenterer her ud fra et princip om gensidighed. I forholdet mellem Paulus og menighederne bør der være et sådant princip. Det er et argument, der har en appellerende effekt.

som et værn mod dæmonisk indflydelse.¹³⁸ *Men I modtog mig som en Guds engel, som Kristus Jesus* beskriver, hvordan de modtog Paulus. En *engel* er et sendebud, og de modtog ham som et sendebud fra Gud. Tilføjelsen *som Kristus Jesus* fortæller, at galaterne modtog Paulus som Kristi Jesu repræsentant. Paulus er udsendt af Jesus Kristus, og som apostel repræsenterer han Jesus Kristus, og derfor modtog de Jesus Kristus, da de modtog ham. Den udsendte er identisk med den, der sender.

15. På baggrund af galaternes modtagelse af ham (vers 13-14) stiller Paulus et undrende spørgsmål: *Hvor er nu jeres saligprisning?* Tidligere har galaterne lovprist Paulus' besøg, for da han kom, bragte han evangeliet til dem.¹³⁹ Med *for* indfører Paulus en begrundelse. Paulus begrunder, at galaterne tidligere havde saligprist Paulus, med at fortælle, hvor dyrebar han var i deres øjne. *Jeg vidner for jer* indfører en bevidnelse. *At hvis det havde været muligt, ville I have revet jeres øjne ud og givet dem til mig.* Øjnene betragtes som det dyrebareste hos et menneske, og galaterne ville have ofret alt for Paulus. Det viser deres kærlighed til ham, mens han var hos dem. Dermed har Paulus begrundet galaternes tidligere saligprisning af Paulus.

16. *Er jeg da blevet jeres fjende* er et nyt retorisk spørgsmål. *Da* har konkluderende betydning. Kærlighed er vendt til fjendskab. *Fordi jeg har fortalt sandheden* er begrundelsen for spørgsmålet. *Sandheden* refererer til det, han nu skriver i brevet.

17. Spørgsmålet i vers 16 viser, at der er opstået et modsætningsforhold mellem Paulus og menighederne i Galatien. Paulus forklarer nu, hvordan dette modsætningsforhold er opstået. Det skyldes modstandernes iver efter dem. *De er ivrige efter jer ikke for det gode, men de vil skille jer ud, for at I kan være ivrige efter dem* er en beskrivelse af judaisterne. De er ivrige efter at vinde deres gunst. Tilføjelsen *ikke for det gode* er en karakteristik af deres iver, og de to næste sætninger fortæller, hvorfor det ikke er for det gode. *Men de vil skille jer ud* afslører, at judaisternes intention går ud på at udskille dem fra et fællesskab, og i sammenhængen må det være fra fællesskab med Paulus. De vil løsrive galaterne fra Paulus' lederskab. Det er ikke det gode, for Paulus repræsenterer evangeliets sandhed. *For at I kan være ivrige efter dem* er finalt og angiver judaisternes formål. Judaisterne ønsker, at galaterne er ivrige efter at vinde deres gunst, så de alene

¹³⁸ Sætningen er vanskelig, og det er naturligt at oversætte første del med: "Og jeres fristelse ved mit kød". Men så passer resten af verset ikke: "Har I ikke ringeagtet". Til trods for grammatiske problemer er meningen klar i konteksten, fordi det er tydeligt, at hans sygdom var en fristelse til at afvise ham, men denne sygdom blev ikke anledning til at foragte ham eller til at spytte ad ham.

¹³⁹ Genitiven kan være en possessiv genitiv ("hvor er nu jeres tilstand som salige"), en objektiv genitiv ("Hor er nu saligprisningen af jer") eller en subjektiv genitiv, hvor tanken er at galaterne tidligere har saligprist Paulus.

er optaget af judaisterne. Dette er ikke det gode, for det viser, at judaisterne er selvcentrerede i deres mission.

18. *Men det er godt altid at blive vist iver i noget godt* er en tilføjelse, Paulus bruger passivform og sammen med vers 18b viser det, at Paulus skriver om at blive vist ham iver af galaterne. Genstanden for iveren er Paulus. Forudsætningen er, at denne iver efter at vinde Paulus' gunst er *i noget godt*, som refererer til evangeliet. *Altid* er altid og ikke kun, når han er til stede hos dem.

19. *Mine børn* er en ny tiltale. *Som jeg igen føder med smerte igen* refererer til galaternes omvendelse. Med *smerte* tænker Paulus på hans missionsarbejde (vers 11 og 13). Missionen blandt dem var ikke uden kampe, lidelse og smerte. På grund af judaisterne er galaterne ved at glide bort fra troen, og Paulus er igen i kamp med dens smerte for at vinde dem. Denne nye fødsel er en proces frem mod et mål, som beskrives med *indtil Kristus har vundet skikkelse i jer*. Her sprænger Paulus billedet, når han fortæller, at fødslen af galaterne består i, at Kristus vinder skikkelse i dem. Der er altså identitet mellem at føde dem og at Kristus vinder skikkelse i dem. Der er en uløselig sammenhæng mellem evangeliet og Kristus. Evangeliet er om Jesus Kristus, og det bringer Kristus til den troende. Kristus vinder skikkelse i dem gennem evangeliet, som Paulus nu igen formidler til dem i dette brev. Judaisterne forkynder ikke evangeliet, og for så vidt galaterne gribes mere og mere af judaisternes propaganda, udviskes Kristus mere og mere i dem. Derfor må Paulus igen forkynde evangeliet for galaterne, for at Kristus derved kan vinde skikkelse igen. Målet er en fuld skikkelse, og det nås gennem et fuldt evangelium. Når evangeliet står klart i galaternes tro, så står Jesus klart, og da har han vundet en klar og fuld skikkelse i dem.

20. *Jeg ville ønske, at jeg var hos jer nu*. Paulus slutter denne personlige appel til galaterne med et ønske. Paulus ville gerne være hos dem nu. Men det er ikke muligt. Vi kender ikke de nærmere omstændigheder, der hindrer Paulus. Et brev kan erstatte personlig tilstedeværelse, men ikke i dette tilfælde. *Og kunne ændre min stemme* fortæller, at hvis Paulus var til stede, ville han vide mere præcist, hvordan han skulle tale til galaterne. At ændre sin stemme refererer sandsynligvis til at ændre tone eller indhold.

For jeg er i vildrede med hensyn til jer giver begrundelsen. Grundlæggende er det helt uforståeligt, at galaterne er tiltrukket af judaisternes frelsesforståelse, og det gør, at han er i vildrede med hensyn til, hvad han skal gøre.

Gal 4,12-20 er en personlig appel til galaterne. Han opfordrer dem indtrængende til at blive som ham og leve i frihed fra lovens krav. Han appellerer til dem ved at minde dem om deres

kærlighed til ham under det første besøg, ved at spørge om han er blevet deres fjende ved at skrive sandheden, ved at pege på modstandernes skjulte motiver og ved at beskrive sin egen smerte, når han føder dem igen. Han slutter med at beskrive sin vildrede. Paulus forstår dem ikke.

Gal 4,21-31: Under loven

Paulus har beskrevet galaternes fortid, hvor de gjorde slavetjeneste for afguderne, og deres nutid, hvor de er blevet sønner af Gud, er blevet frie og har fået Guds Søns Ånd (Gal 4,1-7). Han har advaret dem mod at vende tilbage til en slavetjeneste for afguderne (Gal 4,8-11), og han har appelleret til dem (Gal 4,12-20). Paulus har mindet galaterne om sit første besøg og om sin kamp for dem. Galaterne er på vej til at gå ind under loven, og nu giver Paulus en bibelsk illustration af, hvad det vil sige at være under loven.

Tekst

- v.21 Sig mig, I som vil være under loven,
 hører I ikke, hvad loven siger?
- v.22 For der står skrevet, at Abraham fik to sønner,
 en med slavinden og en med den frie kvinde.
- v.23 Men den med slavinden blev undfanget ifølge kødet,
 og den med den frie kvinde (blev undfanget) ved løftet.
- v.24 Dette er talt billedligt,
 for disse (kvinder) repræsenterer to pagter,
 den ene er fra bjerget Sinaj, som føder til slaveri,
 som svarer til Hagar.
- v.25 Ja, Hagar svarer til Sinaj bjerg i Arabien,
 og hun svarer til det nuværende Jerusalem,
 for hun er i slaveri med sine børn.
- v.26 Men Jerusalem foroven er den frie, som er vor moder,
v.27 for der står skrevet:
 *Fryd dig, du ufrugtbare, som ikke har født,
 bryd ud i jubel og råb, du som ikke har haft veer,
 for mange er den enliges børn,
 flere end hende, der har en mand.*
- v.28 Men I, brødre, er i lighed med Isak løftets børn.
- v.29 Men ligesom han, der blev undfanget ifølge kødet,

dengang forfulgte ham, som (blev undfanget) ifølge Ånden, således også nu.

v.30 Men hvad siger Skriften?

Kast slavinden og hendes søn ud,

for slavindens søn skal ikke arve sammen med den frie kvindes søn

v.31 Derfor, brødre, er vi ikke slavindens børn men den frie kvindes.

Struktur

v.21 Introduktion af spørgsmål: hører I ikke loven

v.22-23 Forklaring:

v.22: Abraham fik to sønner

v.23: den ene ifølge kødet og den anden ved løftet

v.24-27 Typologisk tolkning:

v.24a: introduktion

v.24b: forklaring: Hagar og Sara svarer til to pagter

v.24c: den ene svarer til Sinaj

v.24d: typologisk identifikation: Hagar

v.25a: bekræftelse: Hagar svarer til Sinaj bjerg

v.25b: Hagar svarer til nuværende Jerusalem

v.25c: begrundelse: Jerusalem er i slaveri med sine børn

v.26a: modsætning: Jerusalem foroven er den frie

v.26b: typologisk identifikation: hun er vor mor

v.27a: skriftbevis

v.27abcd: citat

v.28 Applicering på galaterne: I er løftet børn

v.29 Modsætning: forfølgelse dengang og nu af løftets børn

v.30 Introduktion af skriftsted

v.30a: opfordring: kast slavinden og hendes søn ud

v.30b: begrundelse: slavindens søn skal ikke arve sammen den fries søn

v.31 Konklusion: vi er den fries børn

Tolkning

21. *Sig mig* introducerer et nyt afsnit. Med *I*, som vil være under loven tiltaler Paulus galaterne som nogle, der vil være under loven. *Loven* refererer til Moseloven. Paulus bruger *under loven* fem

gange i Galaterbrevet (jf. Gal 4,4), og det refererer alle steder til en ordning, hvor mennesket er underlagt lovens krav. Loven er en magt, der bestemmer og kontrollerer vilkåret for vort liv. *Under loven* er et forkortet udtryk for ”underlagt lovens krav”, og i denne sammenhæng betyder det at være under slaveri (se vers 22ff). En del af det judaistiske program har været, at omskærelse og Moselove skal opfyldes, før galaterne kan tilhøre Guds folk. *I, som vil* indikerer, at galaterne endnu ikke har overtaget det judaistiske program helt, men de befinder sig i proces, hvor de tilegner sig dele af judaisternes forståelse.

Paulus stiller et spørgsmål: *Hører I ikke loven*, hvor *loven* er de fem Mosebøger. *Hører I ikke* betyder her er I ikke opmærksomme på. Paulus vil henlede galaternes opmærksomhed på, hvad der faktisk står i de fem Mosebøger om, hvad det vil sige at være under loven.

22. *For* er forklarende. *Der står skrevet* indfører et resume (vers 22-23) af 1 Mos 16 og 21. *At Abraham fik to sønner, en med slavinden og en med den frie kvinde* fortæller, at Abraham fik en søn, Ismael, med slavinden Hagar (1 Mos 16,15) og en søn, Isak, med sin hustru Sara (1 Mos 21,2 og 9). *Slavinden* karakteriserer Hagars stilling som slavinde, og *den frie kvinde* karakteriserer Saras stilling som fri kvinde. Der er tænkt på deres sociale stilling i samfundet.

23. *Men* indfører en kontrast. Der er forskel på de to sønner. *Den ene med slavinden* er Ismael, og han *blev undfanget ifølge kødet*, hvor *ifølge kødet* står for Abrahams beslutning, vilje og kraft. Det svarer til beretningen i Mosebøgerne, idet undfangelsen af Ismael var et resultat af, at Abraham og Sara tog sagen i egen hånd og selv handlede. Ismaels tilblivelse og eksistens er begrundet i kødet.

Den anden er Isak, og han *blev undfanget med den frie kvinde ved løftet*, hvor *ved løftet* er instrumentalt. Isak blev undfanget i kraft af løftet. Med løftet er der tænkt på Guds løfte til Abraham om, at han skulle få en søn (1 Mos 15,4-6 og 15,15-21), og dette løfte muliggjorde undfangelsen. *Ved løftet* står for Guds beslutning, vilje og kraft, og *ved løftet* skal forstås som den ultimative årsag til, at Abraham blev far til Isak. Gal 4,22 og Rom 4,18-21 viser, at Abraham var Isaks biologiske far. Isaks tilblivelse og eksistens er begrundet i løftet.

24. *Som er blevet talt billedligt* refererer til Hagar og Sara. I det følgende tolkes Hagar-Sara-historien typologisk, og derfor skal vi gengive *allēgoroumena* med *er blevet talt billedligt*.¹⁴⁰ Hagar og Sara er typer på to pagter. I resumeet (vers 22-23) beskriver Paulus, 1) at Hagar er en slavinde, 2) at Hagar har en søn, og 3) at han er undfanget ved kødet. Disse tre aspekter

¹⁴⁰ Det er en perifrastisk konstruktion. Verbet betyder a) ”at tale allegorisk”, b) ”at tolke allegorisk” og 3) ”at tale billedligt/metaforisk” (jf. LS s.69).

ved Hagar afbilleder (præfigurerer) tre aspekter ved Sinajpagten og det nuværende Jerusalem, som står for lovens ordning (pagt):

1) Ligesom Hagar har en status som slave, har mennesker under lovens ordning en status som slaver. Det nuværende Jerusalem er dem, der lever under lovens pagt, og de har en status som slaver (Gal 4,25b).

2) Ligesom slavinden Hager føder en søn til slaveri og derfor har en søn som slave, således føder lovens pagt til slaveri og har slaver. Sinajpagten fødte til slaveri (Gal 4,24). Lovens ordning frembringer slaver.

3) Ligesom Hagar undfanger en søn "ifølge kødet" og føder ifølge kødet, undfanger og føder lovens pagt børn ifølge kødet (Gal 4,29). "Ifølge kødet" angiver det middel, hvormed loven frembringer slaver, og midlet er menneskets beslutning, vilje og kraft. Der er tænkt på en situation, hvor mennesket vælger at være under loven, og når det sker, undfanges og fødes en slave, idet loven derved bliver herre over mennesket. Ved menneskets egen beslutning bliver loven dets undertrykker.

I resumeet (vers 22-23) beskriver Paulus også Sara og Paulus nævner, 1) at Sara er en fri kvinde, 2) at Sara har en søn, og 3) at han er undfanget ved løftet. Disse tre aspekter ved Sara afbilleder (præfigurerer) tre aspekter ved nådepagten (løftets pagt) og det frie Jerusalem, som står for evangeliets ordning (pagt):

1) Ligesom Sara har en status som fri, har mennesker under nådepagten en status som frie.

2) Ligesom den frie kvinde, Sara, føder en søn til frihed, føder det frie Jerusalem børn til frihed (Gal 4,26-27 og 4,31).

3) Ligesom Sara undfanger en søn ved løftet, føder nådens pagt børn ved løftet. "Ved løftet" angiver det middel, hvormed evangeliet (løftet) frembringer frie mennesker, og midlet er Guds beslutning, vilje og kraft.

Ekskurs: Allegori og typologi

Der findes forskellige definitioner af allegori. Kendetegnende for en type allegori er, at teksten betyder noget andet end det, den siger. Under den ligefremme betydning, der fremgår af ordene, ligger der gemt en dybere mening, som skal hentes frem. Den ligefremme betydning kan være ligegyldig eller have en begrænset værdi, men tekstens egentlige mening er den dybere. Ud fra denne definition af allegori er Paulus' anvendelse af Hagar og Sara ikke allegorisk. I beskrivelsen af Abrahams to sønner, og at den ene blev undfanges med slavinden og den anden med den frie kvinden er en gengivelse af tekstens ligefremme mening. Når Paulus skriver, at den ene blev undfanget efter kødet og den anden på grund af løftet, er det en korrekt gengivelse af, hvad der står i GT-teksten. Kendetegnende for en anden type allegori er,

at teksten opfattes som et billede, der skal udlægges. Teksten beskriver ikke historiske personer og begivenheder, og der er ingen tidsmæssig afstand mellem dengang og nu. Ud fra denne definition af allegori, er Paulus' anvendelse af Hagar og Sara ikke allegorisk. Paulus beskriver Abraham, Hagar og Sara som historiske personer, der optræder i frelseshistorien og som har frelseshistorisk betydning. Paulus fastholder også den tidsmæssige afstand mellem dengang og nu. Det fremgår eksplicit i vers 29. En typologisk tolkning er baseret på tekstens ligefremme betydning og bygger på, at der findes en korrespondance mellem type (Hagar og Sara) og antitype (Sinajpagt og løftepagt). Korrespondancen finder Paulus i kvindernes sociale status, i at kvindernes sociale status bestemmer sønnernes sociale status, og i måden de to sønner undfanges på. Typologiens kendetegn er:

- 1) at tekstens ligefremme og historiske mening fastholdes,
- 2) at tekstens beskrivelse af personer, begivenheder og institutioner (typer) peger frem mod (præfigurerer) senere personer, begivenheder og institutioner,
- 3) at der er korrespondance mellem type og antitype, så der er et eller flere sammenlignelige elementer,
- 4) at den tidsmæssige afstand fastholdes

Ud fra denne definition er der ingen tvivl om, at Paulus anvender Hagar-Sara-historien typologisk. Han beskriver Abraham, Hagar og Sara som historiske personer, der optræder i Guds frelseshistorie. Hagar præfigurerer en senere ordning (pagt), idet der er tidsmæssig afstand mellem Hagar, Sinaj bjerg og nuværende Jerusalem. Der er tidsmæssig afstand mellem Hagars søn og det nuværende Jerusalems børn (vers 23 og 25/29). Der er tidsmæssig afstand mellem Saras søn og løftets børn nu (vers 28), og den tidsmæssige afstand er eksplicit formuleret i vers 29 ("dengang" – "nu"). Der er korrespondance mellem type og antitype, idet Hagar "svarer" til det nuværende Jerusalem, og i vers 29 er det sammenlignelige element formuleret med "ligesom" og "således". Paulus fastholder den tidsmæssige afstand.

For er forklarende, og *disse repræsenterer to pagter* forklarer typologien. *Disse* er Hagar og Sara, og *repræsenterer* beskriver typologien, idet Hagar og Sara præfigurerer to pagter. Pagt er her brugt om en ordning, der er indstiftet af Gud, og som bestemmer basis og vilkår for mennesket. *To pagter* er Sinajpagten og nådens/løftets pagt. Sinajpagten er lovens ordning, og den har Paulus beskrevet i Gal 3,12. I Sinajpagten er livet bundet til opfyldelsen af budene, og forbandelse er en konsekvens af overtrædelse af budene. Ud fra Hagar anskueliggør Paulus tre sider ved Sinajpagten: 1) Mennesket er ufrit, for det står under lovens krav, 2) eksistens virkeliggøres ved egen kraft, vilje og ressourcer, og 3) konsekvensen af denne pagt er dom (bortvisning; vers 30).

Den ene er den ene pagt, og *fra bjerget Sinaj* angiver pagtens oprindelse. Moseloven blev givet på Sinaj bjerg, og den ene pagt har Moseloven som sit grundlag og indhold. Denne pagt *føder til slaveri*. Ligesom Hagar føder til slaveri (vers 22 og 25), således føder lovens ordning til slaveri. Paulus anvender det metaforiske "føder" på grund af Hagar-Sinaj-typologien. De børn, der fødes, er dem, der tilhører pagten. De fødes til slaveri. Sinajpagten er lovens ordning, og den frembringer slaver, idet loven gør sig til herre over mennesket. Loven undertvinger mennesket. *Som svarer til Hagar* identificerer denne pagt fra Sinaj med Hagar. Hun er typen på Sinajpagten og på

det Israel, der bruger loven som frelsesordning. Dette Israel hører ikke til Abraham-Isak-linjen, men i åndelig forstand til Abraham-Ismael-linjen. Dette videreudvikles i vers 25bc.

25. *Ja* er bekræftende. *Hagar svarer til Sinaj bjerg i Arabien*, hvor *svarer til* beskriver en typologisk identitet. *Sinaj bjerg* identificeres som det bjerg, der ligger *i Arabien*. Paulus tænker på det bjerg, hvor Moseloven blev givet. *I Arabien* er en geografisk bestemmelse og det eneste nye i sætningen. Med denne tilføjelse præciserer Paulus, at han virkelig tænker på det Sinaj bjerg, der ligger i Arabien.¹⁴¹ Meningen er, at Hagar repræsenterer Sinajpagten, som stammer fra Sinaj bjerg, der ligger i Arabien. Vers 25a er en bekræftende gentagelse. Paulus vil slå Hagar-Sinaj-typologien fast.

Og er videreførende, *hun svarer til det nuværende Jerusalem* fortæller, at Hagar også afbilleder (præfigurerer) det nuværende Jerusalem, så der findes også en Hagar-nuværende Jerusalem-typologi. *Det nuværende Jerusalem* er en pagtordning, og denne pagt er identisk med Sinajpagten. Der er jo tale om én pagt. Det nuværende Jerusalem er lovens ordning på Paulus' tid.

For er begrundende, og Paulus begrundet, at Hagar svarer til det nuværende Jerusalem. Begrundelsen er, at Jerusalem er i slaveri med sine børn. *Det er i slaveri med sine børn* er en beskrivelse af det nuværende Jerusalem. Dette Jerusalem er lovens ordning, og Paulus illustrerer et internt aspekt ved lovens ordning, at den giver status som slave. Det nuværende Jerusalem er beskrevet som en moder, der føder børn. Lovens ordning føder slaver under loven.

26. Med *men* beskriver Paulus modsætningen til det nuværende Jerusalem, og det er Jerusalem foroven.¹⁴² *Jerusalem foroven* skal for det første defineres ud fra dets modsætning ("det nuværende Jerusalem"), som repræsenterer en pagtsordning. Det fremgår eksplicit af vers 24, og Hagar-Sinaj bjerg-nuværende Jerusalem er lovens pagtsordning. *Jerusalem foroven* repræsenterer da nådens/løftets pagtsordning. For det andet skal *Jerusalem foroven* defineres ud fra karakteristikkene af det i vers 26 som fri og som vor moder. Ordet "fri" knytter Jerusalem foroven sammen med Sara, som er fri, og "vor moder" knytter ligeledes Jerusalem foroven sammen med Sara, som føder til frihed. Dette viser, at *Jerusalem foroven* repræsenterer nådens pagtsordning. *Foroven* bestemmer *Jerusalem* som det himmelske Jerusalem, og nådens pagtsordning er en

¹⁴¹ På den tid regnede man Sinajhalvøen med til Arabien.

¹⁴² Man kunne forvente, at Paulus ville skrive om et fremtidigt Jerusalem, men han skriver sandsynligvis om et Jerusalem foroven for at betone dets nuværende virkelighed.

himmelsk ordning, fordi Guds løfte og ånd er til stede og virkende i denne ordning. Det transcendent element er da Guds skabende løfte og Guds skabende Ånd.¹⁴³

Er den frie er en karakteristik af dette Jerusalem foroven. Nådens pagtsordning er fri i forhold til loven. Her hersker lovens krav ikke, så at opfyldelse eller overtrædelse bestemmer menneskers vilkår.

Som er vor moder karakteriserer *Jerusalem foroven*. Nådens ordning er som en moder, der føder til frihed. Denne fødsel sker ved løftet (vers 23 og 28) og ved Ånden (vers 29). Jerusalem foroven fik sønner (og døtre) ved Guds skabende indgreb. *Vor* er Paulus og de galatiske troende.

27. *For der står skrevet* indfører et skriftbevis, der begrunder, at Jerusalem foroven er de troendes moder.

*Fryd dig, du ufrugtbare, som ikke har født,
bryd ud i jubel og råb, du som har haft veer,
for mange er den forladte/enliges børn,
flere end hende, der har en mand.*

Citatet er fra Es 54,1 og det følger LXX, der stort set følger den hebraiske tekst. Citatet består af to dele: en opfordring til jubel (vers 27bc) og en begrundelse for dette (vers 27de). Citatet beskriver den *ufrugtbare*, der ikke føder eller har veer, og som er en enlig kvinde uden mand. I citatets oprindelige sammenhæng er den ufrugtbare kvinde en metafor for Israel, som var forstødt, men som Herren igen tager til hustru (Es 54,4ff). Es 54,1 er et løfte om, at Israel skal få børn, som det ikke har født, og som ikke er hendes afkom, og det refererer til folkene (Es 54,3). Når det gælder anvendelsen i Gal 4,27, skal vi ikke identificere den ufrugtbare kvinde med Jerusalem foroven. I typologien svarer Sara til Jerusalem foroven, men denne kvinde i Es 54,1 svarer ikke til Sara, der havde veer og fødte og var gift. Paulus etablerer altså ikke en korrespondance mellem Sara, Jerusalem foroven og den ufrugtbare kvinde, som repræsenterer nådens pagtsordning. Men Paulus bruger Es 54,1 som et skriftbevis på, at Jerusalem foroven er vor moder, som også inkluderer

¹⁴³ Man har ofte defineret "Jerusalem foroven" som menigheden (således Zahn, *galater*, s.238; Lenski, *Galatians*, s.243 og Bruce, *Galatians*, s.221). Men i sammenhængen identificeres Jerusalem foroven som en pagtsordning, og Paulus fastholder også en distinktion mellem Jerusalem og de troede i ordet "vor moder". Men hvis Jerusalem foroven er menigheden, diskuterer man, om Jerusalem kaldes det himmelske på grund af dets eksistens i himlen (lokalitet) eller på grund af dets himmelske oprindelse (karakter). Hvis Paulus tænker på menighedens himmelske eksistens, opererer han med en kosmisk dualisme mellem det nuværende og det himmelske Jerusalem. Paulus vil da betone, at menigheden har en dobbelt eksistens dels i denne verden og dels i den himmelske. Hvis Paulus tænker på menighedens karakter, opererer han med en religiøs dualisme mellem det nuværende og himmelske Jerusalem. Paulus vil da betone menighedens transcendent oprindelse: den er født ved løftet og Ånden. Denne sidste forståelse passer bedst i konteksten, hvor Paulus netop betoner, at løftets børn har sin oprindelse i det transcendent, og det svarer også til citatet (vers 27) i dets oprindelige kontekst, der betoner, at den ufrugtbare mange børn er givet hende af Gud, der beskrives som skaberen, genløseren og opbyggeren.

galaterne. Nådepagten var for Israel, men Es 54,1 forudsiger, at den også skal være det for folkene. De er som den ufrugtbare søn, og derfor er Jerusalem foroven vor moder.

28. *Og* er videreførende, og Paulus applicerer nu typologien direkte på galaterne. *I, brødre* er en stærkt betonet tiltale. Galaterne er brødre, fordi de tilhører den samme slægt nemlig Abrahams slægt, og fordi de er født efter samme princip nemlig løftet. Paulus forsikrer, at galaterne er løftets børn i lighed med Isak. I typologien er Isak type, og galaterne er antitypen. Forsikringen lyder: *Er i lighed med Isak løftets børn.* Ordene *i lighed med Isak* viser, at det er en typologi, da lighed eller korrespondance er et karakteristisk element i typologien. Isak var løftets barn, idet han blev undfanget ved løftet (vers 23). I Isaks tilfælde er løftet Guds konkrete løfte om, at Abraham og Sara skal få en søn (1 Mos 18,10 og 21,1). Løftet var det middel, hvorved Isak blev undfanget (jf. vers 23). *I er løftets børn* viser, at Isak præfigurerer galaterne. Ligesom Isak blev undfanget ved Guds løfte, således er galaterne blevet undfanget (født) ved Guds løfte. I sammenhængen kan "løftet" kun referere til løftet til Abraham. Det er det løfte, Paulus omtaler i Gal 3,16; 3,18; 3,19; 3,22 og 3,29. Løftet er: "I dig skal alle folk velsignes" (Gal 3,8), og i Gal 3,14 kaldes dette for "Abrahams velsignelse."¹⁴⁴ I analogi med løftet om Isak er dette løfte årsagen til, at galaterne blev født som troende, og løftet virker da som et udvælgende og skabende princip, der gennem evangeliet frembringer troende.¹⁴⁵

29. *Men* kan indføre en modsætning til det foregående. Til trods for at de er løftets børn, bliver de forfulgt ligesom Isak. En anden mulighed er, at *men* er bekræftende ("ja"). Galaterne er virkelig løftets børn, for de forfølges, ligesom Isak blev forfulgt. Dette bekræfter (beviser), at de er løftets børn, for det hører til løftets børns kendetegn, at de forfølges. Med *ligesom han, som blev undfanget ifølge kødet, dengang forfulgte ham, som blev undfanget ifølge Ånden* beskriver Paulus et nyt aspekt ved typologien. Ismael forfulgte Isak, og det svarer til og præfigurerer, at jøderne forfølger de kristne. To karakteristiske elementer i typologien er fremme her: Dels det sammenlignelige (*ligesom – således*) og dels det historiske (*dengang– nu*). *Han, som blev undfanget ifølge kødet* er Ismael, som blev undfanget *ifølge kødet*, og dvs. ved menneskets egen beslutning, vilje og ressourcer (jf. vers 23). I 1 Mos 21,9 (DO) står der, at Sara så Ismael "lege med Isak". I sammenhængen (1 Mos 21,10) må det have en negativ betydning og implicere en form for overgreb eller misbrug af Isak.¹⁴⁶ Ismael truer Isaks arveret. *Ham, som blev undfanget ifølge Ånden* er Isak,

¹⁴⁴ Det eneste andet løfte, der omtales i det foregående, er det konkrete løfte til Abraham og Sara om, at de skal få en søn (Gal 4,23). Men dette er en konkret løfte, der udelukkende gælder Isak.

¹⁴⁵ Løftet er selvgenererende, idet det opfylder sig selv ved at frembringe troende og derved formidle velsignelsen til nye modtagere.

¹⁴⁶ Jf. Hamilton, *Genesis 2*, s.78, der nævner dette som en mulighed.

der blev undfanget *ifølge Ånden*, og dvs. i kraft af Guds løfte (jf. vers 23). *Ifølge Ånden* og *ved løftet* er komplementære udtryk, idet Guds Ånd virker skabende gennem Guds løfte. Ånden er Gud, for så vidt han handler i denne verden, og ved Ånden virkeliggør Gud sin udvælgende vilje gennem løftet til Abraham. Både løftet og Ånden står for Guds beslutning, vilje og kraft. *Således også nu* applicerer typologien på nutiden. Ismaels forfølgelse af Isak gentager sig i jødernes forfølgelse af de Kristus-troende.

30. *Men hvad siger Skriften* er en formel, der bruges til at indføre skriftcitater (Rom 4,3 og 11,2). *Men* indfører en modsætning. Galaterne er blevet forfulgt af judaisterne. Det skal nu ophøre, og galaterne skal gå over til modstand mod judaisterne og uddrive dem af deres menigheder. Citatet er en gengivelse af Saras ord i 1 Mos 21,10, men når det indføres som, hvad Skriften siger, betyder det, at Sara har udtalt Guds mening og ord. Dette er berettiget på grund af 1 Mos 21,12.

Kast slavinden og hendes søn ud, for slavindens søn skal ikke arve sammen med den frie kvindes søn er citatet. Gengivelsen svarer til LXX bortset fra slutningen, hvor LXX har ”min søn Isak”. LXX svarer til den hebraiske tekst. Ændringen skyldes en tilpasning til sammenhængen i Galaterbrevet. *Kast slavinden og hendes søn ud* er en befaling om at bortvise Hagar og sønnen Ismael. Der er tale om en fysisk fordrivelse. Oprindeligt er det en befaling til Abraham, men den appliceres nu på galaterne. Denne applicering er baseret på typologien, hvor slavinden og hendes søn (type) svarer til judaisterne (antitype) og den frie søn (type) svarer til galaterne (antitype). Verbet *kast ud* refererer til en bortdrivelse fra menighederne i fysisk forstand. Der er tale om en ekskommunikation af judaisterne i de galatiske menigheder.¹⁴⁷

For slavindens søn skal ikke arve sammen med den frie kvindes søn er begrundelsen for denne befaling. Arven er løftet til Abraham om velsignelsen (retfærdighed ved tro), og denne arv er kun for de troende galatere. Judaisterne har ved deres kombination af tro og gerninger skilt sig ud fra troen og Kristus. Fordrivelsen bliver da en dom over judaisterne og et tegn på, at de ikke tilhører Abrahams slægt.¹⁴⁸ Den fysiske adskillelse er et ydre og synligt tegn på den åndelige og teologiske adskillelse i menigheden.

¹⁴⁷ Zahn, *Galater*, s.245 og Longenecker, *Galatians*, s.217. Befalingen er rettet imod judaisterne, da de er trængt ind i menighederne. Den er ikke rettet til jøder generelt (således Burton, *Galatians*, s.267-268 og Betz, *Galatians*, s.250-251), der jo ikke tilhører menighederne i Galatien. Nogle stiller sig afvisende over for, at citatet skal forstås som en opfordring til at uddrive judaisterne (Schlier, *Galater*, s.227 og Schreiner, *Galatians*, s.306), men da må man ignorere den udtalte befaling i citatet, der har vægten.

¹⁴⁸ Hvis man mener, at slavinden og hendes søn svarer til jøderne, ligger vægten i udsagnet på, at de ikke skal arve. Skriftcitater er da en dom over jøderne og fortæller, at de er udelukket fra frelsen (således Oepke, *Galater*, s.152, Schlier, *Galater*, s.227 og Betz, *Galatians*, s.251).

31. Derfor, brødre, er vi ikke slavindens børn men den frie kvindes børn er den afsluttende konklusion på afsnittet Gal 4,21-30. Paulus har allerede slået fast, at det himmelske Jerusalem er vor moder (vers 27), og at galaterne er løftets børn (vers 28), og som løftets børn er galaterne den frie kvindes børn. I denne afsluttende konklusion vender Paulus tilbage til temaet: slave – fri. Galaterne er født ved løftet og Ånden, og de er ikke bestemt til slaveri under Moseloven men til frihed fra lovens krav

Galaterne er ved at vende sig fra Paulus og tage imod det judaistiske program. De ønsker at være under loven, og Paulus spørger nu, hvad Mosebøgerne selv siger om at være under loven. Han fortæller om Abrahams to sønner. Den ene er Ismael, som blev født af slavinden Hager, og den anden er Isak, der blev født af den frie kvinde, Sara. Denne beretning tolker Paulus typologisk. Hagar er en type på Sinajpagten og det nuværende Jerusalem, og hun præfigurerer på tre områder lovens pagt. 1) Hun er slavinde, og dem under loven er slaver. 2) Hun føder til slaveri, og lovens ordning føder til slaveri. 3) Hagar undfanger en søn ved kødet, og lovens ordning undfanger og føder ved kødet. Sara er en type på Jerusalem foroven, og hun præfigurerer på tre områder nådens eller løftets pagt. 1) Sara er fri, og dem under løftets pagt er frie. 2) Sara føder til frihed, og løftets ordning føder til frihed. 3) Sara undfanger en søn ved løftet, og løftets pagt frembringer frie mennesker ved løftet. Paulus forsikrer, at galaterne er løftets børn. Paulus finder endnu element i sin typologiske læsning. Ligesom Ismael forfulgte Isak, således forfølger lovens børn nu løftets børn, men ligesom slavinden og hendes søn blev bortvist, således skal galaterne nu bortvise judaisterne. Paulus slutter med at forsikre, at galaterne er den fries børn.

Gal 5,1-6,10: Tredje hoveddel: Bevar friheden i kærlighed

Det tredje og sidste større afsnit i Galaterbrevet indeholder formaninger. Det består af fire dele:

- 1) Gal 5,1-12: Formaning til at bevare friheden fra loven
- 2) Gal 5,13-26: Formaning til at vandre efter Ånden og ikke efter kødet
- 3) Gal 6,1-5: Bær hinandens byrder

4) Gal 6,6-10: Understøt jeres undervisere

Gal 5,1-12: Frihed fra loven

I det foregående afsnit (Gal 4,21-31) har Paulus demonstreret, hvad det vil sige at være under loven. Han har brugt beretningen om Abraham og hans to sønner med Hagar og Sara som en typologi, der viser, at det at være under lov betyder at være slave under loven. Det eksemplificerer Paulus med Hagar og sønnen Ismael, som illustrerer lovpagten (Sinajpagten og det nuværende Jerusalem). Med Sara og sønnen Isak eksemplificerer Paulus nådepagten (det himmelske Jerusalem), og Sara og hendes søn illustrerer friheden fra loven under denne pagt. I Gal 5,1-12 formaner Paulus galaterne til at stå fast i denne frihed, og han advarer mod at lade sig omskære. Omskærelsen er en trussel mod friheden, og ved at lade sig omskære slår de ind på en anden frelsesvej, hvor de skal holde hele loven og forsøge at blive retfærdige ved loven. På denne frelsesvej er de afskåret fra Kristus og nåden. Evangeliet som frelsesordning betyder, at de har gavn af Kristus, står i nåden og i tro venter den eskatologiske retfærdighed. Her er de i Kristus, og i ham gælder tro, der er virksom i kærlighed. I vers 7-12 advarer Paulus mod dem, der forkynnder omskærelse som en frelsesbetingelse. De repræsenterer ikke sandheden, kommer ikke fra Gud og de bringer forvirring. Dommen venter dem.

Tekst

- v.1 Til frihed har Kristus befriet os.
Stå derfor fast og lad jer ikke igen underkaste slaveriets åg.
- v.2 Se jeg, Paulus, siger jer,
at hvis I lader jer omskære, så gavner Kristus jer ikke.
- v.3 Jeg vidner igen for ethvert menneske, som lader sig omskære,
at han er skyldig at opfylde hele loven.
- v.4 I er blevet løst fra Kristus,
I som søger at blive erklæret retfærdige ved loven,
I er faldet ud af nåden
- v.5 For ved Ånden venter vi på grund af tro et håb, retfærdigheden.
- v.6 For i Kristus Jesus gælder hverken omskærelse eller manglende omskærelse,
men tro, som er virksom i kærlighed
- v.7. I løb godt.
Hvem har hindret jer i at adlyde sandheden?
- v.8 Overtalelsen kom ikke fra ham, som kaldte jer.
- v.9 En smule surdej gennemsyrrer hele dejen.

v.10 Jeg har tillid til jer i Herren, at I ikke vil tænke noget andet.

v.11 Men hvis jeg, brødre, også forkynder omskærelse,
hvorfor forfølges jeg da?

Da er anstødet, korset, sat ud af kraft

v.12 Gid de dog lader sig kastre!

Struktur

v.1a Konklusion: til friheden har Kristus befriet os

v.1bc Følge: stå derfor fast

v.2 Begrundelse: hvis I lader jer omskære, gavner Kristus intet

v.3-4 Forklaring:

v.3a: årsag: enhver som lader sig omskære

v.3b: følge: han er skyldig at opfylde hele loven

v.4a: følge: I er blevet løst fra Kristus

v.4b: årsag: I søger at blive erklæret retfærdige ved loven

v.4c: følge: I er faldet ud af nåden

v.5 Begrundelse: Vi venter et håb, retfærdigheden

v.6 Begrundelse: I Kristus gælder tro, som er virksom i kærlighed

v.7a Anerkendelse: I løb godt

v.7b Spørgsmål: hvem har hindret jer i at adlyde sandheden?

v.8 Identifikation: overtalelsen kom ikke fra ham, som kaldte jer.

v.9 Advarsel: en smule surdej gennemsyrer hele dejen

v.10 Indrømmelse: Jeg har tillid til jer i Herren

Advarsel: men den der forvirrer jeg skal bære dom

v.11a Årsag: hvis jeg også forkynder omskærelse

v.11b Følge: hvorfor forfølges jeg da?

v.11c Følge: anstødet, korset, er sat ud af kraft

v.12 Ønske: Gid de dog lader sig kastre

Tolkning

1. *Til frihed har Kristus befriet os* står som konklusion på det foregående afsnit, der handler om slaveri under loven og frihed under nåden. *Til frihed* er befrielsens formål og friheden er frihed fra loven. Det viser både det foregående og det følgende. Med loven er der tænkt på en

frelsesordning,¹⁴⁹ og den troende er ikke længere underkastet lovens bud, der skal opfyldes for at blive frelst. Denne frihed er en gave, for det er Kristus, der har befriet den troende. *Har befriet* refererer til frelsens øjeblik, hvor vi erklæres retfærdige ved tro. I dét øjeblik har vi opfyldt lovens krav, og i dét øjeblik er vi befriet fra lovens som frelsesvej og fra lovens magt.

Stå derfor fast og lad jer ikke igen underkaste slaveriets åg er følgen. Den er formuleret som en befaling, og vi får et typisk eksempel på, at en befaling (imperativ) er baseret på, hvad vi er (indikativ). De er frie fra loven (indikativ), og derfor skal de stå fast og ikke underkaste sig loven (imperativ). Frihed fra loven er en virkelighed. Den har Gud givet dem. Den frihed skal de aktualisere. De troende skal blive, hvad de allerede er. *Stå fast* er den første befaling, og det er underforstået, at de skal stå fast i friheden. *Lad jer ikke igen underkaste slaveriets åg* er den anden befaling. Den står som modsætning til den første.¹⁵⁰ *Igen* viser, at galaterne før omvendelsen var underkastet loven (se Gal 4,1ff).¹⁵¹ Den naturlige lov var et grundvilkår i deres tilværelse.¹⁵² *Åg* refererer til loven pga. sammenhængen (jf. også ApG 15,10),¹⁵³ Med loven er der tænkt på loven som en frelsesordning, og i den ordning er loven en tyran, der hersker uindskrænket over mennesket. Den kræver, at mennesket opfylder alle dens krav. Paulus advarer mod, at galaterne vender tilbage til slaveriet under loven.

2. Anden halvdel af vers 1 står som introduktion til det følgende. Tema er en opfordring til at stå fast i friheden fra loven og ikke at underkaste sig loven, og Paulus begrundes nødvendigheden af denne opfordring i vers 2-6. Han viser, hvilke konsekvenser omskærelsen har. Dels mister de Kristus, og dels forpligtes de på hele loven. Kristus og omskærelse udelukker hinanden gensidigt, og når de lader sig omskære, mister de friheden fra loven og underkaster sig igen slaveriet under loven. *Se jeg, Paulus, siger jer* indleder begrundelsen og giver det følgende udsagn vægt. Paulus sætter sin personlige autoritet ind bag denne advarsel. Han taler med apostolsk autoritet (Gal 1,1 og 1,6-9 og 1,15-16). *Hvis I lader jer omskære* er betingelsen. Med omskærelsen er der ikke tænkt på selve handlingen, men på at den er en frelsesbetingelse (se vers 4). Galaterne vil lade sig omskære, for at de kan blive erklæret retfærdige ved gerninger. *Så gavner Kristus jer ikke* er følgen. Galaterne har da ingen gavn af Kristus (Gal 2,21), og det gælder både, hvad han er

¹⁴⁹ Kravet om, at den, der lader sig omskære, skal opfylde hele loven (vers 3), og karakteristikken af den, der lader sig omskære, som en person, der forsøger at blive erklæret retfærdig ved loven (vers 4), viser, loven her er en frelsesordning

¹⁵⁰ Modsætningen definerer "friheden" som det modsatte af slaveri under loven. "Frihed" er frihed fra loven.

¹⁵¹ Menighederne i Galatien er overvejende hedningekristne.

¹⁵² Hvad loven angår, befinder jøder og hedninger sig i den samme situation. Begge kender loven. Jøderne kender den fra Moseloven og hedningerne fra den naturlige lov. Begge er underkastet loven, og begge er i slaveri under loven.

¹⁵³ I den rabbiniske litteratur kan man finde vendinger som at tage lovens åg på sig eller at tage Himmerigets åg på sig, og det refererer til at forpligte sig på loven og adlyde loven (jf. Bruce, *Galatians*, s.226).

(retfærdigheden; Gal 5,5), hvad han har gjort (soningsdød; Gal 3,13), og foreningen med ham. Det er vigtigt for forståelsen, at Paulus tænker i ordninger. Der er loven som frelsesordning. Dens princip er gerninger, og et menneske bliver erklæret retfærdig ved at opfylde alle lovens krav (Gal 3,10). Den retfærdige skal leve ved sine gerninger (Gal 3,12). Denne ordning er slaveriets ordning. Der er evangeliet som frelsesordning. Dens princip er troen, og et menneske erklæres retfærdig ved tro. Den retfærdige skal leve af tro (Gal 3,11). Denne ordning er frihedens ordning. I denne ordning griber den troende Kristus og har gavn af ham, og i denne ordning hersker nåden (vers 4).

Hvordan står de fast? Det gør de ved at stå fast i evangeliet, for det forkynnder og formidler retfærdighed af nåden alene og ved tro alene. Evangeliet fornyer derfor stadig friheden fra loven.

3. I vers 3-4 forklarer og udfolder Paulus, hvordan det kan være, at Kristus ikke gavner dem, hvis de lader sig omskære. Med *jeg bevidner* giver Paulus vægt til det følgende udsagn. *Nemlig* er forklarende. *For ethvert menneske, som lader sig omskære* beskriver for hvem, Paulus bevidner.¹⁵⁴ *At han er skyldig at opfylde hele loven* beskriver konsekvensen af at lade sig omskære (jf. Gal 3,10 og Rom 2,25). Måske har nogle galatere troet, at det kun handlede om ét krav nemlig omskærelsen, og at man bare kunne opfylde dette krav. Men omskærelsen er en del af en samlet løsning, og ved at lade sig omskære forpligter galaterne sig til at opfylde hele loven (jf. Gal 3,10). Galaterne slår derved ind på lovens vej til frelse, og på den vej skal hele loven opfyldes.

4. Vers 4 er en del af forklaringen til vers 2. Paulus viser, at forpligtelsen til at opfylde loven er det samme som at søge at blive retfærdig ved loven, og dette har som konsekvens, at man løses fra Kristus. Paulus begynder med *I er blevet løst fra Kristus*, der beskriver konsekvensen af, at galaterne forsøger at blive retfærdige ved loven. Forbindelsen til Kristus er brudt. De er ikke længere i Kristus men uden for Kristus. *I som søger at blive erklæret retfærdige ved loven* karakteriserer dem nærmere. Paulus viser eksplicit, at omskærelsen er et element i et bestemt frelsesprogram. Galaterne vil omskæres som led i et forsøg på at blive erklæret retfærdige ved loven. *Ved loven* fortæller, at opfyldelse af loven er midlet til at erhverve retfærdighed. Paulus har tidligere vist, at ingen kan blive erklæret retfærdig ved loven (Gal 2,16 og 3,11), og derfor er det noget, de forsøger. *I er faldet ud af nåden* forklarer, hvad det betyder, at forbindelsen til Kristus er løst (Gal 1,6 og 2,21 og jf. Rom 5,2).¹⁵⁵ *Nåden* kan enten referere til Guds holdning til os, at han elsker os ufortjent, eller det kan referere til selve frelsen, som er en ufortjent gave. Det sidste er det rigtige. Det viser begrundelsen i vers 5. Nåden er retfærdigheden ved tro. I vers 3-4 forklarer

¹⁵⁴ Der er naturligvis tænkt på hedningekristne, og sprogbrugen viser, at galaterne endnu ikke er blevet omskåret.

¹⁵⁵ Det at være løst fra Kristus er det samme som at være faldet ud af nåden, for har et menneske Kristus, har han nåden.

Paulus, hvorfor galaterne ikke har gavn af Kristus, hvis de lader sig omskære. Kristus og omskærelse er gensidige modsætninger, for de tilhører to forskellige frelsesordninger:

evangeliet:	loven:
frihed fra loven	slaveri under loven
Kristus	omskærelse
nåde	opfyldelse af loven
retfærdighed ved tro	retfærdighed ved loven

Paulus viser også, at Kristus og omskærelse er gensidige modsætninger:

Omskærelse – opfyldelse af loven – retfærdighed ved loven
Omskærelse – løst fra Kristus og nåden

5. Med *for* giver Paulus en begrundelse for, at galaterne er løst fra Kristus og faldet ud af nåden, når de forsøger at blive retfærdige ved loven. Begrundelsen består i, at Paulus beskriver, hvordan mennesker i virkeligheden får retfærdighed. Paulus beskriver modsætningen til at blive retfærdig ved loven. *For ved Ånden venter vi på grund af tro et håb, retfærdigheden* er begrundelsen. *Vi* er vi troende. *Ved Ånden* betyder, at Guds ånd formidler denne forventning til os, og det sker gennem evangeliet. Ånden gives gennem evangeliet (Gal 3,1-3) og virker overbevisning gennem evangeliet. Retfærdighed ved tro er evangeliets indhold, og da virker Ånden denne forventning gennem evangeliet. *På grund af tro* angiver årsagen til denne forventning. Et menneske erklæres retfærdig ved tro. Det sker, når et menneske kommer til tro. Evangeliet formidler retfærdighed, og den modtager et menneske i troen. Det er en retfærdighed over for Gud. Et menneske venter også retfærdighed, og her er der tænkt på den endelige åbenbaring af retfærdigheden. Den finder sted på dommens dag (2 Tim 4,8). Den nuværende og den kommende retfærdighed er den samme retfærdighed. Der er ingen forskel i indhold, og begge formidles til mennesker ved troen, og derfor er *på grund af tro* årsagen til denne forventning.¹⁵⁶ Forskellen består i, at den nuværende retfærdighed er skjult for verden, mens den kommende retfærdighed er åbenbar for verden. På dommens dag åbenbarer Gud den for verden.¹⁵⁷ Forventningen er en forventning om *håb, retfærdigheden*.¹⁵⁸ Håbet er her retfærdigheden.¹⁵⁹ Dette er den bedste tolkning, da fokus er på retfærdighed, og hvordan denne opnås.

¹⁵⁶ Vers 6 viser, at troen og Ånden ikke har vægten, og at troen er årsag til denne forventning.

¹⁵⁷ Lenski, *Galatiens*, s.259-260 og Schreiner, *Galatiens*, s.316.

¹⁵⁸ Håbet er konkret forstået og betegner håbets indhold (det man håber på). Dette kan forstås på flere måder. Meningen kan være, at håbet kommer fra retfærdigheden. Den troende har allerede retfærdighed i dette liv ved troen, og denne retfærdighed giver håb. Tolkningen er sproglig mulig, men giver ikke mening. Hvis retfærdigheden er den troendes

6. Med *for* begrundes Paulus, at forventningen om retfærdighed er ved Ånden og troen. Begrundelsen er, at i Kristus betyder omskærelse ikke noget men tro. *I Kristus Jesus* er i troens relation til Kristus Jesus. *Gælder hverken omskærelse eller manglende omskærelse*. Sammenhængen handler om retfærdighed, og Paulus skriver da, at omskærelse ikke har nogen betydning, når det gælder et menneskes retfærdighed over for Gud (Gal 6,15 og 1 Kor 7,19).¹⁶⁰ *Men tro, som er virksom i kærlighed* indfører, hvad der betyder noget i relationen til Kristus og til retfærdighed. Det gør troen på Jesus Kristus, og der er tale om den tro, der modtager og venter retfærdighed. *Tro* er nærmere karakteriseret *som er virksom i kærlighed*, og det rejser spørgsmålet om forholdet mellem tro og kærlighed, og hvad en retfærdiggørende tro er. I de foregående kapitler har Paulus knyttet retfærdighed til troen alene. Han har skrevet, at vi erklæres retfærdige af tro (Gal 2,16; 3,6; 3,8 og 3,11). Paulus har beskrevet troen og loven som modsætninger og tro og gerninger som modsætninger (Gal 3,10-14). Det er altså troen alene og uden gerninger, der modtager retfærdigheden. På den baggrund kan *tro, som er virksom i kærlighed* ikke betyde, at troen skal fyldes ud af kærlighed, for at den kan modtage retfærdighed, eller at kærligheden er en kvalitet ved troen, og at troen kun kan retfærdiggøre, når denne kvalitet foreligger, eller at troen skal aktiveres af kærligheden, og at det kun er den aktiverede tro, der retfærdiggør. Derved bliver troen en gerning eller gerning (kærlighed) en væsensbestemmelse af troen.¹⁶¹ Troen alene modtager retfærdighed. Kærlighed er troens/Åndens frugt (Gal 5,22), og derfor er det bedst at forstå *i kærlighed* som måden, hvorpå troen viser sig virksom. *I kærlighed* er den troendes kærlighed til mennesker (se Gal 5,14). Det er altså den tro, der viser sig virksom i kærlighed, der betyder noget i relationen til Kristus og dermed i relation til retfærdighed. Det skal forstås på den måde, at det er troen alene, der frelser og modtager retfærdigheden, og at kærligheden er troens kendetegn. Den bevidner troens

nuværende retfærdighed, så er objektet for vores forventning håbet forstået som det, vi håber på. Men det betyder, at Paulus bare skriver, at vi venter det, vi håber på, og det er dobbeltkonfekt og intetsigende.

¹⁵⁹ Det giver meget mere mening, at Paulus skriver: "Vi venter det, vi håber på, nemlig retfærdigheden." Andre forslag er, at det er en objektiv genitiv ("håb om retfærdighed"), men det giver ikke mening, at de troende blot venter en håb – om retfærdighed. Det kunne være en possessiv genitiv ("det håb retfærdigheden ejer"), og det betyder, at håbet er noget andet end retfærdigheden, men da bliver håbet hovedordet i sammenhængen, mens det i virkeligheden er retfærdighed, der er hovedordet i sammenhængen.

¹⁶⁰ Mussner, *Galaterbrief*, s.352.

¹⁶¹ Schlier, *Galater*, s.235, definerer troen som en tro, der er virksom i kærligheden og så er virkelig. Tro og kærlighed kan ikke adskilles: "Im Glauben hat die Liebe das, was sie möglich macht, in der Liebe hat der Glaube das, was sie ihn am Werke und altså wirklich macht." Mussner, *Galaterbrief*, s.353-354, skriver, at sola-fide-principet ikke er uindskrænket princip, men det gælder kun, når troen er virksom i kærlighed. Kærlighed er da den grundlæggende bestemmelse (kvalitet), som den retfærdiggørende tro skal besidde, eller kærligheden er den retfærdiggørende tros væsen. Schliers og Mussners definitioner svarer til den klassiske katolske definition på en retfærdiggørende tro. Her definerer man troen som *fides caritate formata*, der betyder en tro, der er formet af kærligheden. Troen er fyldt ud af kærligheden, og et menneske retfærdiggøres da af tro og kærlighed. Der er interessant at repræsentanter for det nye Paulusperspektiv definerer troen på samme måde som klassisk katolsk teologi gør (se Dunn og Garlington).

eksistens. Paulus skriver i vers 5 om den endelige dom, og den dom er efter gerninger, der bevidner troen eller vantroen. Det er sikkert grunden til, at Paulus skriver om tro, der er virksom i kærlighed i dette vers.

I Gal 5,1-6 indleder Paulus med at fastslå, hvad Kristus har gjort for dem. Han har befriet dem fra slaveri under loven. Friheden er de troendes virkelighed (indikativ), og på den virkelighed baserer han sin opfordring til dem om at stå fast i friheden og ikke underkaste sig slaveriet under loven igen. Paulus forklarer denne opfordring med at beskrive, hvad der sker, hvis galaterne lader sig omskære. Omskærelsen er ikke en social-kulturel tradition men en frelsesbetingelse. Når de derfor lader sig omskære betyder det, at de slår ind på lovens vej til retfærdighed, og at de skal opfylde hele loven. Når de lader sig omskære betyder det, at de ikke har gavn af Kristus, at de er løst fra ham, og at de er faldet ud af nåden. For Paulus er der to frelsesordninger. Der er lovens ordening, og dens princip er gerninger. I denne ordening skal hele loven opfyldes, og da dette er umuligt, møder mennesket Guds forbandelse (Gal 3,10-14). Der er evangeliets ordening, og dens princip er troen. I denne ordening har de troende gavn af Kristi stedfortrædende gerninger. Her hersker nåden, retfærdigheden og velsignelsen. De to ordninger er absolutte modsætninger. De kan ikke kombineres, for når et menneske vælger lovens ordening, afviser han Guds frelse, afslår Guds retfærdighed og fornægter Kristus. Han opstiller et andet frelsesgrundlag end Kristus. Han sætter sin tillid til egne gerninger og ikke til Kristus. Derfor betyder omskærelsen som et led i menneskets eget frelsesprogram, at mennesket løses fra forbindelsen til Kristus og falder ud af nåden. Dette ser sådan ud:

Omskærelse → loven (frelsesordening) → forpligtelse til at opfylde hele loven → gerninger
Troen → Kristus (frelsesordening) → retfærdighed → nåden

Vers 7-12 er anden del af begrundelsen for, at de skal stå fast i friheden og ikke underkaste sig slaveriet under loven, og den består i dels en karakteristik af judaisterne og dels en afvisning af en beskyldning mod Paulus. Paulus begynder med en ros, men går derefter straks over til en beskrivelse af judaisterne, som nogle der er i opposition til evangeliets sandhed, og som ikke repræsenterer Gud. Paulus afviser en beskyldning mod, at han selv forkynder omskærelse som et krav til frelse. Karakteristikken af judaisterne og afvisningen af beskyldning fungerer som en begrundelse for at stå fast i friheden. Judaisterne repræsenterer hverken evangeliets sandhed eller Gud, og Paulus forkynder ikke omskærelse.

7. Paulus fortsætter med at rose galaterne: *I løb godt*. Paulus bruger ordet ”at løbe” metaforisk om at leve som kristen. ”I løb godt” beskriver begyndelsen på deres kristne liv (jf. Gal

3,1ff). Fortsættelsen definerer ”at løbe” som at leve i evangeliets sandhed og med troens retfærdighed. *Hvem har hindret jer i at adlyde sandheden* er et retorisk spørgsmål, der fokuserer på, hvem der har lagt hindringer i vejen for deres gode løb. *Sandheden* er evangeliet (Gal 2,5 og 2,14). Judaisternes propaganda har virket. Galaterne befinder sig i en frafaldsproces.

8. Paulus afviser, at det er ham, der har lagt hindringer i vejen for galaterne. *Overtalelsen kom ikke fra ham, som kaldte jer* er svaret på det retoriske spørgsmål i vers 7. *Overtalelsen* er en overtalelse til at forlade sandheden, og *fra ham, som kaldte jer* refererer til Gud. Det faste mønster i de paulinske breve er, at det er Gud, der kalder. Gud kaldte galaterne til frelse gennem evangeliet (Gal 1,6). Hos Paulus er kaldelsen effektivt forstået. Kaldelse er ikke en indbydelse, men kaldelse drager mennesket ind i frelsen. Kaldelsen virkeliggør frelsen i dem. Svaret identificerer judaisterne som nogle, der ikke repræsenterer Gud. De kommer ikke med hans åbenbaring, og Gud kalder dem ikke gennem deres propaganda.

9. Paulus karakteriserer overtalelsen fra judaisterne som en ond indflydelse. Han skriver: *En smule surdej gennemsyrrer hele dejen*. I denne sætning er *en smule surdej* judaisternes lære. *Surdej* bruges normalt i NT om en ond indflydelse (Matt 16,11+11-12; Mark 8,15; Luk 12,1 og 1 Kor 5,6-8).¹⁶² Judaisterne har vundet indpas i menigheden, og med *gennemsyrrer hele dejen* betoner Paulus, at deres indflydelse, der begynder i det små, vil brede sig til hele menigheden. *Hele dejen* er en metafor for menigheden (1 Kor 5,6). Som eksempler på judaisternes lære har Paulus nævnt krav om at overholde jødiske spiseregler, omskærelse og sabbat (Gal 2,12-13 og 4,10-11). Krav om opfyldelse af loven og retfærdighed ved loven vil brede sig til alt i den kristne tro og ødelægge den.

10. Judaisterne har hindret galaterne i at adlyde sandheden. Alligevel er Paulus fuld af tillid. *Jeg har tillid til jer i Herren, at I ikke vil tænke noget andet*. Paulus har tillid til galaterne i *Herren*, dvs. til at Herren ved sin nåde vil bevare dem i sandheden. *At I ikke vil tænke noget andet* angiver, hvad denne tillid refererer til. Galaterne vil være enige i det evangelium, Paulus har forkyndt. Der bruges fremtid, og den refererer sikkert til det tidspunkt, hvor brevet læses op. I sit brev formidler Paulus igen sit evangelium til dem, og det vil overbevise dem. Paulus' tillid viser, at frafaldet ikke er definitivt. Paulus udtaler tillid til galaterne, men dom over judaisterne. *Men den der forvirrer jer skal bære dom, hvem det end er*. Paulus bruger *den der forvirrer jer* om judaisterne. De forkynder ikke Guds evangelium og sandheden, og derfor er deres forkyndelse det samme som forvirring (jf. Gal 1,7 og 5,12). Med *skal bære dom* forudsiger han dommen over dem på dommens

¹⁶² Det har positiv betydning i Matt 13,33 og Luk 13,21.

dag (jf. Gal 1,8-9 og 6,5). Med *hvem det end er* udtaler Paulus, at det gælder enhver uanset status og position. Guds dom er upartisk.

11. Paulus stiller sig i modsætning til judaisterne. Paulus er sandsynligvis blevet beskyldt for at være inkonsistent og bringe forvirring. Blandt jøder har han prædikeret omskærelse, og måske har judaisterne kendt til omskærelsen af Timotheus (ApG 16,3), men Paulus har ikke turdet forkynde omskærelse blandt hedninger. Sådan kunne judaisternes beskyldning have lydt. Paulus begynder altså med et stærkt fremhævet: *Men hvis jeg* i modsætning til judaisterne. Han fortsætter med at afvise judaisternes beskyldning. Paulus fremsætter et hypotetisk eksempel: *Hvis jeg også forkynder omskærelse*.¹⁶³ Ordet *også* er tilføjende og fortæller, at Paulus supplerer evangeliet med et krav om omskærelse, når han forkynder. Dette er ikke sandt i virkeligheden, for han har aldrig som apostel forkyndt, at hedningerne skal omskæres for at kunne blive kristne.¹⁶⁴ *Hvorfor forfølges jeg da* er følgen.¹⁶⁵ Den er formuleret som en undrende spørgsmål, for i virkeligheden vil Paulus ikke blive forfulgt af judaister, hvis han forkynder omskærelse. Judaisternes forfølgelse af Paulus er et faktum, og det faktum modbeviser, at han forkynder omskærelse som en nødvendig betingelse for at blive kristen. Omskærelse kan være en social-kulturel skik, der ikke har nogen betydning i forhold til retfærdigheden over for Gud. Derfor kan han lade Timotheus omskære (ApG 16,3), for at han ikke skal vække anstød over for jøder.¹⁶⁶ I Timotheus' tilfælde handler det om kulturel skik. Men hvis nogen hævder, at omskærelse er en frelsesbetingelse og forlanger, at hedningekristne skal omskæres, da afviser han dette. Derfor lader han ikke Titus omskære. Her handler det om evangeliets frihed (Gal 2,3-5). Med *da er anstødet, korset, sat i af kraft* indfører Paulus endnu en slutning, som er baseret på den foregående betingelse.¹⁶⁷ Argumentationen ser således ud: Hvis jeg forkynder, at omskærelse er en nødvendig frelsesbetingelse, da vil korset som anstød være fjernet. *Anstødet* er det, der bringer et menneske til at afvise evangeliet eller falde fra troen. *Anstødet* er en hindring for troen. *Korset* forklarer, hvad

¹⁶³ Ordet *eti* kan 1) være temporalt ("endnu", "stadig"), 2) tilføjende ("endog") eller 3) logisk ("da"). Det kan ikke være temporalt, da det ville forudsætte at Paulus tidligere har forkyndt omskærelse og stadig gør det. Logisk giver ikke mening, og det må da være tilføjende.

¹⁶⁴ Paulus skriver i Gal 1,12+15-16, at han har modtaget evangeliet ved en åbenbaring på vejen til Damaskus. Dette evangelium har som sit indhold, at et menneske erklæres retfærdig ved troen alene, og evangeliet er da et budskab om frihed fra omskærelse og loven. På grund af denne åbenbaring har dette stået klart for Paulus fra omvendelsen og kaldelsen til apostel (Bruce, *Galatians*, s.236 og Kim, *Origin*, s.56-74).

¹⁶⁵ Her er *eti* sikkert logisk ("da").

¹⁶⁶ Dette finder sted senere end brevet, da det er skrevet i begyndelsen af 48 og før apostelmødet.

¹⁶⁷ *Da (ara)* indfører en følge eller en slutning. Den kan ikke være baseret på det umiddelbart foranstående ("hvorfor forfølges jeg da"), da det ikke giver mening at følgen af forfølgelsen er, at korset som anstød da er fjernet.

anstødet består i.¹⁶⁸ I sammenhængen er omskærelse et frelseskrav, og forkyndelse af omskærelse er da en forkyndelse af frelse ved loven og efter fortjeneste. Forkyndelse af omskærelse og forkyndelse af korset udelukker gensidigt hinanden, og *korset* står for frelsens grundlag i Jesussoningsdød og frelsens formidling ved troen på den korsfæstede (jf. Gal 3,1). Forkyndelse af korset er frelse ved evangeliet, dvs. af nåde alene og ved tro alene. Hvis Paulus forkynder, at frelse er ved troen på Kristus og omskærelse, vil anstødet dvs. korset være sat ud af kraft, for anstødet består i, at frelse er af nåde alene og ved tro alene.¹⁶⁹ Men korsets anstød skal blive stående.

12. Anklagen mod Paulus (vers 11) fremkalder en stærk harme, og den kommer frem i hans ønske: *Gid de dog vil lade sig kastrere*. Ønsket indledes med *gid*, der er en ønskepartikel, der bruges til at formulere et uopfyldeligt ønske. Når Paulus formulerer et sådant ønske, der ikke skal opfyldes, er det for at udtrykke sin harme.¹⁷⁰ Judaisterne kræver, at galaterne lader sig omskære. Dette er for Paulus et rent fysisk indgreb og ikke et pagttegn, og Paulus fører nu logikken ud i det absurde. Når de forlanger dette fysiske indgreb, hvorfor tager de så ikke skridtet fuldt ud og lader sig kastrere. Hvorfor nøjes med at fjerne forhuden på mandens lem og ikke fjerne hele lemmet. Argumentationen forudsætter, at Paulus betragter omskærelse som en fysisk lemlæstelse (Fil 3,2).¹⁷¹ *De som forstyrrer jer* er en karakteristik af judaisterne. Det gør judaisterne ved deres krav om, at galaterne skal lade sig omskære. De bryder freden og enheden i menighederne.

Gal 5,13-26: Formaning til at vandre efter Ånden og ikke efter kødet

I det foregående afsnit (Gal 5,1-12) har Paulus formanet galaterne til at stå fast i friheden fra loven som frelsesvej. Han begrundede denne formaning ved at pege på, hvad den indebærer, og hvad den har af konsekvenser. Loven som frelsesvej indebærer, at hele loven skal holdes, og at denne opfyldelse er menneskets retfærdighed. Loven som frelsevej har som konsekvenser, at man ikke har gavn af Kristus, at man afskæres fra Kristus, og at man er faldet ud af nåden. Opfyldelse af loven giver ikke retfærdighed, men det gør tro, der er virksom i kærlighed, for den venter retfærdighed. Formaning til at stå fast i friheden fra loven som frelsevej begrundede Paulus også ved at pege på dem, der forkynder en frelse ved tro på Jesus og opfyldelse af lovens krav. Han nævner konkret kravet om omskærelse. Modstanderne repræsenterer ikke Gud, der kaldte galaterne, og heller ikke

¹⁶⁸ Det er bedst at forstå *korset* (*tou staurou*) som en epeksegetisk genitiv, da det netop er korset, der er anstødet (1 Kor 1,23).

¹⁶⁹ Schlier, *Galater*, s.239-240 og Mussner, *Galaterbrief*, s.360-362.

¹⁷⁰ Det er et uopfyldeligt ønske, fordi hverken Paulus eller judaisterne ønsker eller påtænker det.

¹⁷¹ I visse religiøse kulturer kastrerede præsterne sig selv under ekstase. Det gælder blandt andet Attis og Kybele-kulten, som havde sit centrum i Pessinus i landskabet Galatien. Moseloven forbød kastrering (5 Mos 23,1-2).

sandheden. Efter denne formaning til at stå fast i friheden og dens begrundelse følger en ny formaning til ikke at bruge friheden som et påskud for kødet. Friheden fra loven er ikke en frihed til synd (kødet), men er en frihed til kærlighed. I virkeligheden opfyldes hele loven i budet om at elske næsten som sig selv. Paulus forklarer, at det at tjene hinanden i kærlighed er det samme som at vandre i Ånden, for Ånden bringer Guds lov til opfyldelse i den troende. Når de troende derfor vandre i Ånden, vil de ikke opfylde kødets begær. Kødet og Ånden kæmper om den troende. De hindrer den troende i at gøre, hvad han selv vil, så han enten følger kødet eller Ånden, og når han følger Ånden, vil han ikke opfylde kødets begær. Paulus giver en liste over kødets gerninger og Åndens frugt, og han forsikrer, at de, der hører Kristus til, har korsfæstet kødet sammen med dets lidenskaber.

Tekst

- v.13 For I blev kaldet til frihed, brødre,
blot må friheden ikke blive en anledning for kødet,
men tjen hinanden i kærlighed.
- v.14 For hele loven er opfyldt i ét ord, i dette:
Du skal elske din næste som dig selv.
- v.15 Men hvis I bider og æder hinanden,
så se til at I ikke fortæres af hinanden.
- v.16 Jeg mener nemlig, at I skal vandre i Ånden,
og I vil ikke opfylde kødets begær.
- v.17 For kødet begærer mod Ånden og Ånden mod kødet,
for disse ligger i strid med hinanden,
så at I ikke kan gøre det, som I vil.
- v.18 Når I nemlig føres af Ånden, er I ikke under lov.
- v.19 Men kødets gerninger er åbenbare,
og de er utugt, urenhed, udsvævelse,
- v.20 afgudsdyrkelse, trolddom, fjendskaber, strid,
jalousi, vrede, stridslyst, splittelse, partier,
- v.21 misundelse, drukkenskab, svir og lignende ting,
om dem siger jeg jer forud til jer, ligesom jeg har sagt det forud,
at de, der gør den slags, skal ikke arve Guds rige.
- v.22 Men Åndens frugt er kærlighed, glæde, fred,

- v.23 overbærenhed, godhed, venlighed, troskab,
mildhed, afholdenhed.
- Imod sådanne er loven ikke.
- v.24 Men de, der tilhører Kristus Jesus,
har korsfæstet kødet sammen med
dets lidenskaber og lyster.
- v.25 Når vi lever ved Ånden,
så lad os stå ved Åndens side.
- v.26 Lad os ikke blive pralende,
idet vi provokerer hinanden,
idet vi misunder hinanden.

Struktur

- v.13a Resume: I blev kaldet til frihed
- v.13b Indskrænkning: friheden må ikke blive en anledning for kødet
- v.13c Modsætning: tjen hinanden i kærlighed
- v.14 Begrundelse: hele loven er opfyldt i kærlighed til næsten
- v.15 Kontrast:
v.15a: årsag: hvis I bider og æder hinanden
v.15b: følge: se til at I ikke fortæres af hinanden.
- v.16a Forklaring: at I skal vandre i Ånden
- v.16b Forsikring: I vil ikke opfylde kødets begær
- v.17a Begrundelse: kødet begærer mod Ånden og Ånden mod kødet
- v.17b Begrundelse: disse ligger i strid med hinanden
- v.17c Konsekvens: I kan ikke gøre det, I vil
- v.18a Årsag: Når I nemlig føres af Ånden
- v.18b Følge: er I ikke under lov
- v.19a Forklaring: kødets gerninger er åbenbare
- v.19b-21a Eksemplificering
- v.21bcd Advarsel Introduktion: de, der gør den slags, skal ikke arve Guds rige.
- v.22a Modsætning: Åndens frugt
- v.22b-23a Eksemplificering
- v.23b Definerende: loven er ikke imod sådanne

- v.24 Forklarende: de, der tilhører Kristus Jesus, har korsfæstet kødet
- v.25a: Årsag: Når vi lever ved Ånden
- v.25b Følge: lad os stå ved Åndens side
- v.26a Modsætning: Lad os ikke blive pralende
- v.26b Måden: ved at provokere hinanden
- v.26c Måden: ved at misunde hinanden

Tolkning

13. Ordet *for* fungerer som en overgangspartikel, der fører tilbage til tema om frihed fra loven som frelsesvej (jf. Gal 5,1). *Til frihed blev I kaldet, brødre* er en sammenfatning af det foregående. *Til frihed* beskriver formål, og friheden er i sammenhængen frihed fra loven som frelsesvej. Kaldelsens formål er frihed. Galaterne blev kaldet af Gud (Gal 1,6; 1,15 og 5,8). *Blev I kaldet* beskriver en effektiv kaldelse, der fører galaterne ind i friheden. Kaldelse er virkeliggørelse. Friheden er både en frihed fra slaveriet under loven og en frihed fra syndens magt (kødet), og derfor fandt denne kaldelse sted i dåben. I den forenes den troende med Kristus, så at det gamle menneske dør. Den troende er død bort fra synden (Rom 6,1-6) og fra loven (Rom 7,1-6). Paulus skriver, at ”jeg ved loven er død for loven, for at jeg kan leve for Gud. Med Kristus er korsfæstet” (Gal 2,19), og at de, der tilhører Kristus, ”har korsfæstet kødet samme med dets lidenskaber og begæringer” (Gal 5,24). Ved dåben er den troende befriet fra loven, og ved dåben er den troende befriet fra kødets dominerende magt.¹⁷² Sammenfatningen fungerer som overgang til et nyt aspekt ved tema. Den kristnes frihed fra loven som frelsesvej rejser nemlig spørgsmålet, om Moseloven har udspillet sin rolle. Den skal ikke opfyldes, for at man kan blive retfærdig, men betyder det, at Moseloven eller dele af den ikke længere Guds vilje for den troende? Dette spørgsmål føder et nyt: Kan den kristne da gøre som han vil? Vil Paulus’ evangelium ikke med nødvendighed føre til umoral? Disse spørgsmål tager Paulus op i det følgende.

Hav blot ikke friheden som en anledning for kødet er en indskrænkning af det foregående udsagn.¹⁷³ *Friheden* er friheden fra loven som frelsesvej. Friheden må dog ikke misbruges som anledning, og med *anledning* tænker Paulus på, at friheden bliver en gunstig mulighed, som kødet kan benytte. Friheden bliver et middel, som kødet kan bruge til egen fordel. *For kødet* angiver til hvis fordel, noget sker. *Kødet* skal nærmere bestemmes. Paulus skriver til kristne, der har et ”jeg”, der er frit (vers 13a), og en vilje, der er fri til at tjene hinanden i kærlighed (vers 13c), og i den kristnes ”jeg” er Ånden virksom, så at dette ”jeg” føres af Ånden. Dette ”jeg”

¹⁷² Betz, *Galatiens*, s.255-257.

¹⁷³ Sætningen mangler et verbum. Vi supplerer med en imperativ (”tag” eller ”hav”).

med dets bevidsthed og vilje, kalder vi for det nye ”jeg” eller det nye menneske. *Kødet* er adskilt fra dette ”jeg”, for kødet er i opposition til kærligheden (vers 13bc) og til Ånden (vers 16-17). Kødet er et antropologisk begreb, da det har lidenskaber og begær (Gal 5,16 og 5,24). Det er beskrevet som en magt, der sætter sig imod kærligheden og Ånden (vers 17). Kødet er da det, vi kalder for menneskets syndige natur eller væsen, og kødet er en syndig kraft, lidenskab eller begær. Dets syndige karakter er tydelig på grund af dets modstand mod Ånden og er tydelig i dets gerninger (vers 19-21). I denne sammenhæng skelner Paulus mellem et nyt ”jeg” og kødet, og det betyder, at vi kan beskrive den kristne som en ny person med et nyt ”jeg” og en ny vilje, og som rummer en syndig disposition, lidenskab og begær i sig (kødet). Mennesket før omvendelse og genfødsel er ”kød”, og kødet bestemmer dets vilje, bevidsthed og begær. Der er identitet mellem kødet og viljen. ”Kød” er da det hele menneske i dets fjendskab og oprør mod Gud. Det kalder vi for det gamle menneske. Efter omvendelse og genfødsel fødes der et nyt ”jeg” med en ny vilje, der vil Guds bud. Kødet afsættes som beherskende og dominerende magt, men findes fortsat i den kristne. Det gamle menneske er afgået ved døden; det er korsfæstet med Kristus (Gal 5,24 og Rom 6,6), men det gamle menneskes natur lever videre i den kristne. Den ikke-kristne *er* kød (*sarks*). Den kristne *har* kød. Friheden fra loven må altså ikke blive en anledning for den kristnes syndige væsen, så at det kan sætte sig igennem i den kristne.

Men tjen hinanden i kærlighed står som modsætning til, at friheden ikke må blive anledning for kødet. Dette viser, at ”kød” og kærlighed er modsætninger. Paulus har skrevet om en frihed fra slaveriet under loven, og nu skriver han paradoksalt, at denne frihed fører ind i et nyt slaveri. *Tjen* betyder at være slave eller gøre slavetjeneste for andre, og Paulus har brugt det i Gal 4,25 om slaveriet under loven. Det nye slaveri er dog et helt anderledes slaveri. Det gamle slaveri var ensidigt, idet mennesket stod under loven som herre. Det nye er gensidigt. De troende skal underordne sig hinanden. Det nye er i kærlighed. *I kærlighed* beskriver måden, hvorpå de troende skal tjene hinanden. *Kærlighed* er selvhengivelse (jf. vers 22), og kærlighed betyder at give sig selv hen til en anden og at tilsidesætte sig selv i praktisk handling for en anden. Den kristne er befriet til at elske. Frihed er altså også frihed *til* kærlighed. Friheden indholdsbestemmes som kærlighed, for i kærligheden løses mennesket fra sig selv. I kærligheden er han fri.¹⁷⁴ Frihed er altså til kærlighed. I den opfyldes friheden. I den bevares friheden.

¹⁷⁴ Schlier, *Galater*, s.243-244 og Mussner, *Galaterbrief*, s.368-369. Kontrasten til ”kød” fortæller at ”kød” er selvhævdelse, så at menneskets ”selv” realiseres, bevares og sættes igennem. ”Kød” er det liv, hvor man realiserer sig selv, hævder sig selv og udvikler sit selv.

14. Med *for* begrundes Paulus formaning til at tjene hinanden i kærlighed, og begrundelsen er, at kærlighed er lovens opfyldelse. *Hele loven er opfyldt i ét ord* er begrundelsen. Argumentationen lyder således:

loven skal opfyldes

loven sammenfattes i budet om kærlighed til næsten

derfor: skal I tjene hinanden i kærlighed

Med *hele loven* sammenfatter Paulus Moseloven, og sammenfatningen viser, at Paulus tænker på den del af loven, som beskriver forholdet til næsten. Sammenfatningen er et kritisk princip, der ophæver det meste af Moseloven, nemlig alle de dele, der ikke kan sammenfattes i kærlighed til næsten. Paulus tænker altså på lovens anden tavle, der er Guds blivende og forpligtende vilje for den troende.¹⁷⁵ Disse bud er norm for den troende. *Er opfyldt* betyder ”er virkeliggjort”. *I ét ord* refererer til budet om næstekærlighed. *Du skal elske næsten som dig selv* er et citat fra 3 Mos 19,18. *Din næste* er i Paulus’ tolkning (Rom 12,18 og 1 Thess 3,12) enhver. Her applicerer Paulus budet på den kristne broder (vers 13). *Som dig selv* betyder, at næsten skal være som dig selv. Budet kræver altså, at den kristne elsker næsten, som er det ham selv. Budet forudsætter en form for selvkærlighed, hvor den enkelte naturligt og selvfølgelig viser sig selv omsorg, og denne naturlige og selvfølgelige kærlighed er da målestok for kærligheden til næsten. Kærlighed til næsten er mulig for den kristne, da Ånden virker denne. Der har desværre udviklet sig en tradition, hvor ordene ”som dig selv” tolkes som en legalisering af selvkærlighed, og budet ændres til at være en opfordring til at elske sig selv, som så skulle være forudsætningen for at kunne elske næsten. Intet er mere fjært fra Paulus end dette. Kærligheden gives af Ånden. Den er Åndens frugt. En naturlig og forudsat selvkærlighed er målestokken, og opfyldelse af budet betyder en opløsning af selvkærligheden, for når en kristen giver sig selv hen for næsten, fjerner han sig fra sig selv og erfarer, at næsten er som ham selv.

Det kan virke mærkeligt og selvmodsigende, at Paulus både kan skrive om den kristnes frihed fra loven og om en forpligtelse til at opfylde loven. Vi skal imidlertid skelne mellem, hvad loven er og dens funktioner. Loven er Guds lov, og lovens kerne, de ti bud, er forpligtende norm for alle, men loven har forskellige funktioner, og når det gælder lovens herredømme over mennesker, hvor den undertrykker mennesker med dens krav, så er den troende befriet fra dette. Det er et aspekt ved den ydre lov, der hersker over det gamle menneske. Som ydre lov er den afskaffet.

¹⁷⁵ Jesus og Paulus bekræfter lovens anden tavle (ref ??). De bekræfter også lovens første tavle (ref), men denne er ikke i fokus her.

Men den troende er ikke befriet fra loven som en norm for hans liv. Den lov er nu skrevet i hans hjerte. Det er en indre lov. Som indre lov er den stadfæstet.

15. Paulus beskriver modsætningen til at tjene hinanden i kærlighed (vers 13c). Det er at bekæmpe hinanden. Med *men hvis I bider og æder hinanden* beskriver Paulus dem som vilde dyr, der slås indbyrdes og fortærer hinanden. *Så se til, at I ikke bliver fortæret af hinanden* er følgen. Med billedsprog beskriver Paulus fjendtlighed i menigheden, der betyder, at den ødelægges. Dette er et eksempel på misbrug af friheden som anledning for kødet. Friheden bliver da en frihed til magtkamp og undertrykkelse af svage. Frihed er ikke til strid. I den mistes friheden. Kærlighed tjener og opbygger. Ufred fortærer og nedbryder.

16. *Jeg mener nemlig* (jf. Gal 3,17 og 4,1) indfører en nærmere forklaring til formaningen om at tjene hinanden i kærlighed (vers 13).¹⁷⁶ *At I skal vandre ved Ånden* forklarer, at Ånden virkeliggør tjenesten i kærlighed. Ånden er Guds Ånd, og kærligheden er Åndens frugt (vers 22). Et menneske kan ikke af sig selv elske. Kærligheden må gives, og Gud sætter ved Ånden kærligheden ind i den troende som en magt, så at den troende tjener andre i kærlighed. *Tjen hinanden i kærlighed* åbenbarer, at *I skal vandre* betyder at tjene i kærlighed. *I skal vandre* er da etisk og betyder at leve efter loven (vers 14). Evangeliet bringer Guds Ånd, fordi vi modtager Ånden ved at høre i tro (Gal 3,2). Ånden udøver magt i den troende og hindrer kødet i at virkeliggøre dets begær (vers 16), og Ånden er en styrende og ledende magt i den troende (vers 18). Derfor er det bedst at forstå *ved Ånden* som midlet til denne vandring. Modsætningen mellem Ånd og kød viser, at Ånden vil kærligheden og sætter den igennem i den troende. Loven er Guds lov. Den opfyldes i kærligheden til næsten. Ånden er Guds Ånd, og Ånden virkeliggør kærligheden. Ånden vil derfor det samme som loven. Åndens magt består da i at skrive lovens bud i den troendes hjerte, så at disse bud bliver den troendes nye vilje. Det er den indre lov. *Og I vil ikke opfylde kødets begær* er en forsikring. *Syndigt begær* er et begær, der kommer fra kødet. Paulus konkretiserer, hvad der menes i vers 19-21. *Kødet* er menneskets syndige natur, som stadig findes i den troende (se vers 13). Paulus forsikrer, at kødets begær ikke vil blive til virkelighed, når vi vandrer ved Ånden.

17. Med *for* begrundes Paulus, at de troende ikke skal udføre kødets begær, når de vandrer ved Ånden. *Kødet begærer imod Ånden, og Ånden begærer imod kødet* er begrundelsen. Kød og Ånd bekæmper gensidigt hinanden, og det betyder, at når de troende vandrer ved Ånden, da

¹⁷⁶ Der er tre grunde til at forstå *jeg mener nemlig* som en indføring af en nærmere forklaring. 1) Sådan anvender Paulus det i Gal 3,17 og 4,1, 2) der er den samme kontrast til henholdsvis kærligheden og Ånden, nemlig kødet, og 3) Åndens frugt er kærlighed. Således Oepke, *Galater*, s.173 og Schlier, *Galater*, s.247.

bliver kødet bekæmpet, og da udfører de ikke kødets begær. Paulus beskriver først kødet. *Kødet begærer imod Ånden* er en beskrivelse af en virkelighed hos den troende. *Kødet* er den troendes syndige natur. *Begærer imod Ånden* fortæller, at kødet stadig har magt, og den magt sætter sig igennem i syndigt begær. *Begærer* betyder her ”at rejse sig i protest imod”,¹⁷⁷ dvs. det at hæve sig op imod nogen og gøre krav på magt. Baggrunden for verbet er en kamp, hvor både kød og Ånd kræver magten.¹⁷⁸ *Imod Ånden* viser, at Ånden er modstanderen. Kødet bekæmper Åndens magt og søger at etablere et herredømme over mennesket. Med *og Ånden begærer imod kødet* beskriver Paulus, hvordan Ånden rejser sig i protest mod kødet. Ånden bekæmper kødets magt og søger at etablere sin magt over mennesket.

For de ligger i strid med hinanden er en begrundelse for, at kød og Ånd rejser sig i protest mod hinanden. Begrundelsen er, at kød og Ånd ligger i strid mod hinanden. Kødet repræsenterer fjendskabet mod Gud og vil ulydighed mod loven, og Ånden repræsenterer kærligheden til Gud og vil lydighed mod loven. De vil det modsatte af hinanden, og de er derfor i strid mod hinanden.

Så at I ikke gør det, som I vil beskriver konsekvensen af denne strid. Paulus vil sige, at neutralitet er umulig.¹⁷⁹ En kristen er ikke fri i den forstand, at han kan gøre, hvad han vil, for enten ledes mennesket af kødet eller af Ånden. Den kristnes vilje er sat fri af kødet, men friheden er ikke en frihed til at gøre, hvad man selv vil.¹⁸⁰ Den frihed er en illusion, for enten har kødet eller Ånden magten over menneskets vilje. Denne tolkning har det fortrin, at den svarer til det optimistiske syn på den kristne i vers 16 og 18, og den stemmer overens med, at en kristen kan tjene i kærlighed og har Åndens frugt. Den har yderligere det fortrin, at *I* refererer til de kristne, og at den fokuserer på, at de kristnes nye vilje er bundet til kærligheden og loven, sådan som sammenhængen understreger.¹⁸¹

¹⁷⁷ Bauer.

¹⁷⁸ Således Mussner, *Galaterbrief*, s.376.

¹⁷⁹ Barclay, *Obeying*, s.110-116, Fung, *Galatians*, s.251 og Schreiner, *Galatians*, s.344-345.

¹⁸⁰ ”I vil” er adskilt fra både kødet og Ånden, og det peger på, at Paulus tænker på, at den kristne vil bruge sin frihed uafhængigt af kødet og Ånden.

¹⁸¹ Tolkningen er omstridt. 1) Sætningen beskriver som konsekvens af denne kamp, at kødet hindrer Åndens begær i den troende. Den troende kan ikke gøre, hvad Ånden leder ham til. Her appellerer man til Rom 7,14-25 og mener, at Paulus beskriver det samme her. Den troende kan ikke gøre det gode, han vil, på grund af kødets modstand. Denne tolkning er i modsætning til vers 16, der beskriver, hvordan den kristne er i stand til at hindre, at kødets begær udføres, når han vandrer i Ånden. Tolkningen strider imod formålet med dette afsnit, hvor Paulus argumenterer for, at livet ved Ånden er nødvendigt og muligt. Tolkningen medfører desuden, at den kristne ikke kan tjene andre i kærlighed, og at Åndens frugt ikke findes. 2) Sætningen beskriver som konsekvens af eller formål med denne kamp, at kødet og Ånden gensidigt hindrer hinandens gerning i den troende. Her kan man forstå det som konsekvensen, så at resultatet af denne kamp er, at de faktisk hindrer hinandens gerning, eller man kan forstå det som formålet, så at kødets og Åndens formål med denne er at hindre den andens gerning. Kampen befinder sig i et dødvande. Der er ingen sejrherre. Her kan man

18. Paulus fortsætter med et forklarende *nemlig*, og Paulus forklarer vers 16. Han forklarer, at det at vandre ved Ånden svarer til at føres af Ånden, og Paulus forklarer, hvorfor de kristne ikke udfører kødets begær, når de vandrer ved Ånden. Det skyldes, at de ikke er under lov. *Hvis I føres af Ånden* angiver årsag, og *så er I ikke under lov* angiver følgen. Paulus fokuserer på det logiske forhold mellem sætningerne: Når A gælder (dvs. når de føres af Ånden), så gælder nødvendigvis også B (dvs. så er de ikke under loven). Ånden er Guds Ånd, og *føres* betyder, at de kristne ledes af Ånden. Paulus beskriver Åndens ledelse af den kristne. Hvordan foregår den?¹⁸² Det sker ved, at Ånden skriver Guds bud i den troendes hjerte. Guds Ånd leder da gennem Guds bud, og Åndens magt og kraft består i at indskrive budene i hjertet, så de bliver den kristnes nye vilje.¹⁸³ Her skelner man mellem ydre og indre lov. Den ydre lov er Guds lov i forhold til det ugenfødte menneske. Her udøver loven et herredømme, så at man er under loven. Den indre lov er Guds lov i den troendes hjerte. Her er budene den kristnes nye vilje. Her er der ikke tvang eller slaveri men en indre identifikation med Guds bud. Ånden leder da gennem Guds bud. Argumentationen for denne tolkning er følgende.

a) Guds bud er en forpligtende norm for den kristne. Paulus begrundet formaningen til at tjene i kærlighed med, at kærlighed er lovens opfyldelse (Gal 5,13-14).

b) Der er identitet mellem Guds bud og Åndens ledelse. Guds bud opfyldes i kærlighed. Guds Ånd leder ind i kærlighed.

c) Ånden virkeliggør kærligheden og dermed opfyldelse af budene. Kærlighed er Åndens frugt (Gal 5,22 og jf. Rom 8,4).

Ånden skriver da Guds bud i den kristne, og Ånden udøver sin magt ved stadig at forny dem i den troendes hjerte. Ånden udøver sin magt gennem Guds bud.

Alternative tolkninger

1) Den entusiastiske tolkning. Det er en tolkning, der er kraftigt påvirket af ældre tysk religionshistorisk forskning. Her taler man om, at Ånden tager magten over den kristne eller overvælder ham, så at han bliver henrykket i Ånden og båret af sted.¹⁸⁴ Den tolkning stemmer ikke overens med sammenhængen, der handler om at tjene i kærlighed og om Åndens frugt, der er kærlighed. Der er altså ikke noget ekstatiske eller pneumatisk entusiastisk ved dette!¹⁸⁵

nævne de samme indvendinger som imod den første tolkning. 3) Sætningen beskriver som konsekvens af eller formål med denne kamp, at Ånden hindrer kødets begær. Denne tolkning passer godt sammen med det optimistiske syn i vers 16 og sammenhængens fokus på nødvendigheden af at vandre i Ånden. Til gengæld er problemet, at kød og Ånd er beskrevet som jævnbyrdige parter i vers 17ab, og at "som I vil" betyder, som kødet vil. Det er ikke umiddelbart indlysende, at menneskets vilje skal identificeres med kødets vilje, fordi Paulus skriver til kristne.

¹⁸² Bruce, *Galatians*, s.245, skriver: "Spirit is equally opposed to law as to flesh."

¹⁸³ Frøvig, *Galaterbrevet*, s.212-213, Oepke, *Galater*, s.176, Fung, *Galatians*, s.248 og Dunn, *Galatians*, s.300-301.

¹⁸⁴ Betz, *Galatians*, s.281.

¹⁸⁵ Verbet "at føre" (*agō*) bruges ikke i NT om ekstase eller åndelig henrykkelse (Kjær, *Afguder*, s.184-188). Heller ikke i 1 Kor 12,2 hvor verbet bruges om en fysisk bevægelse mod afguderne.

2) Den antinomistiske tolkning. Ånd og lov er modsætninger, og den kristne er fri fra loven som norm (lovens tredje brug).¹⁸⁶ I stedet skal den kristne lade sig lede direkte af Ånden. Schlier skriver, at de kristne ”skal høre på Ånden, leve deres liv i lydighed mod Ånden og i Åndens aktivitet, der vil føre jer.”¹⁸⁷

3) Den eskatologiske tolkning. Her er Ånd og lov modsætninger i en eskatologisk ramme.¹⁸⁸ Tiden før Kristus er den gamle æon (tidsalder) med dens eksistenssfære, og til den tidsalder hører kødet og loven (Torah). Alt før Kristus er fundamentalt elimineret ved Jesu død og opstandelse og Åndens komme. En ny tidsalder er sat i bevægelse. Loven hører altså til i den gamle æon, og dens tid er forbi. Opfyldelse af loven er irrelevant, når den troende ledes af Ånden. Ånden står derfor overfor både kødet og loven, idet Ånden erstatter loven og er i opposition til kødet. Åndens ledelse er ikke en direkte ledelse, men en ledelse i Kristi lov, dvs. på måder der reflekterer Jesus som mønster. Derved opfyldes lovens formål.

den gamle æon:

den nye æon:

magt: kødet

magt: Ånden

etik: loven

etik: Kristus som forbillede

I er ikke under lov angiver følgen, og den følge kan umiddelbart virke mærkelig. Sammenhængen fortæller imidlertid, hvordan denne følge skal forstås. Sammenhængen er behersket af en grundlæggende modsætning mellem Ånd og kød eller i mere udfoldet forstand mellem frihed-kærlighed-Ånd på den ene side og kød-syndigt-begær på den anden side. I denne kamp spiller loven også en rolle. Den står på kødets side, og den er derfor forbundet med syndigt begær. Her giver Romerbrevet forklaringen, idet synden (kødet) bruger loven som et middel til at vække syndigt begær. Det beskriver Paulus i Rom 7,7-13. *Under loven* beskriver menneskets tilstand, før det blev omvendt og kom til tro, og *under loven* betyder, at mennesket befinder sig under lovens magt. Når de troende er kommet ind under Åndens ledelse, vil de ikke udføre kødets begær, for de er ikke længere under loven, som kødet kan misbruge til at virke syndigt begær. Det interessante er, at loven hører til på begge sider. Før omvendelsen hører loven som ydre lov sammen med kødet, og efter omvendelsen hører loven som indre lov sammen med Ånden, for Ånden vil, hvad loven vil, og Ånden virkeliggør lovens fordring om kærlighed.

19. Men kødets gerninger er åbenbare eksemplificerer ”kødets begær” i vers 16.

Paulus giver en liste over kødets gerninger. En sådan liste over laster, kalder man for et lastekatalog. *Kødets gerninger* er de gerninger, som kødet virker. Kødet er menneskets syndige natur. *Er åbenbare* viser, at disse gerninger er tydelige og klare. Ingen er i tvivl om, hvad der kommer fra kødet. *Som er* identificerer kødets gerninger. Paulus nævner først eksempler på seksuel

¹⁸⁶ Schlier, *Galater*, s.250, Mussner, *Galaterbrief*, s.378, der skriver om den kristne, at Ånden selv bliver loven for hans handlinger; Bruce, *Galatians*, s.245, skriver: “Spirit is equally opposed to law as to flesh.”

¹⁸⁷ Schlier, *Galater*, s.248 (til vers 16).

¹⁸⁸ Fee, *Empowering*, s.437-438.

synd. *Utugt* er en generel term for seksuelle synder.¹⁸⁹ *Urenhed* er i denne sammenhæng ligeledes en generel term for seksuel urenhed;¹⁹⁰ urenhed og renhed er etisk bestemt, idet det seksuelle er urent uden for ægteskabet, men rent inden for ægteskabet. *Udsvævelse* er en generel term for seksuel synd; den betegner det seksuelle som en ukontrollabel lidenskab. Paulus anvender tre brede termer om seksuel synd, og bag disse ligger det grundlæggende bud om ikke at begå ægteskabsbrud. Det seksuelle hører til i ægteskabet mellem en mand og en kvinde.

20-21. *Afgudsdyrkelse* er overtrædelse af det første bud, så at mennesker dyrker andre guder i stedet for at dyrke og tjene den ene sande Gud (jf. Rom 1,21-25). *Troldom* er ligeledes en overtrædelse af det første bud, fordi man ved trolddom eller magi påkalder eller benytter guder eller dæmoniske magter til at opnå noget. Paulus anvender to termer til at beskrive et brud på det første bud. De næste otte termer beskriver synder, der truer menighedens enhed og fællesskab. *Fjendskaber, strid, jalousi, vrede, stridslyster, splittelser, partier* og *misundelser*. De forskellige termer overlapper i betydning, så vi ikke kan skelne præcist mellem dem. De er alle i sammenhængen etisk bestemt som lovbrud og som modsætninger til kærlighed. *Drukkenskab* og *svir* er eksempler på synder, der sprænger kravet om mådehold.

Og lignende ting som disse fortæller, at Paulus blot har givet eksempler på kødets gerninger.

Om dem siger jeg forud til jer refererer til lastekatalogets eksempler, hvor *siger jeg forud* er her i brevet

Ligesom jeg har sagt forud. Paulus fortsætter med, at det svarer til, hvad han tidligere har sagt. *Jeg har sagt forud* refererer til hans ophold hos menighederne.

At de, som udfører den slags, ikke skal arve Guds rige indfører, hvad han har sagt nu og har sagt tidligere. *De som udfører disse* refererer til dem, der praktiserer de nævnte laster. *Den slags* er lastekatalogets eksempler på synd. Paulus skriver om mennesker, der lever i og med disse laster. Denne praksis har bevidnende betydning, idet deres laster afslører, at de hører sammen med kødet og ikke Ånden. Praksis bevidner deres vantro, som betyder, at de nu står uden for Guds rige med dets retfærdighed og fred, og at de en dag ikke vil arve det Guds rige, der bryder endegyldigt frem ved genkomsten. Guds rige i dets nutidige dimension og i dets fremtidige

¹⁸⁹ I NT anvendes *utugt* (*porneia*) typisk om seksuel synd udenfor et ægteskab.

¹⁹⁰ Udover dette sted anvender Paulus *urenhed* (*akatharsia*) en del gange; to gange i en generel betydning (Rom 6,19 og 1 Thess 2,3) og de resterende gange specifikt om seksuel synd (Rom 1,24; 2 Kor 12,21; Ef 4,19; 5,3; Kol 3,5 og 1 Thess 4,7). "Urenhed" er ikke noget ydre og fysisk, men er noget personligt og etisk. Denne forståelse er tydelig i konteksten, idet "urenhed" kvalificeres som lovbrud i vers 14 og 23. Det urene er det etisk urene. I forståelsen af "urenhed" kan der klinge med et element af adskillelse og fremmedhed for Gud. I så fald korresponderer det med forståelsen af hellighed hos Paulus, hvor hellig og hellighed betoner både udskillelsen fra synd og indvielsen til Gud.

dimension modtages og arves ved troen. Livet i synd er uforeneligt med livet i troen. *Guds rige* er her det kommende rige, der bryder synligt frem ved genkomsten med frelse for troende og dom for vantro. *Ikke skal arve* betyder, at de ikke går ind i det, men vil blive udelukket fra det (jf. 1 Kor 6,9-10 og Ef 5,5).

22. *Men Åndens frugt* er introducerer en liste med dyder, som man kalder et dydskatalog. *Åndens frugt* står som modsætning til kødets gerninger, og *Åndens frugt* er den, frugt, Ånden frembringer. De er gaver til den troende. Paulus skriver om *Åndens frugt* i modsætning til kødets *gerninger*, og frugt-metaforen skal sandsynligvis betone den uløselige sammenhæng mellem Ånden og frugten. Ligesom en frugt bærer et træs karakter, således bærer frugten Åndens karakter. *Åndens frugt* er Kristus i os, idet hans karakter og egenskaber sætter sig igennem i os. Frugten er *Åndens* i den forstand, at Ånden formidler Kristus til os. Det sker gennem evangeliet. *Frugt* eksemplificeres i den følgende liste.

Som den første nævnes *kærlighed*. Den er den vigtigste, fordi kærlighed er lovens opfyldelse (Gal 5, 14), og fordi de følgende dyder er eksemplificeringer af kærligheden. *Kærlighed* er en selvhengivende og selvopofrende grundholdning, der dynamisk aktualiserer sig i konkret handling. Kærlighed er Åndens gave (jf. Rom 5,5). *Glæde* er Åndens gave. Glæden er en grundstemning i den troende, der er skabt af frelsens virkelighed og af håbet om frelsens fuldendelse (Fil 3,1 og 4,4+10). Den bærer derfor gennem lidelse, smerte og trængsel. *Fred* er Åndens gave, og fred er en sindstilstand. Fred er modsætning til fjendtlighed. Ånden skænker os den tilstand af fred i forhold til andre mennesker. Den er forudsætning for freden med andre mennesker. *Overbærenhed* er Åndens gave, og det er den tålmodige overbærenhed med andres fejl og synd. Modsætningen til overbærenhed er vrede. Den overbærende holder sin vrede borte. *Godhed* er Åndens gave. "Godhed" er en tilstand, der aktualiserer sig i at gøre godt mod andre. *Venlighed* er Åndens gave. Det er et andet ord for godhed som sindstilstand, der aktualiserer sig i at handle godt mod andre (Rom 15,14; Ef 5,9 og 2 Thess 11,1 og jf. Rom 2,4). *Trofasthed* er en gave, Ånden skænker.

23. *Mildhed* eller *sagtmodighed* er Åndens gave. Mildhed er en sindstilstand, der sætter den troende i stand til at tåle uret uden selv at sætte sin ret igennem (jf. Matt 5,5). *Afholdenhed* er Åndens gave. Afholdenhed er selvbeherskelse, så man ikke styres af sine lyster med hensyn til sex, mad, øl, vin etc. (jf. Gal 5,19-21).

Imod sådanne er loven ikke er en tilføjelse til listen over Åndens frugt. Tilføjelsen har definerende betydning. *Sådanne* er derfor eksemplerne på Åndens frugter. *Er loven ikke* betyder

positivt, at loven er for dem i den forstand, at Åndens frugt er opfyldelse af loven (Gal 5,14). Loven opfyldes i kærlighed til næsten, og Åndens frugt er kærlighed. Udsagnet er lettere ironisk og formulerer en selvfølgelighed.¹⁹¹

24. *Men de, der tilhører Kristus Jesus, har korsfæstet kødet sammen med dets lidenskaber og begær* er forklarende, idet Paulus forklarer, hvorfor de kristne har Åndens frugt. *De, der tilhører Kristus Jesus* er de troende. Verbet *de har korsfæstet* er aktiv og formulerer, at de kristne selv har korsfæstet kødet. Korsfæstelse er det samme som at dø. Andre steder skriver Paulus, at de troende korsfæstes i dåben, og der anvendes passiv, og korsfæstelsen er noget, som der sker med de troende. De korsfæstes ved at forenes med Kristi død. I dåben ”blev vi døbt til Kristi død” (Rom 6,3), ”vort gamle menneske blev korsfæstet sammen med ham” (Rom 5,6 og jf. Kol 2,12), og ”vi er blevet korsfæstet sammen med Kristus” (Gal 2,19 og 6,14). I alle eksemplerne anvendes der passivformer, og de refererer til, hvad der sker med den troende i dåben. Her er Gud aktiv, og mennesket passivt. I dåben forener Gud den troende med Kristus, så at han får del i Kristi korsdød. Derved korsfæstes den troende. Her i Gal 5,24 anvender Paulus aktiv, så at den troende aktivt har korsfæstet sit kød. Så længe et menneske lever i kødet og vandrer efter kødet, mangler det ressourcerne til at omvende sig og korsfæste sit eget kød. Den aktive handling er da virket af Gud, og det peger på, at når Gud virker noget i os, så virker han i vores vilje og ændrer den. På samme måde som Bibelen kan bruge både passiv og aktiv om omvendelsen, kan Bibelen bruge både passiv og aktiv om det gamle menneskes korsfæstelse. Vi omvendes af Gud, og det betyder, at vi omvender os. Det gamle menneske korsfæstes i dåben, og det betyder, at vi korsfæster det gamle menneske, idet Gud virker i vor vilje, vender den, så den er delagtig i, hvad der sker med os, og vil, hvad der sker med os. Kødet er det gamle menneske, der identificerer sig med synden. Korsfæstelsen af kødet betyder, at det gamle menneske dør. Kødet og dvs. synden har ikke længere magten over mennesket. Dets herredømme og dominans er brudt. Dog findes kødet stadig i den kristne som en syndig natur eller disposition.

Sammen med dets lidenskaber og begær fortæller, at kødet korsfæstes sammen med dets lidenskaber og begæringer. Lidenskaber er stærkere end begær eller lyster, og lidenskaber (Rom 7,5) og begær er kødets livs- og magtytringer.

¹⁹¹ Ifølge Schlier, *Galater*, s.262-263, er meningen at Ånden i kraft af dens opfyldelse af loven betyder en befrielse fra loven. Bruce, *Galatians*, s.255 skriver, at udsagnet betyder, at åndens frugter befinder sig i en sfære, hvor loven intet har at gøre. Dette virker mærkeligt, da loven opfyldes i kærlighed, og da Åndens frugt er kærlighed. Schreiner, *Galatians*, s.350, overvejer, om vers 23b betyder, at loven ikke kan frembringe disse frugter, men kun Ånden. Men dette svarer ikke til Paulus' formulering.

25. *Når vi lever ved Ånden* er en konklusion på vers 24. Korsfæstelsen af det gamle menneske har som nødvendige følge indgang i det nye liv.¹⁹² Derfor er der noget konkluderende over det. *Når vi lever ved Ånden* angiver årsag. *Lever* beskriver den kristnes nye liv. Det står som kontrast til korsfæstelsen af det gamle menneske i vers 24. Livet konkretiseres i Åndens frugter. *Ved Ånden* fortæller, at Guds Ånd virker og formidler, at vi lever. Det nye livs indhold er Jesus Kristus (jf. Gal 2,20 og Rom 8,9-11; 2 Kor 13,5; Ef 3,16-17 og Kol 1,27+29). Kristus er livet i den kristne.¹⁹³ Han formidles objektivt gennem ordet og Ånden, der virker gennem ordet, og han formidles subjektivt til os gennem troen, for i troen har vi Kristus. *Når vi lever ved Ånden* er en virkelighed for den troende, for Kristus lever i den troende. Denne virkelighed er årsagen til følgen, som er formuleret som en opfordring: *Så lad os stå ved Åndens side*. Vi har et eksempel på indikativ-imperativ-tænkning. Indikativen er: *Når vi lever ved Ånden*. Imperativen er opfordringen: *Så lad os stå ved Åndens side*". Paulus bruger et verbum, som betyder "at følge", "at være i overensstemmelse med" eller "at stå ved en persons side".¹⁹⁴ Den sidste betydning er den bedste i sammenhængen pga. kontrasten mellem kød og Ånd og pga. Åndens rolle som den, der giver frugt og formidler livet til os. Meningsmæssigt svarer det til at vandre ved Ånden (Gal 5,16). Det er en opfordring til, at den kristne bliver, hvad han allerede er (indikativen). Kristus lever i ham, og den kristne skal nu i handling, følelse og tale virkeliggøre og aktualisere dette. Det sker konkret ved, at den kristne stiller sig på Åndens side, som er den, der stadig formidler Jesus til os, så at hans karakter bliver synlig i os.

26. *Lad os ikke blive pralende*. Som modsætning til at stille sig på Åndens side, så Kristus sætter sig gennem i os, opfordrer Paulus galaterne til ikke at være pralende. Der ligger i ordet, at det er et tomt praleri. Der er ikke hold i det. Det er en advarsel mod at fremhæve sig selv.

Idet vi provokerer hinanden beskriver, hvad der ledsager det selvhævdende. Det selvhævdende og pralende virker provokerende, så at andre tilskyndes til at være selvhævdende.

Idet vi misunder hinanden beskriver, hvad der ledsager trangen til det selvhævdende. Misundelse (jf. Gal 5,21) ledsager det selvhævdende og pralende.

¹⁹² Oepke, *Galater*, s.185-186 og Fung, *Galatians*, s.275.

¹⁹³ Når Paulus først beskriver en korsfæstelse af det gamle menneske i vers 24 og derefter skriver om vort liv, kan vi udfolde dette ud fra Rom 6,1ff, hvor den kristnes nye liv er en delagtighed i Kristi opstandelsesliv.

¹⁹⁴ Paulus tænker ikke på, at vi skal følge Ånden, men snarere, at vi skal være i overensstemmelse med Ånden eller stå ved dens side, da fokus er på Åndens formidlerrolle.